

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1904. Andra Kammaren. N:o 52.

Onsdagen den 4 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes därvid kammarens förhandlingar af herr vice talmannen.

§ 1.

Herr vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning särskilda utskottets n:o 1 utlåtande, n:o 2, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk samt löneroglering för de vid dem anställda lärare äfvensom i anledning af inom Riksdagen väckta motioner i dithörande ämnen.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*

Punkten 12:o).

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att dels medgifva:

att till biträde vid öfvervakande af examina och utöfvande af den ecklesiastikdepartementet tillkommande uppsikt öfver de allmänna läroverken och därmed jämförliga undervisningsanstalter samt för handläggning af vissa läroverksärenden måtte, enligt närmare föreskrifter i särskild af Kungl. Maj:t utfärdad instruktion, inrättas en öfverstyrelse, bestående af en ordförande och fyra ledamöter, hvilka af Kungl. Maj:t förordnades för en tid af fem år i sänder;

att för öfverstyrelsen måtte årligen utgå till arfvode åt ordföranden 3,000 kronor, till arfvode åt enhvar af ledamöterna 2,000 kronor, till arfvode åt en notarie 4,000 kronor samt för tillfällig adjunktion, hyra för lokal och expenser 7,000 kronor eller sammanlagt 22,000 kronor;

att innehafvare af tjänst å stat, som förordnades till ordförande eller ledamot af öfverstyrelsen, finge under tiden för förordnandet, förutom omförmälda arfvode, uppbära lön och tjänstgöringspenningar för sin ordinarie tjänst; samt

att ordföranden och ledamöterna af öfverstyrelsen finge vid resor i tjänsteärenden åtnjuta rese- och traktamentsersättning enligt samma grunder, som gällde för censorer i mogenhetsexamen;

dels ock, under förutsättning af bifall till förslaget om inrättande af en öfverstyrelse för de allmänna läroverken, ur aföningsstaten för

Andra Kammarens Prot. 1904. N:o 52.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

ecklesiastikdepartementets afdelning af Kungl. Maj:ts kansli utsluta lön och tjänstgöringspenningar åt en byråchef, tillhopa 6,400 kronor, samt i stället å ordinarie stat uppföra ett anslag å 500 kronor till arfvode åt den kanslisekreterare, som af Kungl. Maj:t förordnades att på eget ansvar till föredragning bereda vissa ärenden, som skulle föreläggas Riksdagen;

vid bifall hvartill ordinarie anslaget till ecklesiastikdepartementets afdelning af Kungl. Maj:ts kansli, nu 86,500 kronor, komme att minskas med 5,900 kronor eller till 80,600 kronor.

Med anledning häraf hade yrkats:

af herr *J. T. Larsson* i Lund (motion n:o 189 i Andra Kammaren):

att Riksdagen vid bifall till Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk, i hvad densamma afsåge inrättande af en öfverstyrelse, måtte i underdånig skrifvelse anhålla:

dels att i samband med genomförandet af den förändrade anordningen af läroverken Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärd i syfte, att den befattning med läroverksärenden, som nu tillkomme eforus och konsistorium, måtte upphöra, och att för hvarje läroverk måtte inrättas en särskild lokalstyrelse med den sammansättning och med de funktioner, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskrifva, dock så, att kommunalstyrelse och, där sådant beträffande samskola kunde vara af förhållandena påkalladt, landsting måtte tillerkännas rätt att utse visst antal af lokalstyrelsens ledamöter;

dels ock att den behörighet att utöfva inspektion öfver vissa med de allmänna läroverken jämförliga undervisningsanstalter, hvilken kunde komma att tillhöra läroverksöfverstyrelsen, måtte utsträckas att omfatta jämväl statens seminarier för utbildande af folkskollärare och folkskollärarynnor;

af herr *P. O. Lundell* (motion n:o 196 i Andra Kammaren), att med afslag å Kungl. Maj:ts förslag om inrättande af en öfverstyrelse för de allmänna läroverken anslå lön från och med 1905 å ordinarie stat till två inspektörer för de allmänna läroverken med 5,000 kronor om året för hvardera och rätt till reseersättning; samt

af herr *J. Widén* (motion n:o 250 i Andra Kammaren),

att Riksdagen, under förutsättning att Kungl. Maj:ts proposition rörande inrättande af öfverstyrelse för de allmänna läroverken bifölles, måtte besluta, att för denna öfverstyrelse måtte ärligen utgå till arfvode åt ordföranden 5,000 kronor och åt enhvar af ledamöterna 4,000 kronor, samt att innehafvare af tjänst å stat, som förordnades till ordförande eller ledamot, finge under tiden för förordnandet, förutom omförmälda arfvode, af den med hans eljest innehafvande ordinarie tjänst förenade aflöning behålla 3,000 kronor.

Utskottet hemställde:

att Riksdagen, med bifall till herr Widéns motion, men med afslag å herr Larssons i Lund motion och å herr Lundells motion i

hvad den rörde förevarande afdelning, måtte på det sätt bifalla Kungl. Maj:ts förslag, att Riksdagen

a) dels medgäfv:

att till biträde vid öfvervakande af examina och utöfvande af den ecklesiastikdepartementet tillkommande uppsikt öfver de allmänna läroverken, enskilda läroverk med dimissionsrätt, statsunderstödda flickskolor och samskolor samt för handläggning af vissa läroverks-ärenden måtte, enligt närmare föreskrifter i särskild af Kungl. Maj:t utfärdad instruktion, inrättas en öfverstyrelse, bestående af en ordförande och fyra ledamöter, hvilka af Kungl. Maj:t förordnas för en tid af fem år i sänder;

att för öfverstyrelsen måtte årligen utgå till arfvode åt ordföranden 5,000 kronor, till arfvode åt en hvar af ledamöterna 4,000 kronor, till arfvode åt en notarie 4,000 kronor samt för tillfällig adjunktion, hyra för lokal och expenser 7,000 kronor, eller sammanlagdt 32,000 kronor;

att innehafvare af tjänst å stat, som förordnades till ordförande eller ledamot af öfverstyrelsen finge under tiden för förordnandet af den med hans innehafvande ordinarie tjänst förenade aflöning behålla 3,000 kronor; samt

att ordföranden och ledamöterna af öfverstyrelsen finge vid resor i tjänsteärenden åtnjuta rese- och traktamentsersättning enligt tredje klassen i gällande resereglemente;

b) dels ock, under förutsättning af bifall till förslaget om inrättande af en öfverstyrelse för de allmänna läroverken, ur aflöningsstaten för ecklesiastikdepartementets afdelning af Kungl. Maj:ts kansli uteslöte lön och tjänstgöringspenningar åt en byråchef, tillhopa 6,400 kronor, samt i stället å ordinarie stat uppförde ett anslag å 500 kronor till arfvode åt den kanslisekreterare, som af Kungl. Maj:t förordnades att på eget ansvar till föredragning bereda vissa ärenden, som skulle föreläggas Riksdagen;

vid bifall hvartill ordinarie anslaget till ecklesiastikdepartementets afdelning af Kungl. Maj:ts kansli, nu 86,500 kronor, komme att minskas med 5,900 kronor eller till 80,600 kronor.

Vid punkten hade fogats reservation af herrar *Säve*, grefve *Klingspor* och *Redelius*, hvilka ansett, att utskottets hemställan bort innehålla, att Riksdagen måtte, med afslag å Kungl. Maj:ts framställning om en öfverstyrelse för de allmänna läroverken, med anledning af mom. h) i herr P. O. Lundells motion (motion n:o 196 i Andra Kammaren) hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning angående behovet af en förstärkt inspektion för de allmänna läroverken samt att därefter till Riksdagen inkomma med den framställning, hvartill utredningen kunde gifva anledning.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet begärdes af:

Herr Redelius, som yttrade: Herr vice talman, mina herrar! I denna punkt har jag jämte två kamrater från Första Kammaren till betänkandet fogat en reservation. Hufvudanledningen därtill är

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*
(Forts.)

Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)

naturligtvis — som hvar och en på förhand kan förstå — att jag icke kunnat blifva öfvertygad om behovet af en sådan öfverstyrelse, som här föreslagits. Därför är det ju också klart, att jag med denna afvikande mening kommer att yrka afslag å denna punkt. Anledningen därtill att jag kan komma med ett sådant yrkande nu, oaktadt Riksdagens båda kamrar enats om en omorganisation af de allmänna läroverken, är, att jag icke kan finna, att den föreslagna öfverstyrelsen är oskiljaktigt förenad med läroverksorganisationen. Den ena kan antagas, utan att den andra därför behöfver antagas. Såsom bevis härför ber jag att få åberopa läroverkskommitténs betänkande, i hvilket betänkande någon öfverstyrelse *icke* föreslagits af kommittén. Det är endast ett par, tre reservanter, som kommit med detta förslag. Det faktum, att så många af kommitténs ledamöter, af hvilka dock flertalet voro elementarlärare, haft en afvikande mening, betyder enligt min mening så mycket, att dessa frågor om löneregleringen, läroverkens omorganisation och inrättandet af en öfverstyrelse icke hänga oskiljaktigt tillsammans. Inrättandet af en öfverstyrelse kan uppskjutas, utan att de öfriga frågorna därför behöfva blifva annorlunda, än som beslutats. Nu väntar jag mig — och med fog — den invändningen, att, äfven om icke dessa frågor oskiljaktigt höra tillsammans, man dock kan taga dem tillsammans, om man finner dem goda och ändamålsenliga. Den invändningen kan göras, och därför erkänner jag också på förhand, att detta motiv för afslag icke kan vara afgörande för frågan.

Jag måste då gå till själfva frågans egen beskaffenhet och innebörd och uppställa det spörsmålet: hvad vill man vinna med denna öfverstyrelse? Det kan naturligtvis icke här — såsom ordet antyder — endast vara fråga om en öfverstyrelse, ty en sådan hafva vi ju redan och hafva länge haft den. Ecklesiastikministern och tjänstemännen i hans departement äro ju och hafva länge varit en öfverstyrelse. Det är sålunda fråga om en *förändrad* öfverstyrelse, och det låter ju tänka sig, att af åtskilliga skäl en sådan styrelse bör ändras. Men i hvilken riktning skall detta ske? Jo, svarar Kungl. Maj:t och utskottet med honom, det behöfves större *enhetlighet* och mera *planmässighet* i ledningen af de allmänna läroverken. Ja, enhetlighet och planmässighet äro goda ting, mot hvilka intet är att invända. Men nu hafva vi ju antagit en organisation under namn af enhetlighet. Realskolan hafva vi beslutat och förklarar, att den skall vara enhetlig. På samma sätt är det med de fullständiga läroverken; och alla öfverst hafva vi departementet och dess chef. Planmässighet är bra, och för detta ändamål skall man uppgöra en plan och påbjuda densammas efterlevande; och därest den efterlevs, är det planmässigt. Men behöfves någon öfverstyrelse för *detta* ändamål? Icke, så vidt jag kan se. Men det är ett *annat* systemål, som man vill vinna, och det är en förbättrad och förstärkt inspektion. Ja, det är dock något, som äfven jag inser och erkänner, att man måste fästa afseende vid. Därför är jag också med om att en bättre inspektion måtte anordnas, och kommer därför att sluta med ett yrkande i den riktningen.

Men dessförinnan vill jag framhålla en sak, som för mig varit

bestämmande, då jag öfvervägt denna fråga såväl för mig själf som under behandlingen i utskottet, och det är följande yttrande i den kungl. propositionen, sidan 179, där det, bland annat, heter att ärendena — en del ärenden som förut nämnts — toge en Konungens rådgifvares dyrbara tid onödigtvis och alltför mycket i anspråk, så att fara vore förhuden, att afgörandet af en del frågor i själfva verket öfverlämnades åt en annan person, nämligen byråchefen, hvadan chefen för ecklesiastikdepartementet finge bära ansvaret för ärenden, som han ej själf afgjorde. Och därpå talas om det betungande arbetet. Jag gjorde mig då den frågan: hvad är meningen med detta? Är det någon så stor olägenhet, att en byråchef afgör vissa ärenden, som äro af den beskaffenhet, att man kan säga om, dem, att de onödigtvis upptaga tiden för en Konungens rådgifvare? Äro ärendena af denna beskaffenhet, kan jag icke finna annat, än att byråchefen må få afgöra dessa ärenden. Det kan enligt min mening icke vara något skäl för att, såsom här föreslås, indraga denna byråchefsbefattning, att läroverksbyrån är så öfverhopad af göromål, att någonting behöfver göras för att afhjälpa denna olägenhet. Jag förstår verkligen icke tankegången i detta resonemang. Jag är väl för inskränkt, kan jag tro, och har för liten fattningsförmåga att begripa djupheten och visheten i detta förslag. Det föreslås att inrätta en öfverstyrelse bredvid departementet, och på denna skall byråchefens arbete öfverflyttas. Ja, det låter ju säga sig. På det sättet är ju saken så till vida hjälpt. Men *ansvarigheten*, hvart tar den vägen? Den stannar väl icke kvar på departementschefen, förmodar jag, sedan dessa ärenden öfverflyttats från departementet och dess tjänstemän till denna öfverstyrelse, utan då skulle väl *öfverstyrelsen* vara ansvarig. Men *inför hvem* ansvarar öfverstyrelsen? Den skall väl ansvara för någon, men icke synes det klart i förslaget. Det finnes ju endast nämnt antalet ledamöter, hvaraf denna styrelse skall bestå m. m., men hvad den skall uträtta, det är öfverlämnadt till Kungl. Maj:t att bestämma. Ja, emot att Kungl. Maj:t utfärdar instruktioner och reglementen är ingenting att invända. Men det synes mig dock något egendomligt, om Riksdagen skulle vara benägen att gifva Konungen oinskränkt fullmakt att ordna denna öfverstyrelse efter godtfinnande, då däri måste ingå bestämmelser om styrelsens ställning och befogenhet i förhållande till myndigheter, som äro enligt lag inrättade, som hafva laga ansvar och hvilkas befogenhet svärligen kan ändras annat än genom lag. Jag har mina tvifvel om detta, och därför har jag icke kunnat blifva öfvertygad om lämpligheten af denna öfverstyrelse. Men då jag likväl erkänner, att det är nyttigt och nödigt, att gällande stadgar och bestämmelser efterlefas och att för detta ändamål en inspektion är nödvändig, så vill jag vara med om en sådan, och därför ber jag, herr vice talman, att få göra följande hemställan: *att Riksdagen måtte, med afslag å Kungl. Maj:ts framställning om en öfverstyrelse för de allmänna läroverken, med anledning af mom. h) i herr P. O. Lundells motion (motion n:o 196 i Andra Kammaren) hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning angående behovet af en förstärkt inspektion för de allmänna*

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*

(Forts.)

*Om ändrad läroverken samt att därefter till Riksdagen inkomma med den fram-
anordning af ställning, hvartill utredningen kan gifva anledning.*
rikets all-
männa läro-
verk m. m.

Jag anhåller om proposition på detta mitt yrkande.

(Forts.)

Herr Centerwall: Herr talman, mina herrar! Att jag på detta tidiga stadium af debatten tager till orda, beror på en reminiscens från den af många här i kammaren så omhuldade romerska historien. Det berättas där, att de romerska fältherrarne ställde de svagaste i främsta ledet, och först när drabbningen kommit till sin kritiska punkt, läto veteranerna rycka fram; det var de, som skulle göra det. Emellertid finner jag mig icke alldeles ovärdig att upptaga striden med den siste talaren, ärad, vördad och aktad här i kammaren.

De skäl, som han nu anført, synas mig dock icke stå i rätt proportion till den vördnad och aktning, som vi alla hysa för honom.

Han insåg icke, sade han, att den ifrågasatta öfverstyrelsen stode i något oskiljaktigt sammanhang med den nu föreslagna och, dess bättre, i princip också nu antagna läroverksreformen. Ja, då kan man säga, att man icke förstår, att den s. k. regulatoren står i sammanhang med maskinen. Jag tror dock, att den spelar en ganska stor roll i maskinens lif och funktioner. Tro herrarne nu, att den inspektion, som vi hittills haft för läroverken, har varit tillfredsställande? Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har i sitt anförande till statsrådsprotokollet rörande denna fråga antydtt — och han har alldeles rätt härutinnan — att en dylik inspektion har man vid läroverken kunnat hoppas eller frukta, allt efter omständigheterna, blott hvart tionde år. Skall denna inspektion fortfarande vara likadan som hittills, så blir den ju endast en droppe i hafvet eller en pinne i en stor brasa. Tro herrarne, att en person, som endast kommer och inspekterar hvart tionde år, kan gifva läroverkets ledning någon viss hållning eller stämma den i den ton, som den bör hafva eller gifva den de anvisningar, som äro alldeles nödvändiga, för att enheten mellan de olika läroverken på olika platser inom landet skall kunna upprätthållas. Det säger sig själf att något dylikt är omöjligt.

Hvad är det nu, som här är föreslaget? Jo, det är en öfverstyrelse af fem personer, hvilken öfverstyrelse utom inspektion af de allmänna läroverken skall utöfva många andra funktioner. Den föregående ärade talaren sade, att han förstod icke, hvad denna öfverstyrelse skulle uträtta. Ja, då erinrar han sig ej sid. 74 i betänkan- det, ty om han det gjort, skulle han ha funnit, att där uppräknas i en mängd punkter allt det, som öfverstyrelsen får att göra. Jag tror för min del, att de personer, som få säte i denna öfverstyrelse, i stället för att få för litet att beställa, tvärtom skola blifva så öfverhopade med göromål att man snarare kan förutsätta, att det så småningom behöfves flera krafter härvidlag. Det kan man ju tycka vara fruktansvärdt, ty då får ju staten gifva ut mera än dessa 22,000 kronor, den kolossala summa, som Kungl. Maj:t föreslagit, att Riksdagen skulle bevilja för detta ändamål. Nej, det är icke så fruktansvärdt detta, ty vi få valuta för en sådan utgift, det är en *produktiv* utgift, som det lönar sig att göra på grund af det bättre; mera mål-

medvetna och mera resultatfulla arbete, som därigenom skall komma till stånd vid våra allmänna läroverk. Tror någon verkligen, att det här — såsom man från vissa håll föreslagit — vore nog med två inspektörer? Nej, det vore det visst icke; resultatet skulle i så fall blifva bra klen.

Som sagdt, efter mig komma de, som starkare äro, och som möjligtvis kunna framställa denna sak klarare, och jag skall därför nöja mig med att efter denna summariska översikt af frågans olika sidor yrka bifall till utskottets förslag; då jag gör det, vet jag, att jag föreslår, hvad jag anser vara bäst för de svenska läroverken och deras utveckling.

Herr Hjärne: Herr talman! Jag skall för min del liksom den förste ärade talaren be att få framställa några betänkligheter mot upprättandet af det nya centrala ämbetsverk, som här blifvit föreslagit. Jag skulle *icke* göra det, om jag trodde, att jag därigenom på något sätt förhindrade denna reforms triumftåg eller lade några hinder i vägen för dess genomförande, men som herr Redelius påpekade, står det nu föreliggande förslaget icke i något organiskt förhållande till reformen i öfrigt. Det har ju framgått nr ett enskildt förslag inom läroverkskommittén, och har först sedermera blifvit upptaget af Kungl. Maj:t samt slutligen i mycket modifierad form framlagdt inför Riksdagen af utskottet. Därför tror jag icke, att jag på något sätt motarbetar denna reform, hvilken jag önskar all möjlig framgång inom den ram, som nu är utstakad för densamma. Men jag kan icke riktigt vara med om detta förslag i den form, hvori det nu föreligger. Jag tror också, att Riksdagen — och särskildt denna kammare — bör se sig väl före, innan den upprättar flera sådana, mer eller mindre fristående, styrelser, hvilkas utveckling man icke utan noggrant öfvervägande kan på förhand rätt öferskåda. Detta kan draga med sig kostnader, som vi nu icke kunna ana, ehuru saken ser rätt billig ut för ögonblicket.

Principiellt har jag ingenting att invända mot upprättandet af en öfverstyrelse och särskildt en öfverstyrelse, som afser att öfvertaga domkapitlens nuvarande funktioner i förhållande till läroverken. Men mot det nu föreliggande förslaget vill jag anmärka, först och främst att öfverstyrelsen förefaller mig något lösligt anordnad i fråga om sin sammansättning. Jag vill därvid först påpeka, att ledamöterna i öfverstyrelsen skola för att få åtnjuta passande löneförmåner med denna sin befattning också förena det fortfarande innehafvandet af annan tjänst. Detta anser jag öfver hufvud taget, i likhet med herr Hedin, som därom yttrade sig i går, vara oriktigt och olämpligt.

Vidare vill jag anmärka, att medlemmarna i en sådan öfverstyrelse böra, om man tänker sig densamma såsom ett fast ämbetsverk, åtminstone hafva en lika säker ställning som till exempel medlemmarna i medicinalstyrelsen.

Därjämte skulle jag vilja anmärka, att, om man upprättar en öfverstyrelse för läroverken, man för att undvika onödig och för den goda sakens skull rent af skadlig centralisation också borde därmed förknippa organiserandet af *provinstalstyrelser*, om än icke så många

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*

(Forts.)

Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m. (Forts.)

som domkapitlen, så att man till undvikande af onödig omgång kunde åt dessa provinsialstyrelser anförtro åtskilliga ärenden, som icke böra samlas på ett enda centralt ämbetsverk. Vidare tror jag, att det vore ganska inkonsekvent, om man nu upprättade en öfverstyrelse för de allmänna läroverken utan att på samma gång åtminstone tänka sig, huru en öfverstyrelse för *folkskoleväsendet* i riket borde vara anordnad. Allra helst skulle jag vilja se, att dessa åtgärder förknippades med upprättandet af en öfverstyrelse för läroverken. Man kan visserligen säga, att, om man blott får en sådan öfverstyrelse, man nog sedermera kan få både provinsialstyrelser och styrelser för folkskoleväsendet. Men jag tror, att det icke vore den rätta lösningen att gå till väga i denna ordning, ty det skulle betyda ungefär detsamma, som att man skulle begynna en byggnad med taket, innan man riktigt visste, huru de öfriga partierna af densamma skulle se ut.

Jag har äfven mina starka betänkligheter mot det stora inflytande, som nu skulle tillerkännas den föreslagna öfverstyrelsen i fråga om lärarnes befordran. Jag tror icke, att det vore riktigt bra, att på detta sätt centralisera tillsättandet af lärare. Det är ju föreslaget, att lärarne skola tillsättas af Kungl. Maj:t. Men det är klart, att öfverstyrelsen, som skall upprätta förslag till läraretjänsternas besättande, komme att utöfva ett öfvervägande inflytande på tillsättningen, och detta är en centralisation, som jag icke tycker riktigt bra om. Jag skulle visserligen icke vilja beröfva den tilltänkta öfverstyrelsen ett sådant inflytande. Men jag vill icke gifva den detta inflytande, förr än lärarnes befordringsgrunder blifvit litet bättre och fastare ordnade. Det är icke bra, att lärarne sväfva i sådan okunnighet i fråga om sin befordran. I Preussen, till exempel, som man ju alltid tager till mönster, när det gäller det högre undervisningsväsendet, är det så, att lärarne, sedan de en gång förvärfvat full kompetens, befordras efter tjänsteår — dock icke så, att de ovillkorligen hafva att räkna på befordran. För det första uppskattas nämligen deras öfriga meriter i afseende å lärdom och undervisningsskicklighet, ådagalagda genom prof o. s. v., såsom motsvarande viss tjänstetid. Vidare händer det, att, om en lärare icke riktigt uppfyller sina skyldigheter och detta ådagalägges genom en noggrann inspektion, han kan beröfvas åtskilliga af dessa förmåner, därvid, så att säga, viss tjänstgöringstid afdrages på hans befordringskonto. Detta vill med andra ord säga, att jag önskar någonting liknande i afseende å lärarnes tillsättning, för att de skola få litet större säkerhet för sin framtid, men jag önskar icke det hela, förr än vi fått en ordnad inspektion, och därför tror jag i likhet med den förste ärade talaren, att hvad vi nu skola göra icke är att upprätta en öfverstyrelse, utan att upprätta en inspektion af den art, som han, såsom herrarne nyss hörde, föreslog.

Jag vill slutligen tillägga, att jag bestämdt vet, att bland många yngre lärare och särskildt bland de blifvande lärare, som nu studera inom filosofiska fakulteterna vid universiteten, en ganska stor bäfvan råder för dessa blifvande skolgeneraler. Man är rädd att komma i för mycket beroende af dem. För närvarande är det ju så, att, sedan de obligatoriska lärareproffen blifvit afskaffade, domkapitlens makt öfver lärarne icke på långt när verkar så tryckande som förut, och

de yngre lärarne resonera som så, att, om de nu t. ex. icke lyckas så bra inför ett domkapitel, de dock hafva tolf andra chanser att räkna på. Men upprättas nu en sådan här generalstab, äro de rädda för att den pedagogiska militarismen, om jag så får uttrycka mig, skall taga öfverhand. De frukta för att försök då skola göras, visserligen icke annat än efter moget och samvetsgrant öfvervägande, att påtrycka de blifvande lärarne en viss stämpel, och mot en sådan pedagogisk ortodoxi kan ju fullt ut lika mycket invändas som emot en kyrklig.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

Det är, herr talman, af dessa skäl, som jag tager mig friheten att instämma i det yrkande, som först blifvit framställt af herr Redelius.

Häruti instämde herrar *Lundell, Hazén* och *Risberg*.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet von Friesen: Herr talman, mina herrar! Denna fråga är enligt min åsikt af en central vikt för läroverken, och jag skall försöka att i korthet visa detta.

Redan nu hafva läroverken en centralstyrelse, så att i detta förslag ligger ingen nyhet. Denna centralstyrelse är ecklesiastikministern och byrån för den högre undervisningen med ett kansliråd, som tillika är inspektör. Denna byrå af Kungl. Maj:ts kansli spelar en alldeles egendomlig roll, jämförd med de andra kanslibyråerna, ty den har att direkt sköta en stor del af läroverksadministrationen. Då jag kom in i departementet, fann jag, att nämnda byrå var öfverhopad af rena förvaltningsgöromål, som rörde ordningen för dagen, så att säga, som rörde skolans lif. Där skulle allt ordnas, som afsåg studentexamen. Ämnena skulle väljas, ty det är ministern, som bestämmer ämnena i mogenhetsexamen; och som det gäller om honom såsom om alla andra, att han icke kan vara sakkunnig i allt, så är det något betänkligt för honom, låt vara, att han får förslag från censorerna, att bestämma ämnena till exempel i matematik och fysik, när han såsom jag icke är särskildt bevandrad i dessa ämnen. Byrån skall vidare bestämma ordningen för studentexamen samt ombesörja förordnandet af censorer och anordnandet af hela det ganska invecklade maskineri, som vid slutet af hvarje hösttermin och hvarje vårtermin för studentexamens hållande måste sättas i gång. Vidare ledes från byrån allt, som direkt rör militäröfningarna vid läroverken, såsom anskaffande af ammunition, gevär m. m. Fördelningen af allt detta sker också genom byrån. Vidare skall byrån verkställa de ytterst besvärliga utredningar, som måste ske, när de af Riksdagen beviljade stipendierna för lärare och lärarinnor af alla kategorier skola tillsättas och massor af ansökningar skola pröfvas.

Detta är endast några exempel på hvad denna byrå har att göra. Ställningen var, när jag kom dit, sådan, att byråchefens uppgift att vara inspektör var reducerad till ett minimum, enär man aldrig kunde undvara honom på byrån. Han har endast kunnat få inspektera vid sådana tillfällen, då det varit nödvändigt att skicka honom

Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.

(Forts.)

till något särskildt läroverk, där förhållandena särskildt påkallat hans besök. Eljest måste han vara hemma, och inspektionen öfver läroverken är för närvarande *icke* effektiv. Detta *kan* den i alla fall *icke* blifva med en sådan inspektion som denna, ty inspektören, som tillika är ett kansliråd, reser ut till läroverken med en befogenhet, som är ganska tvifvelaktig. Han inspekterar, han kan visserligen *icke* gifva order, men han kan säga, hvad han vill. Därefter kommer han hem och aflämnar i enrum med ministern sina rapporter. Ingen får försvara sig, ingen förklara sig. Ministern hör på hvad han säger, men de omdömen, han faller, kunna endast kontrolleras, när ministern begär en förklaring eller ett försvar från vederbörande. Han är egentligen ingenting annat än ett slags rapportör åt ministern. Han är just en sådan inspektionsgeneral, som herr Hjärne omnämnde, men han utöfvar *icke* den sorts inspektion, om hvilken jag strax skall tala. Förstärker man den *nuvarande* inspektionen med två andra inspektörer i samma ställning inom kansliet, så blifva förhållandena ytterligare förvärrade.

Att detta skall kännas pinsamt för läroverken, är ju klart. Inspektion är nyttig och nödvändig, men äfven den bör ske i offentlighetens ljus och under annan kontroll än en rent personlig sådan. Den bör hafva sina lagliga former, så att de, som inspekteras, må känna sig lagligen skyddade mot öfvergrepp och subjektiva omdömen. Detta säger jag *icke*, därför att det för närvarande är någon fara med denna sak, utan därför, att inspektionen för läroverken känns såsom en tung börda. Det är nog också denna känsla, som gör, att en och annan kanske är rädd för öfverstyrelsen.

Man kan alltså säga, att läroverken för närvarande genom omständigheternas tvång *icke* hafva någon god inspektion eller öfver hufvud någon inspektion, och man kan säga, att ekklesiastikministern är belastad med administrationen af en massa detaljer, i hvilkas ställe han borde sysselsätta sig med att taga nya initiativ och söka leda reformarbetet på undervisningens område. Men om det nu är så, huru skulle det då *icke* blifva, när det nya kommer, när den organisation, som Riksdagens kamrar i går beslutat, skall sättas i verket? Det gäller att införa realskoleexamen. Det gäller att införa valfrihet på gymnasialstadiet. Allt detta är något för läroverken nytt och ovanligt. Då behöfves om någonsin en ledande styrelse, som sätter allt i gång och som under samverkan med rektorer och lärarekarer ordnar allt på bästa vis samt ser till, att det *icke*, såsom jag sade i går, blir en reform på papperet, utan att det blir en reform i verkligheten. För detta ändamål är en öfverstyrelse för läroverken af behofvet påkallad, och detta är *icke* en fristående fråga, utan det är en fråga, som på det allra närmaste sammanhänger med den reform, som i går antogs.

Äfven denna öfverstyrelse skulle inspektera. Men hurudan skulle denna inspektion bli? Öfverstyrelsen skulle inspektera *ex officio* och så, att enhvar, som hade något af särskildt vikt att inberätta, skulle kunna göra detta skriftligt, hvarigenom alla, som därför intresserade sig eller hade något att anföra som förklaring eller försvar, skulle få kännedom om saken, hvarefter Kungl. Maj:t å sin sida

skulle kunna infordra förklaringar, om så påkallades. Då komme lärarne att känna, att de stodo inför en *verklig* inspektion, men icke en ofelbar eller despotisk sådan, utan en inspektion, som tillsammans med lärarne sträfvade för det gemensamma målet: ungdomens bästa. Denna inspektion behöfde då icke bli af så förhatlig natur, som den nuvarande genom själfva sin organisation måste vara och som icke minst måste plåga inspektören själf. Det kan ju hända, att det hos en eller annan lärare kan finnas någon fruktan för införande af denna inspektion, ehuru jag för min del får säga, att jag icke funnit detta bekräftadt af hvad lärarne själfva yttrat. Men om så är, torde detta bero på reminiscenserna från den gamla inspektionen. För att undvika sådana farhågor vore intet, synes det mig, lämpligare, än att medlemmarne i öfverstyrelsen förordnades endast på 5 år och icke gjordes till ordinarie ämbetsmän med fullmakt. Det *kan* hända, huru omsorgsfullt och väl man än valde, att sådana personer blefve medlemmar af styrelsen, som visserligen i öfrigt kunde vara lämpliga, men som genom sitt uppträdande och själfva sitt sätt att vara kanske skadade undervisnings sak i stället för att gagna den. Om t. ex. en öfverstyrelsemedlen uppträdde som ett slags själfhärskare, som en custos morum öfver läroverken, då skulle han lätt kunna komma att skada dessa. Om han återigen uppträdde som en rådgifvare, som en ordnare och hjälpare i olika ämnesgrupper, som en rådgifvare i fråga om lärometoder och läroformer, då komme läroverkens lärare att finna hans besök nyttiga och lärorika. Men skulle en person ställas på denna plats, som icke lämpade sig för den, så hade lärarne den trygga känslan, att han om 5 år skulle kunna utbytas mot någon annan och återgå till sin gamla tjänst.

Äfven af andra skäl synes det mig lämpligt, att befattningen ställes på extra stat. Saken skall nu hos oss för första gången försökas, erfarenheter måste vinnas om hvad den duger till. Dessa erfarenheter *kunna* visa, att förändringar böra vidtagas med afseende på inspektionen. Men om alla styrelsemedlemmarne ha kungl. fullmakter på ordinarie stat, så äro lika många hinder som fullmakter satta för en sådan nyttig förändring. Äro de däremot ställda på extra stat, så kan Konung och Riksdag lättare göra de ändringar, som erfarenheter och behof påkalla. Äfven ur den synpunkten vore det nyttigt att här icke genast åstadkomma ett ämbetsverk, utan endast förordna öfverstyrelsens medlemmar.

Men det blefve för lösligt, säger en talare. Han kanske menar detsamma som en talare i Första Kammaren, att öfverstyrelsens medlemmar icke skulle få någon respekt med sig, om de förordnas endast på 5 år. Ja, hvad den saken beträffar, så har jag själf varit rektor, och såsom sådan blott förordnad på viss tid, och jag kunde också mista mitt förordnande efter den tiden. Men aldrig har jag märkt, att denna omständighet minskat respekten, nämligen för så vidt den går ut på att vinna auktoritet i hvad som är rätt och sant; och går den ut på något utöfver de gränserna, bör den icke finnas. Jag tror sålunda icke heller, att af denna anledning respekten för öfverstyrelsen skulle minskas. Många andra innehafvare af befattningar sitta lösare än medlemmar af denna styrelse skulle göra, t. ex. innehafvare

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*
(Forts.)

Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m. (Forts.) af den befattning, som jag nu innehar. Men jag tror icke, att jag därför skall sakna den respekt, som jag behöfver för ämbetets utöfvande. Man må om rektorerna säga hvad som helst, men icke är det riktigt att säga, att de ha för liten respekt. Jag tror sålunda icke, att, om ledamöterna förordnades på 5 år, detta skulle minska respekten. Äro de i sin fulla arbetskraft och dugliga, blifva de antagligen förordnade på ytterligare 5 år, hvilket kunde vara nyttigt ibland, ibland icke, och hvilket är en sak, som finge skötas på ett förståndigt sätt. Att de skola förordnas på extra stat borde således för denna kammare vara ett skäl att vara med om saken.

Det är icke rätt att säga, att dessa ledamöter skulle komma att förena andra tjänster med dessa, och det var icke *den* saken, som åsyftades af den talare, som citerades af herr Hjärne. De komma väl hufvudsakligen att tagas bland läroverkslärare och professorer, men få då lämna sin tjänst, liksom rektorerna få lämna sina förra tjänster, då de tillträda sina rektorat.

Man säger, att detta är centralisation. Ja, på visst sätt centraliserar förslaget administrationen. Men det är icke någon *öfverdrifven* centralisation. Som redan är anmärkt af en föregående talare och som ganska tydligt är angifvet i utskottsbetänkandet, måste centralisation finnas till en viss grad. Nu har anmärkts, att det borde finnas »provinnsstyrelser» och andra institutioner under denna, och att det borde finnas en öfverstyrelse för folkskolorna. Ja, mina herrar, det är ett icke ovanligt sätt för att slå ihjäl ett godt förslag att säga: förslaget bör utvidgas; däri bör ingå annat också. För min del tror jag, att denna öfverstyrelsens inrättande skulle bana väg för andra reformer i liknande syfte. Ty föreliggande förslag innebär en början till att i någon mån *sekularisera* läroverksstyrelsen, och jag tror, att detta är ett steg åt riktigt håll.

Styrelsen skulle få för stort inflytande öfver lärarnes befordran, har man sagt. Men huru är det nu ställt med denna befordran? Lärarne tillsätts af domkapitlen, och därom är intet ondt att säga. Men då till domkapitlen inkomma ansökningar från hela Sverige, så har visserligen hvarje domkapitel en ganska stor kännedom om de sökande, som tillhöra stiftet, men mycket liten om de andra och har därför svårt att jämföra dem med hvarandra. Öfverstyrelsen, som skulle inspektera läroverken i hela landet, kan visserligen icke äga så stor personalkännedom i många fall, men dess pröfning bör blifva jämnare än med den nämnda särskilda personalkännedomen, som nog i och för sig kan vara stark och god, men som blir en mycket tråkig sak, då den icke lika omfattar alla. Öfverstyrelsen skall afgifva förslag, men skriftligt och motiveradt förslag, som blifver en akt i målet, när det kommer in till Kungl. Maj:t, ställt i offentlighetens ljus och lagdt i Konungens och hans ansvarige rådgifvares händer, hvilken har att föredraga ärendet. Detta förhindrar naturligtvis alltför stor subjektivitet hos öfverstyrelsen och innebär en garanti för att förslagen skola vara grundade på riktiga befordringsgrunder. Äfven på denna punkt liksom vid inspektionen gäller, att öfverstyrelsen skall afgifva sitt yttrande under ämbetsansvar; enhvar kan besvära

sig öfver styrelsens beslut, och det är Kungl. Maj:t, som i sista hand afgör ärendet.

Jag tror, att de unge män i Uppsala, som äro rädda för denna inspektion, kanske icke riktigt tänkt sig in i saken, utan påverkas af rädslan för den *gamla* inspektionen, som mycket sällan kommit igen och som var af så mystisk och personlig art, att den var ägnad att injaga skräck hos dem, som inspekterades.

Jag tror mig härmed hafva besvarat de väsentligaste anmärkningar, som framställts mot förslaget om en öfverstyrelse.

Mina herrar! Jag vill betona, att en reform, som är besluten, kräfver utförande och män, som kunna verkställa detta utförande. Frågan om en öfverstyrelse är därför enligt min uppfattning nära förknippad med reformen. Och för min del hyser jag den tron, att denna kammare icke skall rygga tillbaka för de kostnader, som därmed äro förenade. De äro visserligen afsevärda, men dock icke så stora, att man icke kan anse sig få full valuta för dem. Genom öfverstyrelsens inrättande skulle reformen effektivt kunna genomföras, och därigenom skulle man också vinna något annat: öfverstyrelsen skulle hafva att afgifva förslag och taga initiativ till *andra* reformer, som kunde synas nödiga. Man nedlägger nu — och måste så göra — mycket penningar på kommittéer och tillkallande af sakkunnige. Denna öfverstyrelse skulle kunna uträtta den drygaste delen af detta arbete, för så vidt det rörde läroverken.

Jag yttrade i dag på förmiddagen i Första Kammaren, att jag trodde, att Andra Kammaren skulle vara benägen att anse öfverstyrelsen stå i närmaste sammanhang med hela denna reform. Jag hyser fortfarande den förhoppningen.

Herr Hedin: Herr talman! Då meningen är att tills vidare blott förordna ledamöter i öfverstyrelsen, hvilka icke skulle bli uppförda på ordinarie stat, kan jag icke se, att det skulle möta något det allra ringaste hinder att tills vidare nöja sig med ett anslag på extra stat. Annorlunda skulle det ställa sig, om man ämnade inrätta öfverstyrelsen som ett formligt ämbetsverk. Men därtill torde kanske fordras ännu något antal år.

Men då vi bra litet veta, hvad det kan blifva af denna öfverstyrelse, om anslaget för dess genomförande sättes på ordinarie stat, så vill jag göra en anmärkning, som jag tror icke blott är riktig, utan också viktig, nämligen att öfverstyrelsen icke måtte få till utseendet, skenet, en myndighet sådan, som rätteligen kan tillkomma ett centralt ämbetsverk, och tillika blifver underkastad att lyda något annat kommando än de af Kungl. Maj:t i statsrådet meddelade föreskrifter. Detta senare är ju någonting, som icke kan formuleras nu i en bestämd sats. Däremot skulle jag kunna göra det beträffande frågan om anslagets uppförande på extra stat, men det faller mig icke in att göra det, såvida icke någon annan dessförinnan har upp-tagit denna sak.

Öfverläggningen var härmed afslutad. I enlighet med de där- under gjorda yrkandena gaf herr vice talmannen propositioner dels

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*
(Forts.)

Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)

på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag därå och bifall i stället till det af herr Redelius under öfverläggningen framställda yrkandet; och fann herr vice talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Herr Redelius begärde emellertid votering, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första särskilda utskottets hemställan i tolfte punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 2, röstar,

Ja;

Den det ej vill, röstar,

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit det af herr Redelius under öfverläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 134 ja mot 68 nej, hvadan kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 13:o).

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att medgifva:

att lärjungarne i de af staten helt och hållet bekostade klasserna af de allmänna läroverken skulle, förutom nu utgående afgifter, från och med vårterminen 1905, hvar för sig, terminligen till statsverket erlägga, i de fem lägre klasserna och i den blifvande realskolan 20 kronor samt i de fyra högre årsklasserna och i det blifvande gymnasiet 30 kronor; samt

att befrielse från eller nedsättning i dessa afgifter skulle enligt de närmare föreskrifter, som af Kungl. Maj:t i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de af departementschefen till statsrådsprotokollet angifna grunder utfärdades, för hvarje läroverk bestämmas af en uppskattningsnämnd, bestående af fem ledamöter, nämligen läroverkets rektor såsom ordförande, ett af öfverståthållareämbetet eller Kungl. Maj:ts befallningshafvande förordnad kronoombud, klassföreståndaren i den klass eller afdelning, som frågan i hvarje särskildt fall gäller, samt två ledamöter, utsedda, i Stockholm af stadsfullmäktige och å öfriga orter en af kommunalstyrelsen och en af vederbörande lands-ting.

I anledning af detta förslag hade yrkats:

af herr *C. J. Ödman* (motion n:o 172 i Andra Kammaren),

att Riksdagen behagade besluta att barn från orter, där läroverk af den typ, som vederbörande behöfde för sin utbildning anlita, ej funnes upprättadt, finge helt eller delvis, oberoende af förmögenhetsvillkor, åtnjuta befrielse från annars stadgade terminsavgifter; och

af herr *O. N. Olsson* i Heden (motion n:o 205 i Andra Kam-
maren):

dels att terminsavgifter måtte utgå med 50 procents förhöjning af de föreslagna af bemedlade, tillhörande städer, inom hvilka läro-
verken voro belägna; samt

dels att, i fråga om nedsättning af eller befrielse från termins-
avgifter, målsman, som kunde anse sig hafva skäl till missnöje, måtte
beredas tillfälle att anföra besvär öfver vederbörande nämnds beslut
i hvad det honom rörde.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

Utskottet hemställde:

att Riksdagen med afslag å herr *Ödmans* motion och herr
Olssons i Heden motion, i hvad den rörde förevarande punkt, måtte
på det sätt bifalla Kungl. Maj:ts förslag,

a) att lärjungarne i de af staten helt och hållet bekostade klas-
serna af de allmänna läroverken skulle, förutom nu utgående avgifter,
från och med vårterminen 1905, hvar för sig terminligen till stats-
verket erlägga: i de fem lägre klasserna och i den blifvande real-
skolan 20 kronor samt i de fyra högre årsklasserna och i det blif-
vande gymnasiet 30 kronor;

b) att befrielse från eller nedsättning i dessa avgifter skulle för
hvarje läroverk bestämmas af en nämnd enligt de närmare föreskrif-
ter, som af Kungl. Maj:t utfärdades i hufvudsaklig öfverensstämmelse
med följande grunder:

att såsom villkor för befrielse eller nedsättning erfordrades fallen-
het för studier, samt flit och godt uppförande;

att lärjunge, som vore obemedlad, helt och hållet befriades och
den, som vore mindre bemedlad, skulle erlägga hälften af afgiften;

att vid bestämmandet, hvilka lärjungar skulle anses för obemed-
lade eller mindre bemedlade, hänsyn skulle tagas icke blott till för-
äldrarnas eller, där lärjunge hade egna medel, hans egen inkomst,
utan äfven till andra omständigheter, såsom barnens antal inom
familjen, lefnadskostnaden å platsen och särskildt till det förhållan-
det, huruvida lärjunge hade sitt hemvist i eller utom det samhälle,
där läroverket vore beläget; samt

c) att nämnden skulle bestå af fem ledamöter, nämligen läro-
verkets rektor såsom ordförande, ett af öfverståthållareämbetet eller
Kungl. Maj:ts befallningshafvande förordnadt kronoombud, klassföre-
ståndaren i den klass eller afdelning, som frågan i hvarje särskildt
fall gällde, samt två ledamöter, utsedda, i Stockholm af stadsfull-
mäktige och å öfriga orter en af kommunalstyrelsen och en af veder-
börande landsting.

Vid punkten hade afgifvits reservation af herr *Kvarnzelius*, som
ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förslag angäen-
de terminsavgifter till statsverket icke måtte af Riksdagen bifallas.

Sedan utskottets under denna punkt gjorda hemställan blifvit
uppläst, anförde:

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Det har af förbiseende influtit ett fel i den här föreliggande klämman, punkt c), hvori jag anhåller att få föreslå rättelse. Det står nämligen öfverst på sid. 87 i fråga om sammansättningen af nämnden: »samt två ledamöter utsedda, i Stockholm af stadsfullmäktige och å öfriga orter en af kommunalstyrelsen och en af vederbörande landsting». Som det är flera städer än Stockholm, som ej deltaga i landsting, så måste saken uttryckas så: »utsedda i städer, som ej deltaga i landsting, af stadsfullmäktige och å öfriga orter en af kommunalstyrelsen och en af vederbörande landsting». Detta är uppenbarligen meningen såväl i Kungl. Maj:ts förslag som utskottets, men bestämmelsen har kommit att få en oriktig stilisering, hvori jag hemställer om rättelse på sätt nyss är nämndt.

Herr Kvarnzelius: Såsom herrarne kanske observerat, har jag yrkat afslag på det kungl. förslaget i detta fall. Jag har nämligen ej blifvit öfvertygad af de skäl, som anförts för införande af terminsavgifter. Det har icke anförts några andra skäl därför, än att föregående Riksdagar uttalat sig för införande af terminsavgifter, men någon föregående Riksdag har väl ej stått så inför det afgörande ögonblicket beträffande denna sak som den nuvarande. Jag anser därför, att denna fråga bör ytterligare prövas, innan Riksdagen beslutar sig för vidtagande af ett så pass afgörande steg som detta, hvilket kan blifva af så stor betydelse för kommande generationer med hänsyn till den högre bildningen.

Jag är nämligen af den uppfattningen, att införandet af terminsavgifter kommer att kännas ganska tryckande för stora delar af landets befolkning. Såsom vi veta, existerar det redan nu terminsavgifter vid de allmänna läroverken, som vid en del läroverk uppgå till c:a 20 kronor per termin. Och det är således för hvarje lärjunge 40 kronor om året. Genom bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle denna summa med ens springa upp till 80 kronor i realskolan och 100 kronor i gymnasiet per år; och det blefve för vissa samhällsklasser en ganska afsevärd och mycket svårt tryckande utgift. Nu vill jag visserligen gärna erkänna, att genom den form, som det föreliggande förslaget har fått, har man gjort hvad möjligen göras kan för att dessa terminsavgifter skola blifva så litet tryckande som möjligt; men trots detta blifva dock olägenheterna däraf så stora, att jag icke vill medverka till ett beslut om upptagande af terminsavgifter för statsverkets räkning.

Det enda skäl, som anföres för införande af terminsavgifter, är ju, att staten behöfver dessa inkomster, då man nu skall reglera och förbättra läroverkslärarnes löner. Jag är emellertid af den uppfattningen, att staten mycket väl kan reglera läroverkslärarnes löner utan att bereda sig inkomster på detta sätt.

I fråga om det sätt, på hvilket befrielsen skall ske, är det ju föreslaget, att det skall tillsättas en uppskattningsnämnd vid hvarje läroverk, som skall bestämma, hvilka som skola befrias, hvilka som skola få nedsättning och hvilka som skola betala fullt. Hvad då först sammansättningen af denna nämnd beträffar, så tror jag, att man

kan ha grundade anledningar att hysa farhågor för att denna nämnd icke blir sammansatt på ett fullt tillfredsställande sätt. De kommunala myndigheter och landsting, som skola välja dessa ledamöter i uppskattningsnämnden, ha nog i många fall visat exempel på att deras val icke alltid varit af den beskaffenhet, att man kunnat vara tillfredsställd med desamma.

Nu skola dessa nämnder bestämma, hvilka lärjungar som skola befrias. Det blir först alla, som hafva under 1,500 kronors inkomst. För dem blefve således terminsafgiften icke besvärlig i annan mån, än att de finge bekväma sig att få officiell stadfästelse på att de sakna tillgångar eller äro obemedlade; och det kan ju för en del kännas mer eller mindre obehagligt.

Sedan kommer den kategori, som skall begära nedsättning, d. v. s. de personer, som ha en inkomst mellan 1,500 och 3,000 kronor. Visserligen säger utskottet, att dessa siffror ej få tänkas definitiva, utan att rätt till jämkning därvidlag måste finnas; men i alla fall blir det denna klass, som har en inkomst af 1,500—3,000 kronor, som får känna trycket allra hårdast, och så de, som komma strax öfver 3,000 och måste betala fullt. Det blir i många fall nödvändigt för dessa klasser, dessa som skola begära nedsättning, och som stå på gränsen, att inför denna nämnd göra själfdeklaration i viss mening; och det måste ovillkorligen kännas högst obehagligt.

Huru skall uppskattningsnämnden gå till väga i sådana fall som om t. ex. en hemmansägare kommer och begär nedsättning eller befrielse? Hvilken norm skall nämnden då tillämpa? Skall den tillämpa den norm, som är fastställd genom inkomstskatten: att en person skall ha en fastighet af 50,000 kronors taxeringsvärde skuldfritt för att nödgas betala fullt? Jag tror ej, att uppskattningsnämnden i dylika fall kommer att följa den normen, och det blifver i hvarje fall synnerligen svårt att därvid träffa det rätta.

Under alla förhållanden blir det ganska svårt för uppskattningsnämnden att bedöma denna sak. Dessutom tror jag, att hur samvetsgrannt nämnden än vill förfara, den dock ej kan göra sig fri från ett och annat misstag. Man kan äfven tänka sig, att medlemmarne af denna uppskattningsnämnd ej alltid äro af den beskaffenhet, att man skulle vilja lägga ett dylikt mandat i deras händer. Jag ber att i detta fall få erinra om det yttrande, som i går citerades af utskottets vice ordförande, fälldt af en rektor i Eskilstuna angående huruvida arbetaresöner borde få studera eller ej. När ett läroverks främste man har sådana åsikter angående hvilka böra studera eller ej, ligger det en stor fara i att låta dylika personer bedöma, huruvida en yngling skall blifva befriad från terminsafgift eller ej; detta synnerligast som en punkt i klämman innehåller en bestämmelse, som gör att uppskattningsnämnden kan utesluta hvarje medellös person från att erhålla nedsättning eller befrielse. Jag menar den punkt, hvarest det heter: »såsom villkor för befrielse eller nedsättning erfordras fallenhet för studier» etc. Det beror helt och hållet på subjektiv uppfattning i detta fall, och dessutom har erfarenheten många gånger visat, att fallenhet för studier kan ligga slumrande hos skolynglingen under de första åren, under det att han

Om ändrad sedan visar förmåga att snabbare tillägna sig kunskaper och under-
anordning af visning.

rikets all-
männa läro-
verk m. m.

(Forts.)

Läroverkskommittén har ägnat denna fråga om terminsafgifter en mycket noggrann och allsidig utredning och undersökning, och efter denna allsidiga utredning och undersökning har läroverkskommittén kommit till den åsikt, att den uttalat sig emot införandet af terminsafgifter. Den har koncentrerat sina åsikter i detta fall i följande uttalande:

»För sin del har kommittén efter omsorgsfull pröfning stannat vid den uppfattningen, att, för så vidt frågan om terminsafgifter betraktas såsom en social och pedagogisk principfråga, med hänsyn tagen till i vårt land för närvarande rådande förhållanden, men utan hänsyn till statsverkets möjligen förhandenvarande behof af inkomst, de skäl, som tala mot de ifrågasatta afgifterna, äro väsentligen starkare än de skäl, som anföras till deras förmån.»

En afgift för allmän medborgerlig bildning skulle nu införas, under det att den högre undervisningen, den som förer till landets lysande äreställen och den fetare delen af kronans kaka, fortfarande skulle bestås afgiftsfritt! Detta är, enligt min uppfattning, fullständigt stridande emot hvad man borde sträfva efter. Det är därför, herr vice talman, jag tillåter mig yrka afslag å såväl Kungl. Maj:ts framställning som utskottets hemställan i denna punkt.

Med herr Kvarnzelius förenade sig herrar *Berg* i Göteborg, *Olsson* i Fläsbro, *Eriksson* i Elgered, *Larsson* i Västerås, *Persson* i Malmö, *Larsson* i Lund, *Thylander*, *Johansson* i Öija, *Johansson* i Berga och *Olofsson*.

Herr Österberg: Herr talman, mina herrar! Då kammaren i går beslöt att icke biträda förslaget om första klassens indragning och då med kallt blod afvisade möjligheten att för statskasean inbespara 300,000 kronor årligen, synes det mig, som om kammaren också samtidigt i realiteten beslutat att afstå från inkomsterna af terminsafgifterna, ty terminsafgifterna äro ju beräknade att belöpa sig till ungefärligen detta belopp. Då man ansåg sig utan vidare kunna afstå från denna alldeles säkra inkomst, synes det mig, att man äfven nu konsekvent borde afstå från terminsafgiften. Det är dessutom *andra* synpunkter, som i detta sammanhang kunna göra sig gällande till den grad, att de till fulllo motivera att dessa afgifter indragas. Om man tänker sig, att en arbetare, en hemmansägare eller en liten arrendator, eller hvilken person som helst i den samhällställningen, har en inkomst på ett till två tusen kronor årligen och äger en son eller ett par söner, hvilka äro så begåfvade, att han skulle finna det lämpligt, att de skickades till en realskola för att där utbildas sig, då är det ju alldeles själfallet, att det för honom kommer att bli synnerligen kännbart att, förutom den extra kostnad — jag tänker nu särskildt på de personer, som bo på landet — förutom den extra kostnad, som han måste underkasta sig för att hålla dessa barn vid skolan i staden, husrum, mat och andra utgifter, som därmed äro förenade, dessutom vara tvungen att betala dessa termins-

afgifter. Det är alldes själfallet, att dessa terminsavgifter skola afskräcka många från att låta skicka sina söner, eventuellt döttrar, till skolan för att där utbildas sig. Det är enligt mitt förmenande ett sätt att afhålla begåfningarna från möjlighet att göra sig gällande och framdeles komma samhället till gagn. I och med att man fastställer terminsavgifter, uppreser man också en skranka mellan samhällsklasserna. Alldes själfallet blir följden den, att de förmögare på detta sätt, så att säga, sättas i tillfälle att ensamma tillgodogöra sig de högre skolornas förmåner. Arbetsklassen och med den likställda samhällsklasser trängas åt sidan, och det är endast de förmögare samhällsklasserna, som få på detta sätt oinskränkt disposition öfver läroverken. Enligt mitt förmenande åtminstone är det icke någon *demokratisk* reformsträfvan, som tar sig uttryck i detta förslag.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

Det synes mig, att man bör noga beakta detta förhållande, innan Riksdagen nu går att besluta i denna fråga. Visserligen är det föreskrifvet, att det skulle blifva särskilda nämnder, som skulle granska, undersöka och pröfva de sökandes förmögenhetsförhållanden. Men endast det, att man skall underkasta sig en dylik pröfning utaf en nämnd, huruvida man blir berättigad att slippa ifrån eller åläggas att betala terminsavgift, är, såsom man väl kan förstå, mycket motbjudande för den, som har den allra ringaste ambitionskänsla. Låt vara, att dessa nämnder sammansättas af opartiska personer, låt vara, att dessa personer med största samvetsgrannhet gå till sin uppgift, är det i alla fall föga angenämt för t. ex. arbetare, mindre hemmansägare eller med dem likställda att veta, att de för att slippa ifrån att betala denna avgift skola nödgas gå till dessa nämnder. De finna det så, som om de skulle nödgas gå dit och be nämnden om en nådegåfva, nådegåfvan att få sin son eller dotter placerad i skolan. Detta är för mig så motbjudande, att jag under inga villkor anser mig kunna biträda ett sådant förslag. Och jag ber herrarna att noga betänka sig, innan de gå med på detsamma.

Jag ber att få framhålla, att den summa, som genom terminsavgifterna skulle komma att tillfalla statsverket, dock icke i och för sig är af den betydighet, att staten bör anse sig förpliktad att söka inkassera detta belopp för att sätta läroverksorganisationen på fötter. Det är i och för sig en obetydlig summa, och jag betonar ännu en gång, att, när man i går med ganska lätt hjärta kunde låta 300,000 kronor fara, man bör i dag kunna med ännu lättare hjärta låta dessa terminsavgifter löpa, därför att dessa i och för sig äro synnerligen förhatliga och i många, många fall komma att blifva kännbara onera för dem, som behöfva skicka sina söner eller döttrar till läroverken.

Jag ber, herr talman, att få instämma i herr Kvarnzelius' reservation.

Herr Centerwall: Jag tror väl, att det är här tungt vägande skäl, som anförts mot införande af terminsavgifter till statsverket, i synnerhet i det, som yttrats här af min ärade vän och granne till höger. Men jag undrar dock, om man icke skulle kunna till en viss

Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m. (Forts.) grad reducera alla dessa skäl och på dem tillämpa de bevingade orden: »språkets makt öfver tanken».

Vi ha så ofta hört sägas, att vi äfven i allmänna läroverken här i landet ha kostnadsfri undervisning, att vi så småningom låtit oss invaggas i den föreställningen. Men så är icke förhållandet, såsom redan en ärad talare här i kammaren påpekat. Liknande afgifter utgå också enligt nu gällande bestämmelser till belopp, som i gosskolor årligen kunna uppgå ända till omkring 40 kronor och i flickskolor ända till ett par, tre hundratals kronor. Det ligger därför en öfverdrift uti att framställa saken så, som den ärade reservanten gjort i såväl sin reservation som i sitt anförande i dag.

Jag tror, att hvad både han och den senaste talaren yttrade kan nedslås med en enkel hänvisning till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, som, bland annat, innehålla, att den nämnd, som skall tillsättas för att bestämna, om terminsavgifter böra erläggas eller icke, har en obegränsad rätt att bevilja befrielse från eller nedsättning i dessa afgifter icke endast för en tredjedel eller en tiondedel af lärjungarnes antal i en viss klass, utan för hvilken lärjunge som helst. oberoende af antalet. Under sådana förhållanden blir icke denna befrielse eller nedsättning, såsom den sista talaren sade, en »nåde-gåfvad», utan en af lag föreskrifven rätt.

Den ärade talaren här i närheten yttrade såsom sin tanke, att de kommunalt valde ledamöterna af denna uppskattningsnämnd icke alltid skulle vara lämpliga för uppdraget. Jag har under de rätt många år, jag tillhört denna kammare, vid flera tillfällen hört påstås, att så fort staten skall sätta till någon, är det inte bra. Men så snart kommunen skall göra det, är det icke bra heller. Och något tredje gifves dock icke. Hur vilja de ständigt missnöjde hafva det?

Jag har i 30 år tillhört Söderhamns samhälle och tillhör dess kommunalrepresentation. Jag har därvid ej funnit, att kommunalrepresentationen gått utöfver de råmärken, som heder och samvete, försiktighet och klokhet bjuda. Jag tror således, att man kan lika väl lita på de kommunalt valde medlemmarne i denna uppskattningsnämnd som på de andra. Men kanske man icke alltid kan fullt lita på rektorerna. Ja, därom skall jag icke yttra mig. Det citerades här hvad en rektor skulle ha sagt om arbetarnes barn och deras rätt att studera. Jag kände den man, som här åsyftas. Han var synnerligen framstående som lärare och tjänsteman. Men det var ett stort orginal.

Vidare sades det, att det skulle »kännas förödmjukande» att komma och begära ett officiellt intyg och sedan på grund af detta få nedsättning i eller befrielse från terminsavgifterna för sina barn. Det skulle förefalla såsom en slags deklARATIONSSKYLDIGHET.

Jag tror, att det talet beror på missuppfattning af denna nämnds beskaffenhet och uppgift. I ett moment i utskottets hemställan i denna punkt heter det, att nämnden skall vid bestämmandet, hvilka lärjungar skola anses för obemedlade eller mindre bemedlade, taga hänsyn icke blott till föräldrarnes etc. inkomst, utan äfven *andra* omständigheter. Med andra ord, det är ingen taxeringsnämnd, utan en *samvetsnämnd*, en nämnd, som arbetar på det mest grannliga sätt

och försöker göra alla rätt och sköta sitt uppdrag så tyst som möjligt, utan att väcka uppseende. Det kan väl under sådana förhållanden icke vara obehagligt att hafva med denna nämnd att göra.

Jag har i 30 år suttit såsom ordförande i en myndighet, som haft bestämmanderätt öfver terminsavgifterna. Och sannerligen, mine herrar, det har icke varit så svårt! Ty nog känner man sina pappenheimare, äfven om de skulle bo mera aflägsset på landet; vi få heller icke glömma, att det numera finns telefon, på hvilken man kan fråga sig för, utan att falla vederbörande till alltför mycket besvär.

Jag skulle icke tro heller, att det resonemang, som gjordes gällande af den ärade talaren från Eskilstuna, att genom dessa terminsavgifter det skulle uppresas nya skrankor mellan de olika samhällsklasserna, har någon verklig grund för sig.

Läs vår lärdomshistoria och se efter, hvilka det är, som fått ett stycke med af kronans »feta kakor», såsom vi lärare t. ex.! Läs deras historia, och man skall finna, att flertalet af dem varit söner af mycket ringa män. Och kan någon enda, som känner vår skolhistoria, påstå, att det gjorts någon skillnad mellan barn af olika situerade föräldrar? Tro herrarne, att den svenska naturen genom införandet af denna nya organisation skulle förändra sig i den grad till det sämre, att hädanefter en sådan skillnad skall göras? Jag tror det icke.

Då jag sålunda tänker högt om heder och förmåga hos de män, som skola utgöra den beslutande nämnden, kan jag för min del icke annat än yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Herr Olsson i Heden: Då de två yrkanden, jag framställt i klämman till den motion, som jag tillät mig väcka i denna fråga, blifvit hänförda till den nu föreliggande punkten i utskottets betänkande, skall jag be att få yttra några ord.

Jag skall då börja med att säga, att det förvånar mig att finna, att klandret mot de terminsavgifter, som af Kungl. Maj:t och utskottet föreslagits, kommer från ett sådant håll, hvarifrån vi hört det i afton. Jag anser för min del, att den väg, man här slagit in på med afseende å dessa terminsavgifter, är en *god* väg och en sådan väg, att de, hvilka representera de demokratiska åsikterna här i kammaren, ej borde ha anledning till klander. Man har nämligen sökt att med dessa avgifter träffa närmast dem, som ha förmåga och råd att betala den undervisning, som deras barn åtnjuta vid de allmänna läroverken. Och man har bemödat sig om att därifrån befria de mindre bemedlade och fattiga.

Jag anser, att den ärade reservanten hade mycket bättre ernått det mål, som han åsyftat, om han velat beakta hvad jag i det första momentet i min motion föreslagit, nämligen att de förmögne, tillhörande de städer, där läroverken äro belägna, skola betala högre avgifter än samma kategorier, som äro bosatta utom dessa städer. Ty det måste väl ändock erkännas vara en ganeka väsentlig fördel för de föräldrar, som bo i de städer, där läroverken äro belägna, att i egen stad ha för sina barn tillgång till dessa läroanstalter. Men man

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m. har icke i ringaste mån velat lyssna till denna min hemställan. Det beror väl därpå, att så snart det är fråga om städernas och de förnögnarens intressen, finnes det alltid starka förespråkare. Och man känner det kusligt att uppträda och förfäktat sina åsikter gent emot dessa starka intressen.

(Forts.)

I det andra momentet i min motion, som här är i fråga, har jag tillåtit mig att hemställa, »att, i fråga om nedsättning af eller befrielse från terminsavgifter, målsman, som kan anse sig hafva skäl till missnöje, må beredas tillfälle att anföra besvär öfver vederbörande nämnds beslut i hvad det honom rör». Utskottet har därpå svarat, att utskottet icke kan tillstyrka min motion i denna del, särskildt på den grund, att det i fråga om andra nämnder, som tillsatts på liknande sätt, icke skulle förekomma någon appell till högre myndighet, någon rätt att öfverklaga deras beslut.

Hvilka nämnder utskottet här åsyftat, vet jag icke. Men jag vet, att det finnes legala nämnder, öfver hvilkas beslut man har rätt att besvära sig. T. ex. våra taxeringsnämnder, som också bestå af ledamöter som känna till förhållandena i våra bygder; likaså vägnämnderna, som ha att upptaxera vägunderhållet på landet. I båda dessa fall har man besvärsrätt med afseende på de beslut, berörda nämnder fattat.

Nu kan man ju förutsätta, att i fråga om de allmänna läroverken och realskolorna nämnden skulle få en sådan sammansättning, att den åtminstone icke skulle ha några särskilda intressen, hvilkas tryck kunde göra sig gällande vid fullgörande af den funktion, som nämnden skulle hafva med afseende på befrielse från eller nedsättning i terminsavgifterna. Men huru ställer sig saken vid samskolorna? Något ensidigare ur intressesynpunkt kan man knappast tänka sig, än hvad här föreslagits med afseende på sammansättningen af de nämnder, som härvidlag skulle fungera. Ty de skulle, så vidt jag kan se, nästan uteslutande komma att bestå af sådana personer, hvilka på grund af sin samhällsställning och såsom skattskyldige i de samhällen, som skulle tillsätta nämnden, kunna anses hafva intresse af huruvida terminsavgifterna sättas högre eller lägre. Man har nämligen, såsom bekant, föreslagit, att dessa terminsavgifter skulle tillfalla de samhällen, inom hvilka vederbörande skolor äro belägna, såsom ett vederlag för de uppoffringar, samhällena i fråga underkastat sig för respektive skolor.

Nu har man föreslagit, att de lokalstyrelser, som skola ha öfverinseendet öfver samskolorna — och det är samma styrelser, som skola behandla frågan om terminsavgifterna — skola erhålla följande sammansättning. Ordföranden utses af vederbörande skolas eforus. Nu kan det ju hända, att denna ordförande blir utsedd *utom* samhället. Och då kan det ifrågasättas, att han blir en fullt opartisk person. Men det är ingen säkerhet. Det kan lika väl hända, att han blir utsedd *inom* samhället och sålunda är skattskyldig till detsamma.

Så ha vi rektorn. Han bor i staden och är skattskyldig till densamma. Första lärarinnan likaså. Så ha vi vidare dessa två af kommunen utsedda ledamöter, såsom förhållandet skulle bli på en del håll, och på andra orter, nämligen där landstinget lämnar bidrag

till skolan, en af kommunen och en af landstinget utsedd ledamot. Det är möjligt att vederbörande landsting komme att utse en utom kommunen bosatt person till ledamot i nämnden, men lika ofta kunde ju tänkas, att en inom kommunen bosatt person blefve därtill utsedd. Alltså är det säkert, att minst fyra af de ledamöter, som komme att sitta i denna nämnd, blefve mer eller mindre intresserade af att terminsavgifterna komme att ingå till kommunen.

Kan det då under sådana förhållanden, såvida de synpunkter, som här påvisats, skola tagas i betraktande, med afseende på ned-sättningen af terminsavgifterna, vara välbetänkt, att de, som anse sig ha blifvit mindre rättvist behandlade af nämnden, icke skulle kunna ha någon utsikt att erhålla rättelse genom besvär till en centralmyndighet, som på samma gång vore i tillfälle att kontrollera, huruvida man utgått från samma synpunkter beträffande alla ansökningar på alla platser. Då det nu endast är denna nämnd, som skall afgöra saken, kunna ofantligt olika principer bli tillämpade vid olika skolor. När nämnden fattat sitt beslut, funnes icke vidare någon utsikt till att få ändring.

Jag anser därför motionen i denna del vara värd beaktande, och det förvånar mig verkligen, att man icke tagit ringaste hänsyn till densamma. Ty jag tror, att det är önskvärdt, då man skall inrätta en sådan ny institution, att man i detta fall inrättar den så, att den kan bli tillfredsställande och icke ge anledning till missnöje, ty det är jag öfvertygad om att den nu kommer att göra.

Jag har intet yrkande.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Det är något egendomligt med reformarbetet, såsom det bedrifves i den svenska Riksdagen. Nästan aldrig ser man det gå till så, att någon stor princip, något stort program gör sig gällande, kämpar sig fram under vidhållande från sina anhängare och under tillökning af deras antal samt under kamp mot motståndare, tills det småningom kommer till den punkt, att en odelad seger i allo vinnes. Det har i stället blifvit praxis att snarast lägga an på att söka på något finurligt sätt finna upp anknytningspunkter äfven hos motståndare, finna punkter, där de kunna göras intresserade utaf något, som väl sammanhänger med reformfrågan, men kanhända alls icke går i samma riktning som denna. På det viset söker man ett stöd icke blott hos reformens vänner, utan hos rent af reformfientliga krafter. Följden blir, att den stora reformen delas sönder uti en rad af frågor, som man kunde säga innebära dels ett framsteg, dels en återgång, dels ett plus, dels ett minus, och summan af dessa plus och minus — ja, den blir icke så lätt att öfverskåda med ens. Kanhända, att det t. o. m. blir rätt svårt att säga, huruvida, när allting blir hopräknadt, det positiva verkligen har en öfvervikt öfver hvad man förlorat.

Följden däraf blir den, att alltför mycket af det så kallade reformarbete, som bedrifves i Riksdagen, icke blir af den art, att nationen känner sig verkligen ha tagit ett stort steg framåt, hvarefter den kan känna sig intresserad att med förtröstan gå till att bygga vidare på nya grunder. Det blir alltför ofta en sorts lättnad endast där-

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*

(Forts.)

Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)

öfver, att man slutligen kommit ifrån en fråga, som hållit på att bli alltför gammal, och som man därför tant bien que mal vill bli af med.

Nu har kammaren i den föreliggande stora fråga, som vi halfannan dag hållit på att diskutera, lyckats få fram några positiva vinster genom de beslut, som fattats. Man har sålunda lyckats få latinnet undanskjutet ett stycke ytterligare; man har också lyckats få en realskola till stånd, som möjligen kan bli en *utgångspunkt* för en realskola i detta ords mera egentliga mening, än hvad nu är fallet. Det är också otvifvelaktigt en vinst för framtiden, att dessa blifvande förändringar kunna genomföras, utan att man skall behöfva rulla upp hela frågan om läroverksorganisationen.

Det har också nyss fattats beslut om en öfverstyrelse, som helt visst kan utvecklas i god riktning, och det glädde mig särskildt att höra densamma från statsrådsbänken betecknas såsom inledningen till en *sekularisering* af vår skola.

Detta är otvifvelaktigt *vinster*. Men det kan å andra sidan icke förnekas och bör icke fördöljas ens under ögonblickets segerstämning för majoriteten, att alla dessa vinster köpts med, jag vill icke säga ett undanskjutet, men i alla fall med ett försummadt tillfälle, som icke så snart kommer åter, att knyta närmare förbindelse mellan folkskolorna och de allmänna läroverken. Vi ha köpt dem med uppgifvande af en hufvudpunkt på Andra Kammarens gamla reformprogram. Visserligen fingo vi ju höra, att ett vidhållande af det programmet numera skulle vara en »reaktionär» ståndpunkt, ett reaktionärt beslut, men jag tror dock, att icke ens den ärade talare, som förde detta hyperopportunistiska yttrande, skulle vara benägen att fullt och i *allo* tillämpa den grundsatsen.

Vi ha vidare infört valfrihet i gymnasiets högre afdelning och äfven det är ett godt steg framåt. Men det är också betecknande för reformens karaktär att gifva och taga tillbaka, att vi stanna och göra halt just inför det ämne, där denna valfrihet skulle vara alldeles själfskrifven efter modern uppfattning, nämligen religionsundervisningen — en sak, på hvilken jag för öfrigt här icke skall komma in närmare.

Liksom vi förut lagt undan en af hörnstenarna för en demokratisk skolbyggnad, den närmare förbindelsen mellan folkskolan och de allmänna läroverken, gå vi nu emellertid att rubba en annan af dessa hörnstenar, nämligen då vi göra allvar af det länge hotande införandet af *terminsavgifter i skolorna*, det vill säga, då vi vilja bryta med den *kostnadsfria undervisningens grundsats*, som, säga hvad man vill, dock har varit äfven beträffande de allmänna läroverken till stor ära och till ingen skada för vårt land.

Hvad är då anledningen, att man tar ett så betänkligt steg? Anledningen är ytterligt ringa såsom motiv för en sådan omhvälfning i socialt afseende. Anledningen är den *rent ekonomiska*, att, när man här sammanfört i stora grupper alla slags kraf — man vill tillmötesgå lärarnes berättigade kraf; man vill gifva Andra Kammaren en del af hvad den önskar, och äfven skapa möjlighet för frågans framgång i Första Kammaren — så, för att få det hela antaget, skall *sparsamhetsintresset* också ihågkommas med särskild uppmärksamhet.

Då ligger det nära till hands att peka på att sparsamhetsintresset skulle främjas genom att en del af kostnaderna för den nya organisationen lägges på de föräldrar, hvilka vilja ge sina barn en högre allmän undervisning.

Kammaren skulle ha haft tillfälle i går att taga igen tre fjärdedelar af den summa, som det här är fråga om, af dessa 400,000 kronor, som terminsafgifterna sammanlagdt beräknats belöpa sig till, om den velat lyssna till de röster, som tillstyrkte, att man skulle beslutsamt ställa sig på den ståndpunkten, att första klassen vid de allmänna läroverken, såsom varande en parallellklass till folkskolans andra klass, skulle kunna indragas. Kammaren har icke så velat, men i allt fall står kvar, att den summa, hvarom striden här rör sig, är i jämförelse med de frågor, som upprullas på detta sätt, en underordnad sak.

Det är en helt oriktig princip, efter min mening, att man skall för att genomföra vissa förbättringar i läroverkens organisation, nu betunga familjerna med afgifter för skolundervisningen. I denna punkt, väl att märka, ha Kungl. Maj:t och utskottet icke haft läroverkskommitténs auktoritet till stöd. Här ha de i stället föredragit att följa några reservanter och, jag vet det mycket väl, föregående uttalanden af Riksdagen och dess delegationer.

Man har också gjort allt möjligt, som göras kan, för att framställa denna sak, icke såsom en principfråga, utan såsom någonting egentligen ganska oskyldigt, ett litet tillägg till hvad som redan förefanns. Vi fingo nyss höra uppifrån söderhamnsbänken, att den fria undervisningen endast vore ett vackert talesätt, enär vi i själfva verket alltid hade haft vid våra allmänna läroverk en del afgifter. Ja, för visso är det så, men däraf följer ingalunda på något sätt, att afgifter, hvilka kunnat bäras, därför att de varit så pass små, att man kunnat rent af med frånseende från dem ändå säga, att vi ha en kostnadsfri undervisning, att dessa afgifter kunna drivas upp huru mycket som helt. Om man *flerdubblar* dem, men ändå säger, att vi ha samma förmån kvar, påminner onekligen detta resonemang om det kända uttrycket: »tål du det, så tål du det med». Det resonemangets håller icke streck.

Det är visst icke blott och bart en opportunitetsfråga, om man skall gå litet längre eller litet kortare beträffande påläggandet af dessa afgifter. Jag tycker, det kan icke hjälpas, att hela denna tankegång att införa terminsafgifter på detta sätt stämmer förträffigt med den tendens jag förut karakteriserat, att man denna gång icke velat föra in folkskolefrågan, icke velat gå med på folkskolans anslutning till de allmänna läroverken, som jag vågar påstå, det varit Andra kammarens heder att förut strängt hafva vidhållit. Det passar alltför godt i stycke — detta införande af terminsafgifter — med den tendensen att göra dessa läroverk i någon mån till en *öfverklassens privatskola*.

Men detta står i rak strid med tidens allmänna tendens i afseende på det demokratiska undervisningsprogrammet. Om vi se på huru detta program vidgar sig till nya uppgifter i afseende på folkskolan, möta vi krafvet, icke blott på att undervisningen i egentlig mening skall vara kostnadsfri, utan ock på att samhället skall genom

Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m.
(Forts.)

Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.

(Forts.)

kommunen eller staten draga försorg om att barnen verkligen komma till skolan i sådant skick, att de kunna mottaga denna undervisning. Detta program omfattar kraf på tillhandahållande i någon mån af skolmateriel, och hela spörsmålet om inrättande af skolkök sammanhänger med denna allmänna tendens, att samhället anser, att det ändå icke finnes något riktigare att sörja för, än att det uppväxande släktet får, utan att hindras af ekonomiska omständigheter, komma fram till kunskapens bord.

Nu är emellertid det här föreslagna, huru man än vrider och vänder saken, afgjordt ett steg i *motsatt* riktning, och det kan då icke hjälpas, att man måste betrakta detta såsom ett principafsteg från den viktiga vägen. Det säges visserligen och göres mycken affär af att, såsom orden föllo, den obegränsad rätt att befria skulle tillkomma den nämnd, som skulle tillsättas för att afgöra dylika frågor. Ja, obegränsad är den ju, enligt förslaget, i *en* riktning, nämligen så till vida, att det icke skulle vara fallet, såsom förut föreslagits, att endast en viss procentsats af skolans lärjungar kunde erhålla befrielse. Men den är visst icke obegränsad, utan tvärtom begränsad inom ganska trånga gränser i afseende på möjligheten för *medelklassens* barn särskildt att kunna komma i åtnjutande af undervisning. Visserligen har utskottet liksom äfven Kungl. Maj:t aktat sig för att alldeles bestämdt fixera någon siffra för föräldrarnes inkomst, men dessa siffror 1,500 och 3,000 kronor, som anförts, stå nog icke alldeles för ro skull. Och de torde nog komma att i praktiken bli ganska väl iakttagna. För fattiga medelklassfamiljer — de omkring de 3,000 kronorna — blefve helt visst i många fall svaret på frågan, om de skulle betala terminsafgifter eller icke, rent af afgörande för frågan, huruvida de skulle kunna låta sina barn komma med i skolan eller icke. Ty äfven uppe vid dessa inkomster är sannerligen ingalunda likgiltigt, om det kommer ett tillskott af 40 till 60 kronor om året utöfver alla de andra kostnaderna, som förorsakas familjen genom gossens studier. Afgörandet af dessa frågor blefve nog också för nämnden en svår uppgift.

Men icke nog med detta. Ser jag vidare på hvad som skulle berättiga till befrielse från eller nedsättning i afgiften, så finner jag, att det skulle vara, att gossen visat fallenhet för studier, flit och godt uppförande. Ja, mot dessa föreskrifter är naturligtvis i och för sig ingenting att anmärka. Det säger sig själf, att något sådant bör föreskrifvas, då det gäller en sådan gallring. Men å andra sidan får man nog lof att tänka på hvad det skulle bli för resultat af dessa föreskrifter. Låt om t. ex. tänka oss, att en gosse vid något tillfälle kommer att gå ett streck öfver linjen och begår en förseelse, som får sitt uttryck i hans betyg för uppförande. Är denne nu en gosse, för hvilken föräldrarna betala full afgift, så står saken alldeles som om han aldrig gjort sig skyldig till någon förseelse. Gossen går sin bana fram, som om ingenting hänt. Är det åter en gosse, som antingen varit helt och hållet befriad från afgiften eller haft nedsättning i densamma, och för hvilken afgiften är afgörande, då blir en sådan bestraffning, som skolan kanske gärna skulle hafva velat låta passera, och som icke borde användas annat

än med anledning af synnerligen svåra förseelser, faktiskt för honom liktydig med relegation. Och om systemet kan hafva sådana konsekvenser, visar detta sannerligen, att man härvidlag är inne på en alldeles falsk väg, en väg, som är falsk i sin utgångspunkt och därför också leder till oriktigheter och orättfärdigheter.

Vi manades af en föregående talare att läsa historien om Sveriges utveckling för att få se, huru många store män som kommit upp ur de djupa leden. Ja, för visso är det så. Men om något skulle vara en maning för kammaren att se upp, innan den i minsta mån rubbar grunderna för dessa möjligheter för män ur de djupa leden att slå sig fram, skulle det väl vara just den blick på vår historia, som herr Centerwall åberopade. Det är ju de äldre förhållandena i detta afseende, som vi nu gå att ändra, och det vill då till, att vi verkligen hafva tillräckligt vägande skäl, innan vi gifva oss in därpå.

Jag erinrar mig för egen del, huru jag för många år sedan satt här ofvanför och hörde på en kammarens debatt just i denna fråga. En representant på stockholmsbänken, äfven nu representant i kammaren, ehuru hans plats för ögonblicket står tom här framför mig, herr Fredholm, hade då — det var år 1892 — i fråga om terminsavgifternas höjande ett anförande, som på mig gjorde ett outplånligt intryck genom den värme, hvarmed det framfördes. Han uttalade sin öfvertygelse om det betänkliga och farliga för vårt folks framtida utveckling i att slå in på vägen att införa terminsavgifter vid läroverken, under det att — jag erinrar att så skulle bli fallet äfven nu — samtidigt undervisningen skulle vara fri icke blott i folkskolan utan äfven vid universiteten. Några ord af hvad han sade ber jag att få uppläsa, och med dessa jag vill sluta mina erinringar vid denna punkt. Äfven då var det tal om en nämnd, som skulle hafva bestämmanderätten i fråga om befrielse och nedsättning i avgifterna. Herr Fredholm yttrade då följande:

»Denna nämnd skall afgöra, om lärjungan har goda anlag, då han en gång i framtiden kan blifva en banérförare för den svenska odlingen. Om vi förut haft en dylik taxeringsnämnd, som skolat bestämma anlagen, tror jag sannerligen icke, att $\frac{1}{3}$ af de män, som stå upptagna i Biografiskt lexikon öfver namnkunnige svenske män, någonsin blifvit namnkunnige.» Och han slöt med en vädjan i följande ordalag. Han hade följt, sade han, en ärad vän och granne, herr Sixten von Friesen, i dennes framtidsmålning af den moderna bildningens allmänna läroverk, där svenska medborgare skulle få en verklig medborgerlig bildning. »Jag följde honom», fortsatte herr Fredholm, »då troget ända till tröskeln af den nya skola, hvars port han med fröjd öppnade». Och vändande sig mot utskottets villkor fortsatte han: »Jag väntade, att öfver denna port skulle stå: Varen välkomne, alla fäderneslandets söner, som törsta efter kunskap! Men i stället för detta fann jag i portöppningen en skateuppsyningsman, som icke släppte in andra än landets välklädda söner. Alla de öfrige fingo stanna utanför, huru mycket de än törstade efter kunskap. Då kunde jag icke följa honom längre eller in i helgedomen. Jag stannade utanför bland de ringe, som genom ett riksdagsbeslut nu

Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m.
(Forts.)

Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m. skulle bli dömde att för framtiden icke få, såsom de under sekler gjort, ur sina leder skicka upp till vetenskapens och lifvets höjder landets bästa medborgare.»

(Forts.)

Herr talman! Denna fråga står på intet sätt i sådant sammanhang med läroverksreformen i öfrigt, att ett annat beslut än bifall till utskottets förslag skulle i minsta mån äfventyra denna reforms framgång. När förut hinder rests eller betänkligheter yppats, hafva de alltid slagits ned med erinringen, att för att vinna något måste man taga äfven då förevarande förslag. Här står kammaren med fullkomlig frihet att fatta sitt beslut, att genomföra en tidsenlig lärarelönereglering utan någon hänsyn till om samtidigt fattas beslut om terminsavgifter eller icke. Det blir således för kammaren en pröfning med dess eget samvete, huruvida den vill, att vi skola i detta fall — jag upprepar det — lämna den fria undervisningens väg, eller huruvida vi icke skola göra det.

Jag för min del, herr talman, yrkar bifall till herr Kvarnzeliuss' reservation.

I detta anförande instämde herrar *Nyström* och *Thorsson*.

Herr K. G. Karlsson i Göteborg: Herr talman, mina herrar!

Efter det utmärkta anförande, som vi nyss hörde från stockholmsbänken, torde det kanske vara onödigt att yttra något vidare i denna fråga. Jag tager mig emellertid friheten be att alldeles särskildt få ansluta mig till de allmänna synpunkter, den siste talaren anlade på den reform, som är beslutad.

Hvad åter angår den punkt, som just nu föreligger, begärde jag ordet, då talaren på söderhamnsbänken hade det. Rätt mycket af hvad denne yttrade har emellertid redan af herr Branting blifvit bemött på ett, som mig synes, synnerligen lyckligt sätt. Men då jag nu erhållit ordet, kan jag icke afhålla mig från att ytterligare fästa kammarens uppmärksamhet på svagheten i herr Centerwalls anförande. Han började med att säga, att de ledamöter, som yttrat sig mot ifrågavarande avgifter, stödt sig på mycket tungt vägande skäl. Men kort därpå antyde han, att deras uppträdande i väsentlig mån skulle hafva berott på »språkets makt öfver tanken». Det är två så motstridande uppgifter, afgifna omedelbart efter hvarandra, att jag tycker, att det kännetecknar hela hans resonemang i öfrigt. Han nämnde vidare — väl för att stöda sitt påstående, att talarnes uppträdande skulle hafva berott på språkets makt öfver tanken — att redan nu avgifter erläggas till läroverken. Och han påpekade, att dessa avgifter kunna redan nu för en gosse uppgå till 40 kronor vid vissa läroverk. Men om det redan nu finnes icke så obetydliga avgifter, så är det väl så mycket värre att öka dessa med ganska afsevärda belopp.

Vidare talade han också om nämndens obegränsade rätt att befria, och han sade, att det icke låge något förödmjukande i att komma till denna nämnd och begära befrielse. Men gent emot detta vill jag invända, att detta ju är något så rent subjektivt, att man icke har rätt att påstå, att det dock icke skulle kunna finnas mången,

som skulle känna det såsom en förödmjukelse att komma och begära dylik befrielse. Det heter här på sid. 86 i betänkandet, att »vid bestämmandet, hvilka lärjungar skola anses för obemedlade eller mindre bemedlade, hänsyn skall tagas icke blott till föräldrarnes etc. inkomst, utan äfven till andra omständigheter» etc. Detta att bli förklarad för mindre bemedlad är något, som mängen icke finner sig i utan att känna det som en förödmjukelse.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*

(Forts.)

Det var en talare på bohuslänsbänken, som äfven på detta område ville så där älskvärdt röra upp striden mellan land och stad i miniatyr. Jag tycker, att dylikt är synnerligen obefogadt och allra helst med den utgångspunkt, som reservanten inom utskottet anlade, då han framhöll betydelsen för landsbygden af det utskotts-förslag, som här föreligger.

Och hvad talaren på söderhamnsbänken yttrade om att vi skulle läsa vår lärdomshistoria och se, hurusom en stor del — ja kanske flertalet — af våra store män utgått från fattiga hem, detta har redan blifvit bemött af herr Branting. Jag vill endast ytterligare understrika, att reservantens mening med det förslag, han framställt, är just att bibehålla denna möjlighet för dem, som utgå från de fattiga hemmen, att kunna fortfarande, såsom hittills, blifva till heder för vårt land. Han har ansett, och jag tror icke utan skäl, att man — resonera hur man vill — i alla händelser sätter ett hinder för barn ur mindre bemedlade hem eller rent af fattiga hem att fortfarande, som hittills, blifva till heder för sitt land, om man nu bifaller hvad utskottet här föreslagit. Det kan icke nekas, om man ser närmare på saken, att det blir en gallring till förmån för den, som har bättre råd, och till olägenhet och hinder för den, som är fattig.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman, mina herrar! För min del kan jag icke finna hvad man egentligen har att invända emot utskottets förslag om terminsafgifter. Ty icke kan det väl vara så farligt, om man skulle pålägga dem, som hafva råd att betala — och några andra skulle ju icke komma i fråga — denna afgift för hvarje termin af tjugo kronor för undervisningen i de fem lägre klasserna och i den blifvande realskolan samt af trettio kronor i de fyra högre årsklasserna och det blifvande gymnasiet. Alltid, så vidt jag har mig bekant, brukar man ju utgå från den synpunkten, att den, som af staten åtnjuter en förmån och har råd att betala, skall i mer eller mindre mån deltaga i de direkta utgifter, som staten får vidkännas för att kunna lämna denna förmån. Så bör väl också här vara fallet. Och för öfrigt, när man ser på de bestämmelser, som enligt utskottets förslag skulle stipuleras för befrielse eller nedsättning i terminsafgiften, lär det väl ej kunna tänkas, att det skulle blifva andra än de, som hade råd att betala, hvilka skulle vara skyldiga att med deras fulla belopp betala dessa nya terminsafgifter. Det är en ganska vidsträckt rätt att i vissa fall meddela befrielse, som här föreslagits, och jag håller alldeles bestämdt före, att den ifrågasatta nämnden, med den sammansättning densamma

Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m.

(Forts.)

fått, skall komma att taga all möjlig hänsyn vid fullgörandet af sina åligganden, och noga följa de stipulerade villkoren. På detta sätt får äfven den motionär, som nyss hade ordet, herr Olsson, sitt önskemål, åtminstone delvis, förverkligadt. Han föreslår, att för bemedlade lärjungar, tillhörande den stad, inom hvilken läroverket är beläget, skall betalas en terminsavgift, som är en och en half gång så hög som de föreslagna. Detta hans önskemål kan äfven efter utskottets förslag vinnas, på så sätt nämligen, att i fråga om nedsättning i eller befrielse från terminsavgift hänsyn skall, bland annat, tagas till, såsom utskottet säger, »det förhållandet, huruvida lärjunge har sitt hemvist i eller *utom* det samhälle, där läroverket är beläget». Om på sistnämnda grund befrielse meddelas, så få de inom detta samhälle boende betala så mycket mera, och det kan nog blifva så mycket som de af motionären föreslagna femtio procenten.

När nu staten påtager sig så stora utgifter för undervisningen i de allmänna läroverken, så kan jag icke annat än finna, att staten också har rätt att utaf de förmögna eller mera bemedlade uttaga denna föreslagna summa af 400,000 kronor årligen, till hvilket belopp terminsavgifterna beräknas uppgå, då den nya organisationen blifvit fullt tillämpad.

Jag ber äfven att få påpeka ett annat förhållande. Om man nu ej går med på införandet af de föreslagna förhöjda terminsavgifterna, skulle man väl därigenom vara alltför hård emot de stadssamhällen, hvilka äro föreslagna att erhålla endast samskolor och hvilka till antalet äro 17 eller — efter beslutet på förmiddagen — 18. Enligt förslaget skulle dessa samskolor få uppbära terminsavgifter efter samma grunder, som dylika afgifter utgå i realskolorna eller de högre läroverken. Afslår man nu förslaget om terminsavgifterna, så är det klart, att dessa samhällen skola drabbas af en större kostnader för undervisningen än förut var fallet. Ty i dessa samskolestäder, eller åtminstone de flesta af dem, finnas nu särskilda skolor för kvinnlig ungdom, till hvilkas underhåll utgår bidrag af statsmedel. Detta bidrag skulle väl hädanefter bortfalla. Men icke nog med det. De allra flesta af dessa städer hafva uppburit terminsavgifter från de kvinnliga eleverna. När således den särskilda flickskolan upphör, därigenom att den uppgår i den nya samskolan, så skulle ifrågasättande samhällen dels icke vidare få något statsanslag, dels icke håller uppbära några terminsavgifter. Men detta bleve nog ett ganska hårdt slag för en hel del af dessa samskolestäder, som i allmänhet utgöras af mindre stadssamhällen.

Om det nu icke varit så, att en ganska vidsträckt rätt att meddela befrielse eller nedsättning i terminsavgifterna föreslagits, så skulle jag för min del icke vågat gå med på utskottets hemställan om förhöjda sådana afgifter. Men, som sagdt, jag anser denna nysnämnda rätt vara så rundligt tilltagen, att jag icke tror, det andra kammaren skall draga sig för införandet af terminsavgifter till de belopp, som utskottet nu föreslagit.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets

hemställan i den nu föredragna punkten, dock med den ändring, som af herr Widén föreslagits.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*

Herr *Anderson* i Hasselbol instämde häruti.

(Forts.)

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet von Friesen: Herr talman, mina herrar! Ja, denna fråga om terminsafgifterna är en mycket kinkig fråga, om hvilken mycket blifvit sagdt både för och emot. Då läroverkskommittén hade att behandla denna fråga, voro meningarna inom densamma delade. En del af kommittéledamöterna, hvilka sedan reserverade sig i denna sak och till hvilka äfven jag skulle hört, om jag varit med i kommittén ända till slutet, ansåg emellertid att, då Riksdagens bägge kamrar utrepade gånger såsom sin mening uttalat, att terminsafgifter till statsverket borde införas, kommittén också borde hafva föreslagit sådana.

I det nu föreliggande förslaget har man sökt undvika de anmärkingar, hvilka förut riktats mot terminsafgifterna, i det att man infört en obegränsad rätt till befrielse från dessa afgifter och därvid tillika sökt ställa själfva systemet för denna befrielse rätt så, att icke blott de skulle befrias, hvilka kunde erhålla medellöshetsintyg, vare sig på landet eller i stad, utan äfven att nämnden skulle få taga hänsyn just till dessa mindre bemedlade, som, efter hvad en talare här mycket riktigt anmärkt, skulle kanske hårdast drabbas af dessa terminsafgifter. Då afgifterna därjämte blifvit satta till ganska modesta belopp, så tror jag för min del icke, att några allvarsammare betänkligheter kunna uttalas mot införandet af dessa terminsafgifter. Detta är visserligen att lägga en skatt på den högre undervisningen — om man nu vill kalla det så —, men å andra sidan ifrågasättes ju endast, att de skola betala afgifter, hvilka hafva råd därtill. Folkskoleundervisningen är ju kostnadsfri och för alla öppen, men de, som få den förmånen att åtnjuta den högre undervisningen och äro i stånd att betala, få betala sin lilla skattepenning för densamma.

Nu kan det invändas, att äfven om afgiften är tämligen liten, det dock kan blifva ganska mycket, ifall man har många barn, som gå i skolan, och små inkomster. Jag vill då återropa den erfarenhet jag fått i fråga om de nuvarande terminsafgifterna. Dessa afse endast att täcka kostnaderna för ljus, ved, betjäning och nödvändig materiel och bruka vid de läroverk, där dessa kostnader äro dyrast, uppgå till en 15 à 20 kronor i terminen. Rättigheten till befrielse från dessa terminsafgifter, hvilken är obegränsad, utöfvas af läroverkskollegiet och rektor och det, enligt min erfarenhet, på ett mycket lojalt sätt, så att snarare för få än för många fått betala afgift. Jag vet, att man ofta från erläggande af terminsafgift befriat pojkar, om hvilka jag sedermera fått höra, att de hafva egna velocipeder, hvilka väl i alla fall äro bra mycket dyrare än terminsafgifter, och jag har sett att pojkar, hvilka uppgifvits vara alldeles medellösa, flere gånger hafva t. ex. fått åtfölja sina föräldrar på teatern, o. s. v. Jag tror således icke, att man kan säga, det man här i Stockholm varit för sträng i fråga om terminsafgifternas uppbärande, och samma torde nog förhållandet vara i landsorten. Naturligtvis är det en smaksak,

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*
(Forts.)

om Riksdagen, i stället för att införa de föreslagna terminsafgifterna, hållre vill af skattemedel taga alla de erforderliga kostnaderna för läroverken; men med de liberala och betryggande former, som här föreslagits rörande dessa terminsafgifters utgörande, anser jag för min del inga betänkligheter förefinnas för att gå in på desamma.

Herr Sterner: Herr talman, mine herrar: Ehuru jag både på grund af mina åsikter i denna fråga och af hela mitt hjärta till fullo instämmer i hvad den ärade talaren på stockholmsbänken, herr Branting, yttrat angående fördelarna af en fri uppfostran äfven i de allmänna läroverken, måste jag dock, som frågan nu ligger, bestämdt taga afstånd från honom. Vi hafva ju ej ännu realiter någon fri uppfostran vid våra läroverk. Dessa terminsafgifter, som man nu kräfver, äro en ren bagatell mot de öfriga kostnader, som erfordras för att underhålla barnen vid skolan. De städer, som hafva fått fullständiga läroverk, hafva därmed fått en vacker skänk, och för dessa städers invånare kostar barnens skolgång en bagatell. Skall åter en fattig eller föga bergad man på landsbygden skicka in sina barn till skolan, får han vidkännas en dryg inackorderingsavgift för hvar ett och ett af dem med 40 à 50 kronor i månaden, hvilket för de nio månader skolgången varar blir bortåt en 400 kronor. Hvad äro väl dessa föreslagna terminsafgifter i jämförelse med allt detta? Jo, ingenting annat än en skänk till städerna och till de rike, hvilka denna lilla afgift icke skulle alls skada. Man talar om huru motbjudande det skulle vara för föräldrarna, att deras förmögenhetsomständigheter skulle prövas af en nämnd. Men så tillgår det ju redan nu, den dag som i dag är. När gossen kommer in till skolan och det blir fråga om hans terminsafgift, skola hans föräldrars förmögenhetsvillkor underkastas granskning, och det är min erfarenhet, att denna granskning icke varit så sträng, man har icke nagelfarit så noga, utan snarare låtit nåd gå för rätt och gjort alla de eftergifter, som kunna tänkas komma ifråga.

Jag tror, att vi för att kunna komma till en ordentlig uppgörelse af denna fråga, så att icke t. ex. lärarnes löner skola blifva sämre — utan något bättre — än hvad de voro förut, måste beakta hvad Riksdagen, såväl Första som Andra Kammaren, förut fordrat i detta afseende. Det är väl intet annat land i hela världen än just Sverige, där den lärda undervisningen lämnas kostnadsfritt. Om vi då bestämma denna lilla afgift, behöfver den icke därför hindra goda gry från att komma fram och icke heller göra antalet af vårt lands stora män i framtiden mindre än förut.

Af dessa och andra rent praktiska skäl ber jag därför, herr talman, att få instämma i utskottets yrkande i förevarande punkt.

Herr Centerwall: Jag har icke begärt ordet för att svara, utan därför att det är nödvändigt. Jag kom nämligen i hastigheten att yrka bifall till utskottets förslag utan vidare, och om jag icke toge tillbaka detta, skulle häraf krängel kunna uppstå vid propositions framställande. Min mening var att yrka bifall till utskottets förslag med den ändring, som af herr Widén föreslagits.

Jag anser det icke lämpligt att till bemötande upptaga en del anmärkningar, som här i denna fråga riktats mot mig personligen. Ty det finnes ingenting värre än att slita kammarens tid med personligt käbbel. Dock anser jag mig böra, medan jag har ordet, försvara mig mot den beskyllning för inkonsekvens, som mot mig riktats, då jag sade, först att mina motståndare i denna fråga anfört vägende skäl, och sedermera att deras argument påminde om uttrycket: språkets makt öfver tanken. En sådan anmärkning träffar mig icke alls, ty man kan mycket väl såsom motståndare erkänna, att det på motsidan föreligger tungt vägende skäl, och ändå säga, att de icke äro riktiga. Tungt vägende skäl äro sådana, som väga inför den församling, inför hvilka de äro sagda; och inför en församling, sammansatt af så olika element som denna, är det klart, att tungt vägende skäl kunna vara äfven de, som icke äro riktiga. Hufvudinnehållet af hvad jag tagit mig friheten att betona, är det att i samma ögonblick som denna samvetsnämnd får rätt att befria så många som helst, då förfalla de anmärkningar som äro riktade mot förslaget. Och därmed nog.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

Herr Widén: Herr talman, mine herrar! Då här af flera talare framhållits, att det nu föreliggande förslaget skulle hafva den innebörden eller åtminstone få den följden, att det skulle afhålla en del obemedlade lärjungar inom vårt land att komma in i de allmänna läroverken, har jag begärt ordet för att bestämdt tillbakavisa denna uppfattning. För min del tror jag verkligen, att det förhåller sig så, att äfven om vi antaga dessa terminsavgifter, kommer det förvisso icke att afhålla en enda obemedlad, som har fallenhet för studier, att drifva dessa studier. Jag är alldeles öfvertygad, att med de bestämmelser angående rätt till befrielse, som här äro tillfogade, det icke kan råda något tvifvel om att han erhåller befrielse från dessa avgifter. Jag tror för öfrigt, att terminsavgifterna, sådana de nu äro föreslagna, spela vida mindre roll än en hel del andra uppoffringar och utgifter, som studierna medföra, och som Riksdagen icke nu är i tillfälle att afhjälpa eller underlätta.

Då en reform skall bedömas af en person med den politiska ståndpunkt som den talare på stockholmsbänken, hvilken nyss hade ordet, är det ju gifvet, att hans omdöme skall utfalla oförmånligt. Han säger naturligtvis, hvilken reform vi än må göra, att det icke är någon reform, eller att det är en skenreform; vi lägga till så många motverkande bestämmelser, att det icke blir något kvar af reformen. Det är ju tydligt, att för honom måste hvarje framåtskridande, som icke är en revolution, blifva ungefär lika med noll.

För min del tror jag dock, att om Andra Kammaren godkänner dessa terminsavgifter, så är det i alla fall en reform, vi i dessa dagar beslutat; och kanhända äfven ett beslut om terminsavgifter får räknas som ett led i den stora reformen. Jag förnekar bestämdt, att i det talet, för öfrigt så vackert, som han refererade efter en talare på samma bänk som han — och denne ord voro ju, det måste medgifvas, mycket vackra — ligger någon realitet. Det är många vackra ord, som kunna sägas i en fråga, och många vackra ord, som sägas, men det behöfver icke ligga realitet under alla vackra ord. För min

Om ändrad del hoppas jag rent af, att dessa terminsafgifter skola komma att anordning af verka välgörande på undervisningsväsendet, och, som jag sade från rikets all- början, jag är fullt öfvertygad, att de icke skola afhålla en enda obe- männa läro- medlad yngling att stiga upp till övetenskapens och lifvets höjder». verk m. m. Det kommer förvisso att visa sig, att det fortfarande, oaktadt termins- (Forts.) afgifterna, skall vara möjligt och kanske lättare än förut.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan med den föreslagna ändringen.

Herr von Schéele: Herr talman! Jag känner mig uppfordrad att motsäga den siste talaren och yrka afslag på utskottets förslag. Vid mina resor i främmande länder har jag alltid varit stolt öfver att vara svensk särskildt med hänsyn till innebörden af den fråga, hvarom här är tal. Man har beundrat vårt folk, därför att det med sådan frikostighet i sitt undervisningsväsen än i dag upprätthåller personlighetsprincipen, och däri sett ett bevis på att det icke vansläktats med hänsyn till dess gamla traditioner i detta hänseende. Det är en vacker tafva läroverkskommittén för oss upprullar allt ifrån år 1624, då Riksdagen åtog sig en särskild gäld kallad »djåknepenningarne» för att användas till fattiga bondebarns skolgång och underhåll, intill 1856—1858 årens riksdag, som beslöt, att framgent endast »läroverkets egen kassa» skulle äga att af lärjungarne upptaga någon terminsafgift. Härvid ville ock sagda kommitté, att det skulle förblifva.

En motsatt åsikt hafva vi emellertid nu fått höra äfven från statsrådsbanken förfäktad. Det har därifrån anförts såsom bevis för lämpligheten af att införa sådana terminsafgifter, som här äro i fråga, att man fått skåda gossar, som ha åkt på egen velociped eller följt sina föräldrar på något nöje, ehuru de varit befriade från de nu förefintliga terminsafgifterna, som uppgå till 15 eller 20 kronor om året. Detta synes mig icke vara något bevis. Jag tycker tvärtom, att det vore hårdt, ifall en fattig gosse icke skulle få ha en velociped, som han ju kan ha fått till skänks af någon människovän — såsom jag vet nyligen varit händelsen just i ett dylikt fall — eller få följa sina föräldrar på ett oskyldigt nöje, om föräldrarne genom egna stora offer vilja bereda sitt barn en uppmuntran. Det är något som man behöfver känna, då man är ung, att jag icke är pliktig att afstå från alla, äfven de obetydligaste förströelser, därför att jag är fattig. Och jag vädjar till den högt ärade talaren, hvilken har stor skolerfarenhet, liksom jag själf ej heller är utan sådan, om icke han erfarit, att de 15 eller 20 kronor, som betalas redan nu, äro för många en mycket dryg afgift. Det finnes nog föräldrar, som af hederskänsla icke vilja ifrågasätta, att deras barn skola befrias ifrån dessa afgifter, men nödgas ålägga sig mycket tunga försakelser för att deras barn må komma i tillfälle att få den uppfostran, till hvilken deras begåfning hänvisar dem.

Här har jämväl blifvit framdraget, hurusom i flickskolan redan tillämpas hvad här skulle komma till användning i gosskolan. Jag är eforus för en flickskola sedan 20 år tillbaka, och jag vet, huru betungande afgifterna där äro för föräldrarna. Man befriar så många man kan, men det hindrar icke, att många flickor med rika gåfvor

tvingas till att afstå från en förmån, som deras mindre begåfvade, men i ekonomiskt hänseende mera lyckligt lottade kamrater komma i åtnjutande af!

Är detta förslag demokratiskt, är det liberalt, är det svenskt? Det synes det mig *icke* så vara.

Jag yrkar afslag, herr talman, på Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

Med herr von Schééele förenade sig herrar *Räf* och *Hazén*.

Herr Branting: Herr talman! Jag vill icke låta stå oemotsagdt det försök, som gjordes af en ärad talare här bakom mig att framställa det så, som om jag skulle under inga förhållanden vilja godkänna en verklig reform, ifall den icke vore, såsom den föregående talaren sade, af en revolutionär innebörd. Det förslag, om hvilket strid stätt här i kammaren, har icke varit ett revolutionärt yrkande, som framförts, utan ett godt gammalt reformyrkande, som jag hoppats man skulle bringa ett steg framåt vid frågans behandling nu; i somliga afseenden lyckas man, i andra åter icke. Men det är icke korrekt framställt af herr Widén att vilja vända saken därhän, att, när en talare med min partiställning uppträder, han därför är motståndare till en god reform.

Jag ber att få framföra min särskilda tacksamhet till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för det synnerligen mätta sätt, hvarpå han, naturligtvis i betraktande af att frågan verkligen kan ses ur så många synpunkter, har försvarat det utskottets förslag, som här föreligger. Ty vi ha hört förut och i de flesta fall tror jag med glädje, hur han kunnat med största kraft och energi träda upp för verkliga framsteg. När det nu däremot gäller en tvifvelaktig sak, har hans argumentation också burit prägeln utaf att det kanhända icke är så synnerligen kraftiga skäl, som tala för hvad utskottet här föreslagit. Det egentliga skäl, som han anförde, var också icke annat än det, att Riksdagens bägge kamrar för längesedan vid åtskilliga tillfällen uttalat sig i den riktningen, och att det salunda vore sannolikt, att man icke skulle komma någonstädes i läroverksfrågan utan att också få terminsafgifterna med. Men jag vill hoppas, — och i denna punkt kan jag instämma med herr Ernst Carlson — att icke Riksdagen och särskildt icke Andra Kammaren nu 1904 måtte känna sig alltför mycket bunden utaf ett uttalande, som dess föregångare kanske för 20 år sedan gjorde i en sådan fråga som denna, hvilken utan allt tvifvel bör före afgörandet prövas ordentligt.

Herr Carl Persson framhöll att de, som ha råd, böra få betala, och däri ger jag honom rätt, till och med när det gäller en sådan fråga som denna. Men min öfvertygelse är, att denna skatt kommer att drabba äfven åtskilliga, om hvilka det icke kan sägas att de ha råd att betala utan kännbara olägenheter, olägenheter så stora, att de kunna bestämma deras barns lefnadsöden.

Han anförde också ett skäl, som jag medger är ett verkligt argument, nämligen att det skulle innebära en orättvisa mot de städer, som inrätta samskolor och som nu icke kunde få dessa afgifter.

Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m.
(Forts.)

Men denna olägenhet, som är en följd af att utskottet förutsatt terminsavgifter såsom gifna, är väl ingalunda af så synnerligen svar natur, att vi icke vid en kommande riksdag kunna däri få ändring. Jag tror alltså, att vi icke i det fallet få alltför mycket fästa oss därvid, utan jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr talmannen, som nu öfvertog ledningen af kammarens förhandlingar, lämnade härupå ordet till

Herr Pettersson i Södertelje, som yttrade: Herr talman! I motsats till herrar Branting och von Schéele samt de med dem liktänkande kan jag icke finna det demokratiskt att i denna punkt afslå utskottets hemställan. Herr Branting säger, att det skulle vara att betrakta skolan såsom en öfverklassens privatskola, ifall man inför högre terminsavgifter. Detta påstående vore riktigt, ifall man menade, att alla skola betala sådana avgifter. Men meningen är ju att fritaga dem, som icke kunna betala, och nedsätta avgifterna för dem, som ha svårt att betala. Jag behöfver icke påminna herrarna om att det icke heller är meningen, att dessa terminsavgifter skola täcka kostnaderna för skolan, utan det är ju ändå staten, som får betala största delen af dessa kostnader; och staten, det är de skattdragande, däribland äfven de små i samhället, som således få bidra till bekostande af elementarundervisning åt de förmögna klassernas barn, men själfva icke ha tillfälle att skicka sina barn i skolan. Det synes därför vara billigt att, såsom utskottet förordat, låta dem, som få tillgodonjuta fördelen af elementarundervisning, i något större mån än hittills skett, bidra till bekostande af densamma.

Herr Branting gjorde nyss ett öfverslag öfver läroverksfrågens utgång, ett förslag öfver dess debet och kredit. Jag kan till alla delar instämma med honom i öfverslaget utom i denna enda punkt. I fråga om denna punkt måste jag taga afstånd från honom samt yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring, som herr Widén föreslagit.

Herr Ernst Carlson: Herr talman! I likhet med den siste ärade talaren håller jag före, att det nu kan vara tid på att flytta ned denna fråga från det höga lyriska plan, där den eu stund befunnit sig. Frågan om höjda terminsavgifter är helt enkelt en liten afgifts- eller skattefråga. Den innebär icke någon stor reform, som leder vare sig fram eller tillbaka, utan det är rätt och slätt en lämplighetsfråga, huruvida en dylik åtgärd bör vidtagas eller icke.

I detta afseende ha Riksdagens kamrar upprepade gånger, åren 1882, 1890 och 1892, yttrat sig för en höjning. År 1882, eller första gången regeringsproposition om höjda terminsavgifter förelåg till Riksdagens afgörande, uttalade statsutskottet den enligt min tanke alldeles obestridliga åsikten, att »det är rätt och skäligt, att de personer, som befinna sig i en sådan ställning, att de kunna bekosta eller i allt fall bidra till kostnaden för sina barns undervisning, icke erhålla denna så godt som för intet af staten».

Kunde någon öfvertyga mig om att en enda svensk skolyngling, som vore fattig och tillika begäfvad, genom den här ifrågasatta åtgärden skulle blifva utestängd från förmånen af att erhålla högre bildning, skulle jag visst ej vilja samtycka till föreliggande förslag. Eller kunde jag misstänka, att våra läroverk därigenom skulle blifva i någon mån mindre demokratiskt lagda än de för närvarande äro, skulle jag likaledes motsätta mig förslaget. Ty det har alltid varit och är en heder för våra läroverk, att millionärens och bokhållarens son, landshöfdingens och dagakarlens, sitta sida vid sida på samma bänk och behandlas på alldesamma sätt. Det skall ock, trots höjda afgifter, för framtiden så förblifva, enär det är meningen, att de obemedlade skola helt och hållet befrias från afgifter och att de mindre bemedlade skola få dem nedsätta till hälften. Förslaget har en afgjord förtjänst däruti, att det icke, såsom föregående förslag af samma art, är begränsadt så, att endast en viss procent af lärjungarna skulle kunna helt befrias från eller få nedsättning i afgiften. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle nämligen befrielse eller nedsättning kunna beviljas för huru många af ett läroverks lärjungar som hälst, ända till 100 proc., och afgörandet häraf är lagdt i händerna på en fullt opartisk nämnd.

Såsom herrarne finna af bestämmelserna på sid. 86 i betänkandet, skall denna nämnd vid pröfningen taga hänsyn icke blott till målsmans förmögenhetsvillkor och antalet barn inom hans familj, utan äfven till lefnadskostnaderna på orten och huruvida målsman bor på den ort, där läroverket är beläget eller icke. Med afseende å lärjungar från landsbygden skall alltså särskild hänsyn tagas därtill, att de hafva att betala inackorderingsafgift i läroverksstaden. Jag menar således, att i fråga om befrielse och nedsättning i afgifterna föreslagits så liberala villkor, att man kan vara lugn för att ingen fattig eller mindre bemedlad lärjunge kommer att utestängas från tillfälle att inhämta de högre kunskaper, till hvilka hans begäfnings må hänvisa honom.

Den rätta principen i fråga om kostnadsfri undervisning är efter min tanke den, att folkskoleundervisningen bör vara obligatorisk och därför gratis samt bjudas landets barn af alla klasser med fulla händer. Däremot bör den högre undervisningen, som är frivillig, tillhandahållas för billigt pris. Och man kan väl icke kalla priset för real-skolans undervisning annat än högst billigt, när afgiften till statsverket endast sättes till 20 kronor i terminen och därutöfver i allmänhet utgå blott omkring 15 kronor, således 35 kronor för dem, som betala full afgift. I Danmark och i Norge — särskildt i Norge, som väl icke kan sägas vara ett rikare land än vårt — äro skolafgifterna icke obetydligt högre och antalet af dem, som kunna få nedsatt afgift, ganska inskränkt eller vanligen högst 8 eller 10 proc.

Under sådana förhållanden kommer frågan att gälla hvarken de fattige eller de rike, utan endast de mindre bemedlade lärjungarna. Men jag håller före, att icke heller för dessa en nedsatt tilläggsafgift af 10 kronor skall verka särdeles återhållande. Och skulle härvid inträffa, att någon gosse, som eljes skulle gått till läroverket, komme att stanna i folkskolan, menar jag för min del icke, att det borde

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*
(Forts.)

Om ändrad räknas som någon olycka vare sig för individen eller för vårt land. Snillena bryta sig alltid väg, och trängseln på den lärda banan är stor nog ändå.

amordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)

Jag håller således före, att med de verkligt liberala bestämmelser angående befrielse, som här äro ifrågasatta, man af den höjda afgiften icke har att befara någon som helst skada för vår kultur. Det är fastmer endast en lindrig och rättvis progressiv afgift, de lärjungar, som i realskolorna och gymnasierna tillgodonjuta förmånen af en högre bildning, få betala, då de alltefter förmögenhetsställning erlægga hel, half eller ingen terminsavgift till statsverket.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets förslag i nu föredragna punkt med den af herr Widén föreslagna formella ändring.

Herr von Krusenstjerna: Den siste ärade talaren yttrade, att denna fråga var helt enkelt en liten beskattningsfråga. Så ställer den sig icke för mig. För mig innebär den en brytning mot grundsatsen om undervisningens frihet, som för mig alltid framstått såsom en heder för vårt land, och som jag hoppas allt fortfarande måtte så förblifva. Därför kan jag icke biträda utskottets förslag, utan instämmer med herr Kvarnzelius i hans yrkande.

Häruti instämde herrar *Byström, Wallis, Olsson* i Stockholm, *Pantzarhielm* och *Burén*.

Herr Sterner: Herr talman, mina herrar! Jag gick år 1879 öfver Norrbro i Stockholm i sällskap med lejonjägaren du Chaillu. Vi mötte där en flicka, som tjänade hos en familj, i hvilken jag umgicks, och jag lyfte på hatten för henne. Han frågade, om det icke var en tjänarinna. Jo, svarade jag. Lyften I på hatten för tjänarinnor här i Sverige, invände han. Ja, det gjorde vi. Någon tid efteråt utkom du Chaillu's remarkabla arbete: »Från Midnattsolens Land», i hvilket han som ett bevis på hur chevalereska herrarne i Sverige äro säger, att de lyfta på hatten afven för tjänarinnor. Jag drog mig denna historia till minnes, när jag hörde ett par af de sista talarnes yttranden om hvilken heder det är för vårt land, att vi här i Sverige lämna barnens lärda uppfostran gratis. Ty nog ligger det väl bra mycken humbug i detta tal. Om vi lämnade fattiga barn mat och kläder under deras skolgång, då skulle jag säga, att detta tal vore värdt sitt pris, och att Sverige vore ett land, som uppfostrade lärda män gratis, men det göra vi icke, och när nu den afgift, som fordras, är så liten i förhållande till inackorderingsavgift och dylikt, kan jag icke annat än vidhålla mitt föregående uttalande och instämna i utskottets förslag med den af herr Widén gjorda förändringen.

Herr Roos: Herr Ernst Carlson yttrade nyss, att nu förevarande fråga icke vore någon reformfråga, som förde saken fram eller tillbaka, utan helt enkelt en skattefråga. Jag tror, att detta yttrande var afsedt att föra frågan i rätt spår, men om så är, att denna fråga är en skattefråga, då bör man också se till, huru skatten kommer

att verka. På de rikas ekonomi inverkar den naturligtvis icke alls och icke heller kommer den att inverka på de rent obemedlade, ty de skulle ju befrias från afgiften. Men det finnes en stor mängd personer mellan dessa grupper. Jag vill taga ett exempel från min egen erfarenhet. Jag vet en person, som var löntagare, tjänsteman med 2,500 à 3,000 kronors inkomst om året. Han uppfostrade fem barn, hvilka alla genomgingo lärdomsskolan, fyra af dem samtidigt. Under sådana förhållanden skulle, om terminsafgifterna uppgått till 20 kronor, dessa hafva uppgått till 7 à 8 procent af denne tjänstemans inkomster, och detta anser jag vara en oerhörd beskattning. Visserligen har herr Ernst Carlson yttrat, att dessa terminsafgifter skulle vara en progressiv beskattning — jag fattade nu icke riktigt, i hvilket hänseende den skulle vara progressiv — men skall den vara progressiv i förhållande till antalet barn, då anser jag den vara alltför betungande.

Herr talman, jag yrkar afslag å utskottets hemställan och bifall till herr Kvarnzeli reservation.

Herr Waldenström: Herr talman, mina herrar! I olikhet med herr Ernst Carlson och den siste ärade talaren kan jag icke betrakta den föreslagna terminsafgiften såsom en skatt. Den är ingen skatt utan en betalning, en ytterst låg betalning för en förmån, som man åtnjuter, och det är något helt annat. Om nu de, som äro obemedlade, bli befriade, och de, som äro mindre bemedlade, få nedsättning, men de, som ha råd att betala, få erlægga en sådan ersättning, som i alla fall icke på långt när motsvarar den valuta, som de få, så anser jag för min del detta hvarken vara odemokratiskt eller osvenskt. Jag yrkar bifall till utskottets betänkande i denna fråga.

Herr von Geijer: Jag begärde ordet endast för att få understrika något, som här förut delvis framhållits, eller att ett bifall till reservationen skulle innebära en — jag höll på att säga ny — orättvisa mot småstädernas i detta afseende redan mycket kringskurna rätt.

Herr Hammarlund: Jag har begärt ordet endast för att få till protokollet antecknad, att jag i den votering, som helt säkert kommer att här äga rum, kommer att rösta för herr Kvarnzeli reservation. Frågan har varit före många gånger under den tid, som jag haft äran att sitta i Riksdagen, och hvarje gång har jag motsatt mig dessa terminsafgifter. Jag har till och med en gång varit motionär i frågan och därvid föreslagit, att terminsafgifter måtte fastställas för de tre klasser af läroverken, som äro parallella med folkskolan, men därutöver inga terminsafgifter.

Det har varit en ära för vårt land, att vi haft fri undervisning från småskolan ända upp till universitetet, och det skulle vara en ära, om vi fortfarande häfdade denna princip. Jag yrkar bifall till herr Kvarnzeli reservation.

Herr *Ekholm* instämde häruti.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*

(Forts.)

Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)

Herr Brock: Jag har begärt ordet för att på det kraftigaste betona en sak, som berörts af herr Persson i Stallerhult, nämligen att om terminsavgifterna nu skulle bortfalla, skulle icke heller de städer, som inrätta samskolor, hafva rätt att uppbära sådana afgifter. Dessa städers bidrag skulle således ökas med de belopp, som beräknats skola inflyta genom sådana afgifter. Dessa beräknade bidrag växla mellan 1,840 kronor, hvilket belopp beräknats för Strömståd, och 4,056 kronor, som beräknats för Södertälje. Detta skulle i realiteten bli detsamma, som att endast ytterst få af dessa kommuner skulle ha råd att förse sig med samskolor. Riksdagen skulle genom att ej bifalla utskottets förslag faktiskt afskaffa allmänna läroverk i ett stort antal städer, och detta skulle enligt min tanke visa mycken hårdhet mot de mindre städerna.

Jag skall därför be att få yrka bifall till utskottets förslag med den af herr Widén föreslagna förändringen.

Herr Ernst Carlson: Endast ett ord för att belysa halten af det exempel, som nyss framdrogs af herr Roos.

Den ärade talaren anmärkte ganska riktigt, att de höjda terminsavgifterna icke kunna sägas drabba de obemedlade, som befrias, och icke heller de förmögne, som ha råd att betala dem. Det vore endast de mindre bemedlade, som skulle kännbart beröras af afgiften. Dock håller jag före, att då de mindre bemedlade skulle få sin afgift till statsverket nedsatt till hälften eller till endast 10 kronor, det icke heller med rätta kan sägas, att afgiften skulle bli särdeles betungande ens för dem, hälst om man jämför denna afgift med utgifterna för inackordering, böcker m. m., som alltid komma att spela en vida större roll.

Om herr Roos behagat läsa igenom hvad som står på sid. 86 i betänkandet, nämligen att det i fråga om befrielse från eller nedsättning af terminsavgiften äfven skall tagas hänsyn till barnens antal inom familjen, tror jag icke, att han skulle hafva framkommit med det återopade exemplet om en stackars ämbetsman med fem barn. Denne skulle sannolikt ha fått betala 10 eller 20 kronor för den förste sonen men erhållit befrielse för de öfriga, som samtidigt besökte skolan. Mina herrar, jag frågar, om man rätteligen kan kalla en sådan afgift för en oerhörd beskattning?

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

I detta anförande instämde herr *Hammarström*.

Herr Roos: Den af mig omförmälda tjänstemannen skulle aldrig hafva begärt och således aldrig fått nedsättning i afgiften enligt det moment, som herr Ernst Carlson citerade och hvilket jag visserligen läst.

Härmed var öfverläggningen afslutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till berörda hemställan med den af herr Widén under öfverläggningen föreslagna ändringen däraf och 3:o) afslag å utskottets hemställan och

Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och fann herr talmannen den under 2:o) oförmälda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf och sedan till kontraproposition antagits yrkandet om afslag å utskottets hemställan och Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller första särskilda utskottets hemställan i trettonde punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 2 med den af herr Widén föreslagna ändringen däraf, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets berörda hemställan och Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Voteringen utvisade 148 ja mot 58 nej; hvadan kammaren alltså bifallit utskottets hemställan med den af herr Widén under öfverläggningen föreslagna ändringen däraf.

Punkten 14:o).

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att medgifva:

att för ordinarie lärare vid de allmänna läroverken måtte bestämmas följande löneförmåner att gälla från och med år 1905:

för *adjunkter*: fem lönegrader å 1) 2,000 kronor, 2) 2,350 kronor, 3) 2,700 kronor, 4) 3,050 kronor, 5) 3,400 kronor, jämte tjänstgöringspenningar å respektive 1,000, 1,150, 1,300, 1,450 och 1,600 kronor;

för *lektorer*: fem lönegrader å 1) 2,600 kronor, 2) 2,950 kronor, 3) 3,300 kronor, 4) 3,650 kronor, 5) 4,000 kronor, jämte tjänstgöringspenningar å respektive 1,400, 1,550, 1,700, 1,850 och 2,000 kronor;

för *rektorer*: a) vid realskola två lönegrader å 1) 3,400 kronor, 2) 3,900 kronor, jämte tjänstgöringspenningar å 1,600 kronor; b) vid högre allmänt läroverk två lönegrader å 1) 4,000 kronor, 2) 4,500 kronor, jämte tjänstgöringspenningar å 2,000 kronor; hvarförutom rektor skall af vederbörande kommun åtnjuta fri bostad eller hyresersättning;

för *teckningslärare*: a) vid realskola tre lönegrader å 1) 700 kronor, 2) 800 kronor, 3) 900 kronor; b) vid högre allmänt läroverk fyra lönegrader å 1) 1,400 kronor, 2) 1,600 kronor, 3) 1,800 kronor, 4) 2,000 kronor;

för *gymnastiklärare*: a) vid realskola tre lönegrader å 1) 700 kronor, 2) 800 kronor, 3) 900 kronor; b) vid högre allmänt läroverk fyra lönegrader å 1) 1,400 kronor, 2) 1,600 kronor, 3) 1,800 kronor, 4) 2,000 kronor;

för *musiklärare*: a) vid realskola tre lönegrader å 1) 550 kronor,

Om ändrad 2) 650 kronor, 3) 750 kronor; b) vid högre allmänt läroverk fyra
 anordning af lönegrader å 1) 1,100 kronor, 2) 1,300 kronor, 3) 1,500 kronor, 4)
 rikets all- 1,700 kronor;

männas läro-
 verk m. m.
 (Forts.)

att tekningslärare skall vara skyldig att för den fastställda lönen tjänstgöra vid realskola 8 timmar och vid högre allmänt läroverk 15 timmar i veckan, samt att musiklärare skall vara skyldig att för den fastställda lönen tjänstgöra vid realskola 6 timmar och vid högre allmänt läroverk 12 timmar i veckan, men att ytterligare tjänstgöring må kunna åläggas tecknings- och musiklärare mot en årlig ersättning för hvarje veckotimme af 80 kronor i första, 95 kronor i andra, 110 kronor i tredje och, vid högre allmänt läroverk, 125 kronor i fjärde lönegraden, dock under iakttagande däraf, att ersättning för extra tjänstgöring ej må utgå för högre antal veckotimmar än 24 till teckningslärare vid realskola, 17 till teckningslärare vid högre allmänt läroverk och 3 till musiklärare;

att gymnastiklärare, som fått sig ålagd en mera ansträngande eller omfattande tjänstgöring, må åtnjuta skäligen tilläggsarfvode till det belopp, som med hänsyn till omständigheterna i hvarje särskildt fall af Kungl. Maj:t bestämmes;

att öfningslärare skall vid tjänstledighet på grund af sjukdom äga uppbära tre fjärdedelar af de löneförmåner, som han skulle hafva uppburit, om han själf bestridt sin tjänst;

att tjänstgöringspenningar skola för alla lärare, rektorerna undantagna, beräknas utgå för läsår med 38 läsveckor; att de i rektorernas afföring ingående tjänstgöringspenningar skola beräknas utgå efter kalenderår, men till olika belopp för lästiden och för ferierna efter särskilda bestämmelser, som af Kungl. Maj:t fastställas; samt att tjänstgöringspenningar icke få af tjänstens innehafvare uppbäras under det han åtnjuter full tjänstledighet, utom i det fall att tjänstledigheten beviljas på grund af offentligt uppdrag, dock att, då rektor eller lektor, som är domkapitelsledamot, endast åtnjuter ledighet från domkapitelsgöromålen, afdrag å tjänstgöringspenningarna icke må ske;

att för adjunkt, lektor, teckningslärare, gymnastiklärare eller musiklärare uppflyttning från lägre till högre lönegrad må äga rum efter förloppet af fem kalenderår, därest han med nit och skicklighet tjänstgjort mera än fyra femtedelar af den under denna tid infallande tjänstgöringstiden, samt att rektor må vinna uppflyttning från första till andra lönegraden efter förloppet af tio kalenderår, därest han med nit och skicklighet tjänstgjort såsom rektor, mera än fyra femtedelar af samma tid, med iakttagande härvid att rektor vid högre allmänt läroverk endast må räkna sig till godo den tid, han såsom rektor vid sådant läroverk tjänstgjort, att lektor må tillgodoräkna sig jämväl den tid efter 1904 års utgång, han efter vunen lektorskompetens tjänstgjort såsom ordinarie adjunkt, samt att öfningslärare vid öfvergång till realskola må tillgodoräkna sig den tid, han tjänstgjort såsom ordinarie lärare vid lägre läroverk;

att lärare, som efter 1904 års utgång vinner befordran till ordinarie tjänst, må för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo den tid utöfver fem år, han efter afläggande af de för tjänstens föreskrifna kunskapsprof och genomgående af praktisk utbildningskurs,

där sådan för behörighet till tjänsten är föreskrifven, med nit och skiicklighet efter 1904 års utgång tjänstgjort såsom extra ordinarie lärare vid allmänt läroverk med enahanda tjänstgöringskyldighet, som åligger motsvarande ordinarie lärare, med iakttagande härvid, att, då fråga är om lektor, honom må tillgodoräknas den tid, han efter vunnen lektorskompetens tjänstgjort såsom extra ordinarie lärare, oafsedt inom hvilket stadium af läroverket denna tjänstgöring ägt rum;

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

att genom bestämmelserna i nästföregående två moment ingen ändring göres i fråga om det antal lönetursår, som lärare på grund af nu gällande bestämmelser intjänat vid utgången af år 1904, dock att öfningslärare vid öfvergång till realskola må tillgodoräkna sig den tid före 1904 års utgång, han efter vunnen kompetens tjänstgjort såsom vikarierande lärare vid lägre läroverk, med undantag af de två första åren af hans så beskaffade verksamhet;

att nu gällande bestämmelser angående rätt för docenter vid universiteten, lärare vid enskilda läroverk, lektorer vid sjökrigsskolan, lärare vid högre lärarinnese seminariet och lärare vid folkskoleseminarierna att, efter vunnen befordran vid de allmänna läroverken, räkna sig föregående tjänstgöring till godo för uppflyttning i högre lönegrad må ändras i öfverensstämmelse med nyss angifna grunder beträffande tjänstgöring såsom extra ordinarie lärare;

att för rättighet att tillgodonjuta den förbättrade aflöning, som enligt denna lönerreglering kommer lärare till del, skall gälla såsom villkor, att den genom nådiga cirkulären den 20 mars 1858 och den 29 december 1860 stadgade skyldighet för vissa lärare att, i händelse de genom inträffande förändringar skulle finnas umbärliga vid det läroverk, där de äro anställda, inträda i tjänstgöring vid annat läroverk skall åligga vid högre läroverk yngste lektorn och de två yngsta adjunkterna samt vid realskola de två yngsta adjunkterna, allt efter senaste fullmakts datum, dock att ordinarie lärare, som genom vederbörande myndighets beslut förflyttas till en icke högre aflönad plats vid annat läroverk, må vara berättigad att af statsverket erhålla skäligen flyttningshjälp till det belopp, Kungl. Maj:t för hvarje särskildt fall bestämmer;

att lärare, som varder utnämnd till tjänst, med hvilken rätt till särskilda förmåner är förenad, skall vara underkastad den minskning i aflöning från statsverket, som Kungl. Maj:t kan finna lämpligt besluta, till ett belopp icke öfverstigande det, hvar till de i lönen ingående särskilda förmåner efter skäligen uppskattning sig belöpa;

att för ordinarie ämneslärarinnor vid statens samskolor må bestämmas följande löneförmåner:

för första lärarinna: två lönegrader å 1) 1,400 kronor, 2) 1,900 kronor, jämte tjänstgöringspenningar å 600 kronor;

för lärarinna: två lönegrader å 1) 1,000 kronor, 2) 1,500 kronor, jämte tjänstgöringspenningar å 500 kronor;

att för nämnda lärarinnor må i fråga om lönetursberäkning och uppflyttning i högre lönegrad tjänstgöringspenningars uppbärande samt skyldighet att vara underkastad förflyttning stadgas samma villkor som för adjunkter vid de allmänna läroverken;

Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m. att för *extra ordinarie ämneslärare* och *ämneslärarinnor* vid de allmänna läroverken må fastställas följande arfvoden att utgå från och med år 1905:

(Forts.) för extra ordinarie lärare, hvilken aflagt sådan akademisk examen, som medför rätt att söka lärarebefattning vid allmänt läroverk, samt genomgått profärskurs, ett årligt arfvode af 2,000 kronor;

för extra ordinarie lärare, som icke fullgjort de i nästföregående moment stadgade villkor, ett årligt arfvode af 1,800 kronor;

för extra ordinarie lärarinna, som aflagt godkänd afgangsexamen från högre lärarinneseminariet eller fullgjort hvad beträffande examen och profärskurs för behörighet till ämneslärarebefattning vid de allmänna läroverken är stadgad, ett årligt arfvode af 1,400 kronor;

för extra ordinarie lärarinna, som icke fullgjort de i nästföregående moment stadgade villkor, ett årligt arfvode af 1,200 kronor;

för lärarinna, som förordnas att upprätthålla första lärarinnas äligganden, ett årligt tilläggsarfvode af 300 kronor;

att för *timplärlärlarinna* i kvinnligt handarbete må fastställas ett arfvode af 1 krona 50 öre i timmen.

I anledning häraf hade följande yrkanden gjorts:

af herr *A. P. Risberg* (motion n:o 177 i Andra Kammaren):

att Riksdagen ville för sin del i så måtto bifalla Kungl. Maj:ts förslag angående lönereglering för de vid rikets allmänna läroverk anställda ämneslärare, att, utan ändring beträffande de föreslagna begynnelselönerns belopp och ålderstilläggens storlek, antalet ålders-tillägg för adjunkter och lektorer bestämdes till tre, att lönen för realskolornas rektorer bestämdes till 4,500 kronor och för de högre allmänna läroverkens rektorer till 5,500 kronor med ett ålderstillägg af 500 kronor för vardera efter 10 års tjänstgöring jämte förmånen af fri bostad eller däremot svarande hyresersättning;

af herr *P. O. Lundell* (motion n:o 196 i Andra Kammaren):

att Riksdagen måtte besluta, att aflönning till ämneslärare vid allmänna läroverken från och med 1905 skulle utgå med följande belopp: för *adjunkter* 3,000, 3,500, 4,000, 4,500 kronor, däraf resp. 1,000, 1,150, 1,300 och 1,500 kronor räknades som tjänstgöringspenningar; för *lektorer* med 4,000, 4,500, 5,000, 5,500 kronor, däraf resp. 1,300, 1,500, 1,650, 1,800 kronor räknades som tjänstgöringspenningar, med rätt till uppflyttning i högre lönegrad hvarje gång efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring, det är oräknadt, då anställning vunnits, och med rätt för lärare att för lönetur räkna sig till godo jämväl hela den tid, han efter vunnen kompetens till ordinarie anställning tjänstgjort som extraordinarie; med rätt slutligen för lärare, som före början af år 1905 vunnit fast anställning, att under sin tjänstetid undfå aflönning efter nu gällande grunder, däri inbegripna såväl tillfälligt löneförbättring som dyrtidstillägg;

af herrar *E. Hammarlund* och *F. Berg* i Stockholm (motion n:o 246 i Andra Kammaren):

att Riksdagen måtte besluta den ändring i Kungl. Maj:ts proposition n:o 50 angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m., att lärare vid högre lärarinneseminariet och vid folkskole-

seminarierna måtte äga att, efter vunnen befordran vid de allmänna läroverken, räkna sig föregående tjänstgöring vid seminariet till godo vid uppflyttning i högre lönegrad vid läroverket;

af herr *F. A. Boström* (motion n:o 47 i Första Kammaren) och herr *C. A. Lindhagen* (motion n:o 193 i Andra Kammaren) i likalydande motioner:

att Riksdagen i anledning af Kungl. Maj:ts proposition n:o 50 ville:

1:o) i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta efter utredning vidtaga erforderliga åtgärder för utvidgande af kvinnas rätt att i likhet med man vinna befordran till lärarebefattningarna vid de allmänna läroverken;

2:o) i fråga om de föreslagna samskolornas organisation göra uttalande:

dels i syfte att för kvinnlig lärare borde principiellt fordras samma kompetens som för manlig; att kvinnlig lärare borde i afseende å tjänstgöring i skolans samtliga klasser komma till full likställighet med man; samt att kvinnlig lärare äfven i öfrigt, i den mån Riksdagen funne en närmare pröfning af förhållandena redan nu kunna därtill föranleda, måtte vinna likställighet med manlig lärare;

dels därom att ämneslärarinna, som trädde i gifte, ej måtte vara ovillkorligen skyldig att afgå från sin lärarinnebefattning;

af herr *K. Starbäck* (motion n:o 236 i Andra Kammaren):

att Riksdagen måtte besluta,

att vikarierande eller extra ordinarie lektor, som under år 1904 på grund af gällande bestämmelser uppburit arfvode efter 2,200 kronor för år, dyrtidstillägg inberäknadt, finge, så länge han innehade enahanda förordnande, fortfarande åtnjuta samma arfvode som år 1904 för år räknadt; samt

att enahanda rättighet måtte tillkomma vikarierande eller extra ordinarie lektor, som under år 1904 uppburit arfvode efter 1,980 kronor; samt

af herr *H. Öhngren* (motion n:o 200 i Andra Kammaren):

att Riksdagen behagade i sammanhang med beslut om inrättande af samskolor besluta:

att för skicklighet och nit vitsordad lärarinna — gift eller icke — vid af staten understödd flickskola i de städer, där samskola skulle inrättas, finge, genom aflagd studentexamen och godkänd afgangsexamen från folkskolelärarinneseminarium jämte två års väl vitsordad verksamhet såsom lärarinna, vinna behörighet till extra ordinarie lärarinnebefattning vid samskola; samt

att för skicklighet och nit vitsordad lärarinna — gift eller icke — vid af staten understödd flickskola i de städer, där samskola skulle inrättas, måtte, genom godkänd afgangsexamen från lärarinneseminarier eller annan därmed likställd läroanstalt jämte för lärarinneverksamhet i öfrigt nödiga studier, idkade inom eller utom landet, samt flerårig väl vitsordad verksamhet såsom lärarinna, tillerkännas behörighet att söka extra ordinarie lärarinnebefattning vid samskola.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.

Utskottet hemställde:

(Forts.)

A) att Riksdagen, med afslag å herrar Risbergs och Lundells motioner, i de delar de afveke från Kungl. Maj:ts proposition i förevarande punkt, samt å herrar Boströms och Lindhagens motioner, i hvad de rörde lärarinnor vid samskolor, måtte på det sätt bifalla Kungl. Maj:ts förslag,

a) att för ordinarie lärare vid de allmänna läroverken måtte bestämmas följande löneförmåner att gälla från och med år 1905:

för *adjunkter*: fem lönegrader å 1) 2,000 kronor, 2) 2,350 kronor, 3) 2,700 kronor, 4) 3,050 kronor, 5) 3,400 kronor, jämte tjänstgöringspenningar å respektive 1,000, 1,150, 1,300, 1,450 och 1,600 kronor;

för *lektorer*: fem lönegrader å 1) 2,600 kronor, 2) 2,950 kronor, 3) 3,300 kronor, 4) 3,650 kronor, 5) 4,000 kronor, jämte tjänstgöringspenningar å respektive 1,400, 1,550, 1,700, 1,850 och 2,000 kronor;

för *rektorer*: a) vid realskola två lönegrader å 1) 3,200 kronor, 2) 3,700 kronor, jämte tjänstgöringspenningar å 1,800 kronor; b) vid högre allmänt läroverk två lönegrader å 1) 4,000 kronor, 2) 4,500 kronor, jämte tjänstgöringspenningar å 2,000 kronor; hvarförutom rektor skall af vederbörande kommun åtnjuta fri bostad eller hyresersättning;

för *teckningslärare*: a) vid realskola tre lönegrader å 1) 700 kronor, 2) 800 kronor, 3) 900 kronor; b) vid högre allmänt läroverk fyra lönegrader å 1) 1,400 kronor, 2) 1,600 kronor, 3) 1,800 kronor, 4) 2,000 kronor;

för *gymnastiklärare*: a) vid realskola tre lönegrader å 1) 700 kronor, 2) 800 kronor, 3) 900 kronor; b) vid högre allmänt läroverk fyra lönegrader å 1) 1,400 kronor, 2) 1,600 kronor, 3) 1,800 kronor, 4) 2,000 kronor;

för *musiklärare*: a) vid realskola tre lönegrader å 1) 550 kronor, 2) 650 kronor, 3) 750 kronor; b) vid högre allmänt läroverk fyra lönegrader å 1) 1,100 kronor, 2) 1,300 kronor, 3) 1,500 kronor, 4) 1,700 kronor;

att teckningslärare skall vara skyldig att för den fastställda lönen tjänstgöra vid realskola 8 timmar och vid högre allmänt läroverk 15 timmar i veckan, samt att musiklärare skall vara skyldig att för den fastställda lönen tjänstgöra vid realskola 6 timmar och vid högre allmänt läroverk 12 timmar i veckan, men att ytterligare tjänstgöring må kunna åläggas tecknings- och musiklärare mot en årlig ersättning för hvarje veckotimme af 80 kronor i första, 95 kronor i andra, 110 kronor i tredje och, vid högre allmänt läroverk, 125 kronor i fjärde lönegraden, dock under iakttagande däraf, att ersättning för extra tjänstgöring ej må utgå för högre antal veckotimmar än 24 till teckningslärare vid realskola, 17 till teckningslärare vid högre allmänt läroverk och 3 till musiklärare;

att gymnastiklärare, som fått sig ålagd en mera ansträngande eller omfattande tjänstgöring, må åtnjuta skäligen tilläggsarfvode till det belopp, som med hänsyn till omständigheterna i hvarje särskildt

fall af Kungl. Maj:t bestämmes, dock ej till högre belopp än 650 kronor;

att öfningslärare skall vid tjänstledighet på grund af sjukdom äga uppbära tre fjärdedelar af de löneförmåner, som han skulle hafva uppburit, om han själf bestridt sin tjänst;

att innehafvare af ordinarie lärare- eller rektorsbefattning skall vara underkastad den vidsträcktare tjänstgöringsskyldighet eller jämkning i åligganden, som vid en möjligen inträdande förändrad organisation af de allmänna läroverken eller eljest i allmänhet kan varda stadgad;

att med ordinarie ämneslärare- eller rektorsbefattning icke må förenas annan tjänst å rikets, Riksdagens eller kommuns stat, ej heller annan tjänstebefattning, med mindre den vid pröfning i stadgad ordning finnes icke vara hinderlig för fullgörandet af tjänstgöringen vid läroverket;

att tjänstgöringspenningar skola för alla lärare, rektorerna undantagna, beräknas utgå för läsårets antal läsveckor; att de i rektorernas aflöning ingående tjänstgöringspenningar skola beräknas utgå efter kalenderår, men till olika belopp för lästiden och för ferierna efter särskilda bestämmelser, som af Kungl. Maj:t fastställas; att tjänstgöringspenningar icke få af tjänstens innehafvare uppbäras under det han åtnjuter full tjänstledighet, utan skola för denna tid utgå till den, som förrättar tjänsten; samt att, då rektor eller lektor, som är domkapitelsledamot, endast åtnjuter ledighet från domkapitelsgöromålen, afdrag å tjänstgöringspenningarna icke må ske;

att ämneslärare eller rektor, som af sjukdom hindras att sin befattning förrätta, äger uppbära hela lönen, men att lärare, som undfår ledighet för svag hälsas vårdande, enskilda angelägenheter eller särskilda uppdrag, eller från tjänstgöring i behörig ordning afstänges eller eljest är lagligen förhindrad att befattningen sköta, kan förpliktas att under ledigheten utöfver sina tjänstgöringspenningar afstå så mycket af lönen, som för befattningens uppehållande erfordras eller eljest prövas skäligt;

att för adjunkt, lektor, teckningslärare, gymnastiklärare eller musiklärare uppflyttning från lägre till högre lönegrad må äga rum efter förloppet af fem år, därest han under mera än fyra femtedelar af den tjänstgöringstid, som erfordras för att vinna nämnda uppflyttning, med nit och skicklighet bestridt sin egen eller på grund af förordnande annan stats tjänst eller ock fullgjort annat offentligt uppdrag; och att rektor må vinna flyttning från första till andra lönegraden efter förloppet af tio år, därest han med nit och skicklighet tjänstgjort såsom rektor mera än fyra femtedelar af samma tid, med iakttagande härvid, att rektor vid högre allmänt läroverk endast må räkna sig till godo den tid, han såsom rektor vid sådant läroverk tjänstgjort, samt att öfningslärare vid öfvergång till realskola må tillgodoräkna sig den tid, han tjänstgjort såsom ordinarie lärare vid lägre läroverk;

att därest ordinarie adjunkt, som befordras till lektor, redan intjänat högre aflöning än lektors begynnelseaflöning, honom skola omedelbart tillgodoföras så många ålderstillägg som lektor, att hans

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m.
(Forts.)

aflöning i sistnämnda befattning blir lika hög som den aflöning han senast åtnjöt som adjunkt; skolande, där adjunkt vid befordran till lektor icke erhåller högre aflöning än den han som adjunkt uppburit, för uppflyttning i närmast högre lektorslönegrad honom tillgodoräknas den tid, hvarunder han innehaft adjunkt-befattningen, efter det han i denna befattning senast uppflyttades till högre lönegrad;

att vid uppflyttning i högre lönegrad den högre aflöningen icke får tillräddas förr än vid början af kalenderåret näst efter det, hvarunder den stadgade tjänsteåldern blifvit uppnådd;

att lärare eller rektor, som, då han intjänat stadgad tid för erhållande af aflöningsförhöjning, redan uppnått den lefnads- och tjänsteålder, som berättigar honom till nedannämnda pension, icke må samma förhöjning tillträda;

att hvad nu gällande bestämmelser innehålla angående rätt för lärare vid de allmänna läroverken att, utöfver hvad ofvan blifvit bestämdt, för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig föregående tjänstgöring till godo, skall upphöra att gälla;

att lektorer vid sjökrigsskolan, lärare vid högre lärarinneseminarier och lärare vid folkskoleseminarierna må, vid öfvergång till de allmänna läroverken för tillgodojutande af aflöning i högre lönegrad räkna sig till godo föregående tjänstgöring såsom ordinarie lärare enligt enahanda grunder, som här ofvan angående ämneslärare blifvit stadgade; skolande den rätt i detta afseende, som i öfrigt hittills tillkommit lärare vid ifrågavarande läroanstalter äfvensom lärare vid enskilda läroverk och docenter vid universiteten upphöra;

att genom förestående bestämmelser ingen ändring göres i fråga om det antal lönetsårs, som ordinarie och extra ordinarie lärare vid läroverken samt de i nästföregående moment omförmälte befattningshafvare intjänat vid utgången af år 1904, och att öfningslärare vid öfvergång till realskola må tillgodoräkna sig den tid före 1904 års utgång, han efter vunnen kompetens tjänstgjort såsom vikarierande lärare vid lägre läroverk, med undantag af de två första åren af hans så beskaffade verksamhet;

att för rättighet att tillgodonjuta den förbättrade aflöning, som enligt denna lönereglering kommer lärare till del, skall gälla såsom villkor, att den genom nådiga cirkulären den 20 mars 1858 och den 29 december 1860 stadgade skyldighet för vissa lärare att, i händelse de genom inträffade förändringar skulle finnas umbärliga vid det läroverk, där de äro anställda, inträda i tjänstgöring vid annat läroverk skall åligger vid högre läroverk yngste lektorn och de två yngsta adjunkterna samt vid realskola de två yngsta adjunkterna, allt efter senaste fullmakts datum, dock att ordinarie lärare, som genom vederbörande myndighets beslut förflyttas till en icke högre aflönad plats vid annat läroverk, må vara berättigad att af statsverket erhålla skällig flyttningshjälp till det belopp, Kungl. Maj:t för hvarje särskildt fall bestämmer;

att lärare, som varder utnämnd till tjänst, med hvilken rätt till särskilda förmåner är förenad, skall vara underkastad den minskning i aflöning från statsverket, som Kungl. Maj:t kan finna lämpligt be-

sluta, till ett belopp icke öfverstigande det, hvartill de i lönen ingående särskilda förmåner efter skälig uppskattning sig belöpa;

b) att för ordinarie ämneslärarinnor vid statens samskolor måtte bestämmas följande löneförmåner:

för *första lärarinna*: två lönegrader å 1) 1,400 kronor, 2) 1,900 kronor, jämte tjänstgöringspenningar å 600 kronor;

för *lärarinna*: två lönegrader å 1) 1,000 kronor, 2) 1,500 kronor, jämte tjänstgöringspenningar å 500 kronor;

att i fråga om skyldighet att vara underkastad förflyttning skulle för lärarinnor vid samskola gälla hvad i sådant afscende för adjunkter vid realskola blifvit stadgadt;

att för nämnda lärarinnor måtte i öfrigt gälla samma villkor och förbehåll för åtnjutande af ofvannämnda löneförmåner, som för adjunkter vid de allmänna läroverken blifvit stadgade;

c) att för *extra ordinarie ämneslärare och ämneslärarinnor* vid de allmänna läroverken måtte fastställas följande arfvoden att utgå från och med år 1905:

för extra ordinarie lärare, hvilken aflagt sådan akademisk examen, som medför rätt att söka lärarebefattning vid allmänt läroverk, samt genomgått profärskurs, ett årligt arfvode af 2,000 kronor;

för extra ordinarie lärare, som icke fullgjort de i nästföregående moment stadgade villkor, ett årligt arfvode af 1,800 kronor;

för extra ordinarie lärarinna, som aflagt godkänd afgangsexamen från högre lärarinneseminariet eller fullgjort hvad beträffande examen och profärskurs för behörighet till ämneslärarebefattning vid de allmänna läroverken är stadgadt, ett årligt arfvode af 1,400 kronor;

för extra ordinarie lärarinna, som icke fullgjort de i nästföregående moment stadgade villkor, ett årligt arfvode af 1,200 kronor;

för lärarinna, som förordnas att upprätthålla första lärarinnas åligganden, ett årligt tilläggsarfvode af 300 kronor;

d) att för *timlärarinna* i kvinnligt handarbete måtte fastställas ett arfvode af 1 krona 50 öre i timmen;

B) att herrar Hammarlunds och Bergs motion måtte anses besvarad genom utskottets hemställan i mom. a);

C) att herr Starbäcks motion måtte på det sätt af Riksdagen bifallas, att, under förutsättning att dyrtidstillägg beviljas äfven för innevarande år, vikarierande eller extra ordinarie lektor, som under minst en termin af år 1904 på grund af gällande bestämmelser uppburit arfvode efter 2,200 kronor eller 1,980 kronor för år, dyrtidstillägg inberäknadt, må, så länge han innehar enahanda förordnande, fortfarande åtnjuta samma arfvode som år 1904, för år räknadt;

D) att herrar Boströms och Lindhagens motioner, i hvad de röra skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utvidgande af kvinnas rätt att i likhet med man vinna befordran till lärarebefattningarna vid de allmänna läroverken, samt herr Öhngrens motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid punkten hade afgifvits reservationer:

af herrar *Persson* i Stallerhult och *Nylander*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa:

Andra Kammarrens prot. 1904. N:o 52.

godoräkna sig den tid före 1904 års utgång, han efter vunnen kompetens tjänstgjort såsom vikarierande lärare vid lägre läroverk, med undantag af de två första åren af hans så beskaffade verksamhet.» Det är ingen förändring i sak, utan endast en rättelse i utskottets betänkande, hvar till den utaf utskottet behandlade kungl. propositionen om löneroglering för folkskoleseminarierna gifvit anledning.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*
(Forts.)

Kammaren beslöt, att den af herr Widén sålunda anmälda rättelsen skulle iakttagas.

Härefter anförde:

Herr Lundell: Herr talman, mina herrar! I den motion, som af mig blifvit väckt i denna fråga, har jag hemställt, att lönegraderna för ämneslärare måtte, i likhet med hvad läroverkskommittén föreslagit, bestämmas till allenast fyra. Såsom herrarne veta, föreslog Kungl. Maj:t 1898 för Riksdagen en löneroglering för de allmänna läroverken. Hvad som då föreslogs var af ganska moderat beskaffenhet. Det föreslogs nämligen, att adjunkter i högsta lönegraden skulle få 4,000 kronor och lektorer i samma lönegrad 5,000 kronor. Denna framställning afslogs emellertid af Riksdagen icke precis på grund af att det ansågs vara för mycket eller för litet begärtd utan af andra orsaker. År 1899 tillsattes en kommitté, hvilken, såsom vi veta, skulle behandla alla läroverksfrågor och hvars utlåtande ligger till grund för Kungl. Maj:ts proposition.

Jag ber nu att få säga, att den förändring i fråga om löneberäkningen, som jag föreslagit i min motion, icke på något sätt har organiskt sammanhang med den nu ifrågasatta organisationen af läroverken utan kan ställas oberoende af framgången af det hela, hvarå jag alls icke önskar afslag.

Den kommitté, som var tillsatt för läroverkens ordnande, hade föreslagit en aflöning, i högsta lönegraden, för adjunkter af 4,500 kronor och för lektorer 5,500 kronor. Kungl. Maj:t var emellertid ej tillfreds med detta förslag, utan har ytterligare gjort en tillökning af ett fjärde lönetillägg på 500 kronor, så att adjunkter skulle få i högsta lönegraden 5,000 kronor och lektorerna 6,000 kronor.

Såsom grund för detta ökade anslag har Kungl. Maj:t anført lönerna vid de centrala ämbetsverken här i Stockholm. Men, såsom vi veta, är det ett fåtal af läroverken, som ligga i Stockholm. Och att vidröra lefnadskostnaderna i Stockholm kan icke vara riktigt i fråga om läroverken, då det är ett mycket litet antal af dessa, som ligga i Stockholm.

Jag har mig mycket väl bekant, att med de maximilöner, som kommittén föreslagit, en lärare mycket väl kan lefva i medelstora och mindre städer. Det behöfves alls icke det tillägg, som blifvit föreslaget af Kungl. Maj:t utöfver hvad kommittén hemställt. Jag tror, att det är alldeles tillräckligt med *dessa* löner. Men min motion afser icke allenast nedsättning i de delar af lönerna, som efter mitt förmenande äro alldeles för höga och alldeles obehöfliga, utan afser hufvudsakligen en omrangering af dessa löners belopp. Kungl. Maj:t

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*

(Forts.)

hade gjort en förändring i fråga om tjänsteårsberäkningen, att ändra de nuvarande bestämmelserna från att extra ordinarier skulle få räkna sig hela sin tjänstgöring till godo i fråga om tjänsteårsberäkningen därhän, att det endast skulle blifva hvad som öfversteg 5 år, som skulle räknas dessa extra ordinarier till godo. Utskottet har gjort en förändring så, att de lärare, som härefter inträda på lärarebanan, icke alls skulle få tillgodoräkna sig tjänsteår af den tid, som de använt såsom extralärare. Jag anser, att detta är ett mycket obilligt och mycket orimligt förhållande. Det är att taga från de lärare, som hafva små löner och mycket väl behöfva behålla den lön, som de hafva eller kunna få på grund af dessa tjänsteårsberäkningar, och däremot lägga till för de lärare, som förut hafva alldeles tillräckliga löner och alldeles icke behöfva dessa tillökningar.

Det är denna märkliga passus, som jag särskildt vill framhålla. Den har en verkan, som icke är så lätt att se och märka, men som, när man en gång fått syn på den, gör ett mycket märkvärdigt intryck. Förhållandet blir nämligen det, att den som nu tillträder en ordinarie lärarebefattning efter att hafva gått en längre tid som e. o. lärare får en högst betydande tillökning till sin lön, men de, som senare tillträda ordinarie löner på lärarebanan, få icke så höga löner, utan det blir en successiv minskning, som gör, att medellönen för en nytillträdande lärare icke blir något märkbart högre än den nu är i genomsnitt. Man försämrar ställningen ofantligt därigenom, att lärarne få en lägre lön i början och en betydligt högre i slutet af sin tjänstgöring. Det är lätt att finna, huru detta kan verka. En lärare, som kommer ut från akademien med skulder, nödgas till följd af dessa förhållanden att skaffa sig sysselsättning och biförtjänster på alla håll för att kunna existera under tiden till dess han kan få högre lön. Detta gör, att hans egentliga embete blir sämre skött och att han kommer att slita ut sin hälsa och sina krafter kanske för all sin tid, allt under det han får så liten aflöning. När han sedan icke behöfver det under en lång tid framåt, får han mera; men hvad hjälper det, när han laborerat med skulder och små tillgångar under så lång tid förut?

Man finner nog, att lönerna för läroverkens lärare icke äro små, när de komma upp i en hög lönegrad. Men den förändring, som gjorts af utskottet, verkar på sådant sätt, att mången lärare i början af sin tjänstetid kan under tiotal af år få ett par tusen kronor mindre i lön, än lärare i samma ställning förut. Vi se af grefve Kling-spors reservation, huru det kan ställa sig för lärare, som tillträda sina befattningar vid olika tider. En, som tillträder ordinarie befattning under den närmaste tiden, kan på 20 år få ända till 10,000 kronor mera än den, som tillträder ordinarie befattning någon tid senare. Det är ju en orimlig sak. Och man har väl förut icke sett en lönereglering så anordnad, att den medför en minskning för dem, som senare tillträda sina befattningar, så att de, som under den första tiden få platser, få behålla sin lönetur och få tillökning sedan, men de, som senare blifva utnämnda, få mindre löner, fastän med något tillägg sedan.

Detta kan icke locka någon att gå in på denna bana, utan måste verka afskräckande på dem, som tänka gå in på lärarevägen. Och det har väckt mycket bekymmer hos de studerande, hvad de skola taga sig till under sådana förhållanden. Vore det nu så, att det finnes riklig tillgång på lärarekandidater, så att man rent af behöfde skrämma dem från denna bana, då vore detta den riktiga vägen. Men så är icke förhållandet; utan det är i stället ganska ondt om extralärare, och på ett par ställen har det varit omöjligt att få vikarier för tjänsternas uppehållande. Och det är lika viktigt att hafva extralärare som andra lärare. Man kan icke undvara dem, utan de äro nödvändiga.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

Om man — för att anföra några siffertal — gör en beräkning, afseende en normal läraretid, kommer man till det resultatet, att en lärare, som tillträder ordinarie befattning under den närmaste tiden, får på det hela ända till 14,800 kronor mera än en, som tillträder befattning om några år. Det är ju en alldeles orimlig anordning.

Vidare har man genom indragningen af tjänsteårsberäkning för docenter vid universiteten satt äfven deras existens i hög grad på spel, så att kanske icke några aspiranter komma att finnas till sådana befattningar.

Det är äfven alldeles klart, att genom de höga lärarelönerna, som ifrågasatts för läroverkens läraretjänster på de mera framskridna stadierna, skall man äfven framställa anspråk från andra håll, t. ex. från universiteten, om höjda löner.

Med anledning af de oegentligheter, som föreligga i detta hänseende, och för att åstadkomma en rättvisare fördelning af lönerna och gifva de yngre en sporre att liksom hittills söka sig in på lärarebanan, skall jag, herr talman, senare i afton be att få framställa ett förslag i anslutning till min motion.

Herr Risberg: Herr talman! Då jag haft samma synpunkter för framställningen i min motion om den femte lönegradens bortfallande som den föregående talaren, så kunde jag inskränka mig till att i hufvudsak instämma i hvad han nu sagt. Jag skall dock anhålla att i korthet få säga några ord.

Jag har utgått från det sakförhållande, som icke gärna kan bestridas, att det är lärarne i första lönegraden eller de yngre, som haft det illa stäldt med afseende på sina löneförhållanden. Det är där, som bekymmer gjort sig gällande väsentligast. Men så snart lärarne nått upp till de högre och i synnerhet den högsta lönegraden, då har, så vidt jag vet, icke försports några synnerliga klagomål öfver ekonomiska svårigheter, för så vidt icke dessa varit en följd af att de under föregående tid varit så klen aflönade. Löneredgeringskommittén af 1878 och den sista läroverkskommittén af 1899 hafva haft samma syn på saken, att det nämligen är de yngre lärarnes löneförhållanden, som behöfva förbättras, och icke de äldres. Det är på denna grund, som jag föreslagit det fjärde ålderstilläggets bortfallande. Jag anser det nämligen icke vara ett riktigt sätt att ordna lärarnes löneförhållanden att genom ett lönetillägg vid så hög ålder liksom lämna ett vederlag för hvad man icke har gifvit dem

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*
(Forts.)

under yngre år. Det kommer dem sannerligen icke i rätt tid tillgodo. Detta är ju också någonting enastående; ty fem lönegrader för tjänstemän förekomma icke eljes. Därför menar jag, att man bör ställa det så med begynnelselönen, att man icke skall behöfva inrätta någon femte lönegrad. Och då det nu är föreslaget 3,000 kronor såsom begynnelselön, kan ju denna betraktas som skälig, förutsatt nämligen, att befordringsförhållandena äro normala, så att icke de extra ordinarie lärarne behöfva vänta alltför länge på befordran, utan befordringsförhållandena blifva sådana, som de voro t. ex. på 1870-talet, då en extra ordinarie lärare vanligen fick ordinarie anställning efter 4 à 5 tjänsteår.

En lärare, som skött sina studier rätt, bör kunna hafva tagit sin filosofie kandidatexamen och gått igenom profåret åtminstone vid 25 à 26 års ålder. Att beräkna studietiden till i medeltal 8 år, såsom kommittén gjort, anser jag icke riktigt. Den har då medräknat alla öfverliggare, som ligga vid akademien stundom 15, 20 år, och därigenom fått upp medelsiffran så högt som till 8 år. Men ett lärareämne, som efter 5 års akademiska studier icke tagit kandidatexamen, anser jag icke lämpligt för lärarens kall. Vid normal befordran kan en lärare, som är behörig till adjunksbefattning, blifva utnämnd vid 30 år och något därunder, och då äro 3,000 kronor alls icke för litet. Annerlunda ställer sig saken, om det inträffar, att icke befordran kan försiggå på detta sätt, utan förhållandena få förblifva såsom de varit och såsom de ännu äro, äfven om någon ljusning inträdt. Om läraren skall vänta 9 eller 10 år på befordran, då blir det helt annerlunda. För min del vill jag hoppas, att statsmakterns skola fortsätta på den väg, hvarpå de slagit in för att afhjälpa dessa missförhållanden, och inrätta tillräckligt många ordinarie platser i den mån de behöfvas, så att befordran kan ske efter 4 à 5 år i tjänsten. Men då man icke har absolut säkerhet därför, så menar jag, att det är en väsentlig försämring af Kungl. Maj:ts proposition, då utskottet stryker den förmånen, att extra lärarne skulle få för sin lönetur tillgodoräkna sig af sin extra läretid hvad som går utöfver 5 år. Detta innebär en väsentlig försämring af lärarnes löneförhållanden och har därför väckt stora bekymmer hos de blifvande lärarne. För de nuvarande lärarne har denna ändring ingenting att betyda, ty de äga fortfarande rätt att medräkna såsom tjänsteår alla de år, de tjänstgjort som extra lärare; men för de lärare, som tillkomma år 1905, ställer sig saken annerlunda, i det att de icke få någon dylik rättighet enligt utskottets förslag. Den här föreslagna löne-regleringen kan därför sannerligen icke af dessa blifvande lärare mötas med tillfredsställelse, till följd af den försämring i deras tidigare lönevillkor, som densamma skulle medföra. Det är under förutsättning af den lönetursrätt, som Kungl. Maj:t föreslagit, jag har i min motion yrkat på borttagandet af den femte lönegraden. Jag kan med den syn på saken, jag här antyd, rent af ansluta mig till den af herr Berg i denna punkt afgifna reservation, däri han föreslår bibehållandet af de nuvarande bestämmelserna med afseende å tjänsteårsberäkningen. Detta är för visso den bästa lösningen här vid lag; ty då ställer man så till för de yngre lärarne, att de kunna

vid omkring 30 års ålder bilda familj och befria sig från sin skuld-
börda från studietiden. Det gäller här att på bästa sätt sörja för
lärares framtid, men inte hjälper man dem bäst genom att sätta till
en femte lönegrad i stället för rättigheten att räkna tjänstetid ifrån
början af deras lärarebana.

På de skäl, som jag nu i korthet anført, anhåller jag att med
afseende å ämneslärares löner få yrka bifall till herr Kvarnzeliuss
reservation och med afseende å tjänsteårsberäkningen till herr Bergs
reservation.

Herr Hammarlund: Herr talman! Vi hafva nu kommit fram
till en af hufvudfrågorna, nämligen till förslaget om en ny löne-
reglering för lärarne vid de allmänna läroverken. Det är ju denna fråga,
som varit den drivvande kraften i det hela. Då böra vi väl också
se till, att denna fråga löses på ett sådant sätt, att det blir belåten-
het hos dem, som saken närmast gäller, nämligen läroverkens lärare-
kår. För min del tviflar jag dock på, att ett bifall till utskottets
förslag skall åstadkomma dylik belåtenhet. Genom detta förslag tager
man nämligen med den ena handen hvad man gifvit med den andra.
Detta omdöme gäller icke beträffande de lärare, som redan inträdt i
läroverkens tjänst, ty för dem blir förslaget till gifven fördel, utan
jag tänker på dem, hvilka under den närmaste tiden komma att
träda in på lärarebanan. Genom den mistade lärotursberäkningen
kan för dem uppstå en verklig löneförsämring i stället för löneförbät-
ring. Att så verkligen kan bli fallet, är lätt att visa genom att ut-
räkna, huru lönerna ställa sig enligt utskottets förslag och enligt de
nu gällande bestämmelserna.

Låt om oss se till, huru det för olika kategorier ställer sig. Jag
utgår därvid från en tioårig tjänstgöring som extra.

En adjunkt, som i år vunnit ordinarie anställning, skulle enligt
utskottets förslag komma att under sin 35-åriga tjänstetid uppbära
följande belopp:

under 7 år (de första som extra lärare)	1,800 kr. pr år;	
	alltså sammanlagdt	12,600 kr.
» 3 » (» sista » » »)	1,980 kr. pr år;	
	alltså sammanlagdt	5,940 »
» 5 » (de första som ord. lärare)	4,000 kr. pr år;	
	alltså sammanlagdt	20,000 »
» 5 därpå följande år	4,500 kr. pr år; alltså	
	sammanlagdt	22,500 »
» 15 » » »	5,000 kr. pr år; alltså	
	sammanlagdt	75,000 »
under 35 tjänsteår således inalles		summa 136,040 kr.

Häriifrån afgår i stället för pensionsavgifter 2,225 »
hvidan återstå 133,815 kr.

För en person, som först nästa år inträder på lärarebanan, ställa
sig löneförhållandena enligt utskottets förslag — förutsett att afven
han får gå 10 år som extra lärare — sålunda:

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

<i>Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m.</i> (Forts.)	under 10 år (som extra lärare)	2,000 kr. per år; alltså sammanlagdt	20,000 kr.
	» 5 » (de första som ord. lärare)	3,000 kr. per år; alltså sammanlagdt	15,000 »
	» 5 därpå följande år	3,500 kr. per år; alltså sammanlagdt	17,500 »
	» 5 » » »	4,000 » per år; alltså sammanlagdt	20,000 »
	» 5 » » »	4,500 » per år; alltså sammanlagdt	22,500 »
	» 5 » » »	5,000 » per år; alltså sammanlagdt	25,000 »
under 35 tjänsteår således inalles			summa 120,000 kr.

Häriifrån afdrages i stället för pensionsavgifter 2,225 »
återstår alltså 117,775 kr.

Såsom vi finna, utgör sålunda skilnaden i lörens slutsumma för en lärare, som i år fått ordinarie plats och för en, som först nästa år inträder på lärarebanan, icke mindre än 16,040 kronor. Jag hemställer till herrarne, huruvida ett förslag, som leder till sådana konsekvenser, verkligen är rimligt.

Enligt nu gällande lönebestämmelser skulle en adjunkt under nys angifna förutsättning uppbära följande inkomster:

under 10 år (såsom extra lärare)	1,980 kr. per år; alltså sammanlagdt	19,800 kr.
» 5 » (de första som ord. lärare)	3,300 kr. per år alltså sammanlagdt	16,500 »
» 5 därpå följande år	3,850 kr. per år; alltså sammanlagdt	19,250 »
» 15 » » »	4,400 » per år; alltså sammanlagdt	66,000 »
under 35 tjänsteår således inalles		summa 121,550 kr.

En person, som först nästa år inträder på lärarebanan får — såsom jag nys nämnde — inalles endast 117,775 kronor, alltså 3,775 kronor mindre än hvad som enligt nuvarande bestämmelser skulle tillkomma honom.

Detta blir således resultatet af läroverksutskottets förslag.

Nu säger man, att lärarne i framtiden icke skola behöfva tjänstgöra så länge som extra lärare, som hittills i regeln varit fallet, utan att det är meningen, att flera ordinarie lärarebefattningar skola inrättas, så att lärarne tidigare kunna befordras till ordinarie. Ja, detta förespeglar man, men i hvad mån denna tanke skall förverkligas, därom finnes nu ingenting alls bestämdt, utan detta står i vida fältet.

Under sådana omständigheter tror jag, att det vore lämpligast, om Kungl. Maj:ts förslag angående lönetursberäkningen kunde blifva antaget. För närvarande är det så, att en lärare vid uppflyttning i högre lönegrad har rättighet att beräkna *alla* de år, som han tjänst-

gjort som extra lärare. Ett sådant beräkningssätt vill Kungl. Maj:t emellertid icke hädanefter bibehålla, utan Kungl. Maj:t har i stället kommit med ett modifikationsförslag, som synes mig mycket tilltalande. Detta går helt enkelt ut därpå, att om en lärare har tjänstgjort mer än fem år som extra, äger han att räkna sig dessa öfverskjutande år till godo vid bestämmande af den lönegrad, efter hvilken hans lön såsom ordinarie lärare skall utgå. Om en lärare måste tjänstgöra längre tid som extra, förlorar han alltså icke mera än fem tjänsteår. En dylik bestämmelse blir en säkerhetsventil, ifall »extra lärareeländet» skulle fortsättas. Om däremot befordringen till ordinarie hädanefter kommer att gå hastigare, så att lärarne i regel icke behöfva tjänstgöra mer än fem år som extra, så kommer det af Kungl. Maj:t föreslagna beräkningssättet för löneturen icke att medföra några utgifter för staten, ty det blefve då icke några lärare, som tillhörde denna kategori. Förslaget kan sålunda endast blifva till gagn, men icke i något fall till skada.

Jag anser sålunda, att vi böra bifalla utskottets förslag angående lönerna men Kungl. Maj:ts angående lönetursberäkningen. Detta går ut därpå — såsom jag nyss nämnde — att lärare, som efter 1904 års utgång vinner befordran till ordinarie tjänst, må för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo den tid utöfver fem år, som han tjänstgjort såsom extra lärare. Därigenom skulle den värsta orättvisan i utskottets nu framlagda förslag angående ny löne reglering för de allmänna läroverkens lärarepersonal blifva afhjälpt. Genom en sådan beräkning skulle i det af mig angifna fallet en lärare, som nästa år inträder på lärarebanan, få under sin tjänstetid uppbära 127,775 kronor, alltså en verklig löneförbättring.

Äfven i ett annat afseende anser jag, att en ändring bör ske uti utskottets förevarande förslag, nämligen beträffande lönetursberäkningen för docenter och lärare vid enskilda läroverk, som blifva anställda som läroverkslärare. För dessa kategorier hafva hittills gällt särskilda föreskrifter rörande deras lönetursberäkning. Kungl. Maj:t har nu föreslagit, att samma bestämmelser, som enligt det kungl. förslaget skulle komma att gälla för extra-lärares lönetursberäkning, äfven borde gälla för docenter och lärare vid enskilda läroverk efter vunen befordran vid de allmänna läroverken. Det synes mig vara ganska lämpligt att Kungl. Maj:ts förslag äfven i den delen bifalles. Detta har emellertid utskottet icke velat vara med om.

På grund af hvad jag nu i korthet anført, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag rörande lönebeloppen men Kungl. Maj:ts rörande lönetursberäkningen. Om herrarne följa med i sina betänkanden å sid. 121, där utskottets hemställan är återgifven, samt å sid. 89, där en redogörelse för Kungl. Maj:ts proposition i denna del lämnas, skola herrarne lätt finna, hvori de af mig föreslagna ändringarna bestå. Jag yrkar, att utskottets hemställan måtte efter det stycket å sid. 121 i utskottets betänkande, som börjar med orden »att lärare eller rektor» och slutar med orden »tillträda», få följande förändrade lydelse:

»att lärare, som efter 1904 års utgång vinner befordran till ordinarie tjänst, må för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)

den tid utöfver fem år, han efter afläggande af de för tjänsten föreskrifna kunskapsprof och genomgående af praktisk utbildningskurs, där sådan för behörighet till tjänsten är föreskrifven, med nit och skicklighet efter 1904 års utgång tjänstgjort såsom extra ordinarie lärare vid allmänt läroverk med enahanda tjänstgöringskyldighet, som åligger motsvarande ordinarie lärare, med iakttagande härvid, att, då fråga är om lektor, honom må tillgodoräknas den tid, han efter vunnen lektorskompetens tjänstgjort såsom extra ordinarie lärare, oafsedt inom hvilket stadium af läroverket denna tjänstgöring ägt rum;

att hvad nu gällande bestämmelser innehålla angående rätt för lärare vid de allmänna läroverken att, utöfver hvad ofvan blifvit bestämdt, för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig föregående tjänstgöring till godo skall upphöra att gälla;

att lektorer vid sjökrigsskolan, lärare vid högre lärarinneseminarier och lärare vid folkskoleseminarierna må, vid öfvergång till de allmänna läroverken för tillgodonjutande af aflöning i högre lönegrad räkna sig till godo föregående tjänstgöring såsom ordinarie och extra ordinarie lärare enligt enahanda grunder, som här ofvan angående ämneslärare blifvit stadgade;

att nu gällande bestämmelser angående rätt för docenter vid universiteten och lärare vid enskilda läroverk, att, efter vunnen befordran vid de allmänna läroverken, räkna sig föregående tjänstgöring till godo för uppflyttning i högre lönegrad må ändras i öfverensstämmelse med ofvan angifna grunder beträffande tjänstgöring såsom extra ordinarie lärare;

att genom förestående bestämmelser ingen ändring göres i fråga om det antal lönetsår, som ordinarie och extra ordinarie lärare vid allmänna läroverken, folkskoleseminarierna och högre lärarinneseminarier samt öfriga i nästföregående två stycken omförmälte befattningshafvare intjänat vid utgången af år 1904, och att öfningslärare vid öfvergång till realskola må tillgodoräkna sig den tid före 1904 års utgång, han efter vunnen kompetens tjänstgjort såsom vikarierande lärare vid lägre läroverk, med undantag af de två första åren af hans så beskaffade verksamhet;

att för rättighet — — — —» o. s. v., lika med utskottets hemställan.

I det stycke, som börjar med orden »att genom förestående bestämmelser», har jag således iakttagit de rättelser, som herr Widén å utskottets vägnar här anmält.

Jag tar mig friheten, herr talman, att yrka bifall till det af mig sålunda framställda förslaget, hvilket jag anser bättre tillfredsställa lärarekårens kraf än det af utskottet här framlagda. Genom att bifalla detta förslag vinna vi större garantier, än genom att bifalla utskottets förslag, att få in i läroverkens tjänst unga, friska krafter, som med nit och intresse vilja ägna sig åt lärarebanan. Och vinnes ej detta, så blir det hela förfe'adt.

Häruti instämde herrar *Hedlund*, *Broomé* i *Bårslöf* och *Thylander*.

Herr Starbäck: Det har många gånger blifvit sagdt, att det vore olämpligt för oss lärare att yttra oss i den fråga, som nu föreligger, emedan det vore att yttra sig i egen sak. Men äfven om denna uppfattning — hvilket jag dock icke vill tro — skulle vara rådande i denna kammare, anser jag det dock vara icke blott min rättighet utan äfven min skyldighet att här något söka försvara den kårs intressen, som jag tillhör. Jag hoppas dock att med mitt anförande kunna visa kammaren, att det här äfven gäller andra intressen, nämligen läroverkens intressen, och att det här gifves andra synpunkter än lärarnes, som äro synnerligen beaktausvärda.

Till att börja med skall jag be att i endast några få ord få yttra mig om den s. k. högsta lönegraden och hvad den har att betyda för läraren. När han uppnått denna högsta lönegrad, har, med den tilltagande åldern, arbetsförmågan aftagit, så att den möjlighet han förut ägt att genom privat undervisning öka sina små inkomster betydligt minskats. Därjämte är det också ofta fallet, att lärarne sent ingå giftermål, hvaraf följden blir att, när de uppnå högsta lönegraden, barnen vanligtvis äro i den åldern, då deras uppfostran är dyrast. Jag har många gånger träffat lärare, som just uppnått denna lönegrad, men som likväl till följd af de ökade utgifterna för barnens uppfostran ännu en gång måst börja om sin ungdoms bankbedrifter, börja laborera med lån och växlar o. d. Hvad detta kan betyda för en man, hvilkens arbetsförmåga börjar aftaga, det torde jag icke behöfva förklara.

Det resultat, till hvilket utskottet kommit i denna lönefråga, är äfven från en annan synpunkt ägnadt att väcka mycket stora bekymmer. Utskottet utgår från den uppfattningen, att lärarne skola likställas med tjänstemännen i centrala ämbetsverk, hvilkas löner under de senare åren blifvit reglerade. Men redan i det första stycket på sid. 99 i betänkandet, där utskottet behandlar denna fråga, visar det sig att denna likställighet icke är fullständig. Visserligen har för adjunkterna föreslagits en slutlön af 5,000 kronor, lika med den slutlön, som af löneregleringskommittén föreslagits för lägsta gradens tjänstemän i de centrala ämbetsverken. Men denna lön af 5,000 kronor, den högsta lönegrad om hvilken det här i dag varit fråga, uppnås — såsom utskottet själf medgifver — af adjunkterna betydligt senare än af ofvannämnda tjänstemän; och en annan olikställighet är den, att begynnelselönen är lägre för de förra än för de senare. Men i öfrigt är likställighet uppnådd, särskildt däri — jag bortser från en del mindre viktiga förhållanden — att rätten att beräkna lönetur för extra ordinarie läraretjänst upphör. Det är, förmodar jag, på det sättet, att genom den lönereglering, som här föreligger, man hoppas få en ändring i ett missförhållande, som är vida utbreddt vid våra läroverk. Men jag fruktar, att den förhoppningen nog kommer på skam; det kommer framtiden att utvisa. Jag har genom att vända mig till rektorerna vid de högre allmänna läroverken sökt skaffa mig en liten statistik öfver antalet af de icke kompetenta lärare, som under de 5 sista åren upphållit såväl adjunktsom lektorsbefattningar vid läroverken. Denna statistik är af en synnerligen nedslående beskaffenhet. I detta sammanhang vill jag er-

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*

(Forts.)

Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m.
(Forts.)

inra därom, att då vid föregående riksdag frågan var före om lärarnes kompetens, särskildt deras skyldighet att genomgå profår, uttalade denna kammare — vid bifall till första tillfälliga utskottets hemställan i denna sak — såsom sin åsikt, att detta profår vore en synnerligen nödvändig förutsättning för att lärarne skulle kunna sköta sin tjänst som de borde. Men hur ställer det sig nu med den ofvannämnda statistiken. Jo, under de 5 sista åren — från och med 1900 till ingången af innevarande år, 1904 — visar det sig, att, om jag räknar befattningarne per termin i de fall, då den tjänstgörande tjänstgjort hela terminen, dessa befattningar i 105 fall, lågt räknadt — statistiken är nämligen något olika formulerad från olika rektorer — uppehållits af icke kompetenta vikarier. Men det är icke nog med detta. Jag måste, äfven med fara att något trötta kammaren, meddela en del uttalanden från respektive rektorer. Jag skall då först nämna, att till och med vid sådana läroverk som vid läroverken i Uppsala och i Lund, där möjligheten att tillgå dugande lärarekrafter väl borde vara större än vid något annat läroverk i Sveriges rike — Stockholm och Göteborg måhända undantagna — hafva icke-kompetenta lärare tjänstgjort. Särskildt vid ett af dessa läroverk tjänstgör den dag i dag är en icke examinerad privatlärare i naturvetenskap. Rektorn vid Lunds läroverk skrifver: »Ständigt och i stigande har jag haft tillfälle förnimma svårighet, då det gällt att här i Lund uppdrifva vikarier åt andra läroverk, hvilket ofta ifrågasättes.» Det är sålunda från ett mycket kompetent håll, som svårigheten att erhålla vikarier är konstaterad. Det gäller visserligen en formell kompetens, kan man invända. Men det finnes bevis på att det understundom är omöjligt att för den ersättning, som bjudes, få ens inkompetenta lärare. En rektor i en norrländsk stad lämnar följande upplysning: »Särskild, oerhörd svårighet vållade mig i somras uppgiften att få lektorsvikarie i franska och engelska.» Och han meddelar slutligen, att han på platsen under innevarande läsår tills dato haft icke mindre än 3 vikarier, alla ej kompetenta. Hvad betyder nu detta, att en rektor under brinnande läsår gång på gång måste byta om vikarierande lärare af den ena eller andra anledningen, ibland därför att den lärare, han slutligen fått, varit komplett oduglig, och ibland därför att han på grund af enskilda angelägenheter ej velat stanna. Hvarje lärare vet hvad det betyder att på det sättet ombyta undervisare under ett och samma läsår. De flesta af rektorerna nämna särskildt svårigheten att skaffa kompetenta vikarier i matematik och fysik. En rektor skrifver sålunda: »Skall detta missförhållande fortfara, blir det väl nödvändigt att inställa eller inskränka undervisningen i berörda ämnen.» Detta bevisas vidare af åtskilliga dokument, som jag här har, och af hvilka jag skall be att få anföra ett par. I naturlära och matematik har det under innevarande termin vid läroverket i Västervik varit komplett omöjligt att få någon vikarie, icke ens en inkompetent, utan i stället har undervisningen måst fördelas på de öfriga lärarne. Men hvad innebär detta att en befattnings undervisningsskyldighet måste fördelas på de öfriga lärarne? Härvid kommer man in på en fråga, om hvilken utskottet uttalat sig i afseende å teckningslärarnes under-

visningsskyldighet. Det bestämmes nämligen ett visst antal timmar i veckan, som en teckningslärare får användas vid läroverket, och jag vill minnas från diskussionen i utskottet — och jag tror jag uppfattat den riktigt — att denna bestämmelse motiverades med att lärarens arbetskraft blefve sämre ju flera undervisningstimmar han hade. För en adjunkt är enligt nuvarande skolstadga maximiantalet undervisningstimmar per vecka bestämdt till 28, och om nu en sådan befattnings undervisningstimmar skola fördelas på de öfriga lärarne vid ett läroverk, blir naturligtvis deras maximitid öfverstriden. Jag vet för öfrigt icke, om de kunna åläggas att åtaga sig denna extra undervisning; jag tror ej, att de kunna tvingas därtill. Men hvilken betydelse det har för undervisningen ligger i öppen dag.

Men det finnes ändå värre missförhållanden. Från ett norrländskt läroverk har jag fått följande underrättelse: »Ännu värre var det att samma termin få besatt en extralärareplats, som tillkom på grund af att parallellinje måste inrättas i första klassen. Till denna plats var det omöjligt att ens erhålla en inkompetent kandidat. Tjänsten fick nu uppehållas af en pastorsadjunkt och en telegrafassistent gemensamt. Den senare ersattes vårterminen efter afflyttning från staden af en tulluppsyningsman.» Det är ju mycket möjligt — och jag vill hoppas att så var förhållandet —, att dessa olika personer voro särskildt skickade till ungdomens uppfostrare. Men med kännedom om och tanke på de särskilda kvalifikationer, som man anser böra finnas hos en lärare i första klassen, tror jag att man är berättigad att draga i tvifvelsmål, om det är till fromma för undervisningen att en plats uppehålls på så sätt af — jag höll på att säga — kreti och pleti. Ja, jag skulle kunna öka dessa exempel med åtskilliga till, men jag tycker mig kunna anse det sagda vara nog. Jag kommer ju nu utan svårighet till den slutsatsen, att undervisningen för närvarande redan håller på att föras in på vägar, som kunna blifva synnerligen ödesdigra för undervisningens rätta skötsel. Är det nu så säkert, att den löne reglering, som vi här gå att besluta, verkligen kommer att medföra en ändring i dessa förhållanden. Jag vill hoppas det, ehuru jag är långt ifrån öfvertygad därom, och jag beklagar på det lifligaste, att utskottet icke velat taga åtminstone Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ämnar emellertid icke — åtminstone ej för närvarande — göra något yrkande härvidlag. Jag har endast tillåtit mig att med de ord, som jag nu anfört, understryka hvad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i sitt anförande till statsrådsprotokollet yttrat om det mest effektiva sätt, hvarpå den rådande bristen på extra lärare lämpligast må kunna häfvas — hvilket yttrande äfven blifvit af utskottet särskildt betonadt. Det mest effektiva sätt att förebygga en sådan brist är — såsom här förut i dag framhållits — att inrätta ett tillräckligt antal ordinarie lärareplatser. Jag tillåter redan, herr talman, att från denna plats påpeka det förhållandet, att med en gång förut har Riksdagen beslutat något dylikt, nämligen år 1858. Hur det beslut, som då fattades i detta afscende, har genomförts, veta vi alla. Trots detta beslut har extralärareeländet, som det med skäl kan kallas, florerat, och det håller nu på att öfvergå från ett

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

Om ändrad extralärareelände till ett läroverkselände, såvida icke snar bot rådes anordning af på detsamma.

rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)

Slutligen vill jag framhålla ännu en synpunkt med afseende å borttagandet af extralärarnes rätt att räkna som tjänsteår de år, som de varit lärare. Jag syftar på den ställning, som lärarne vid de privata läroverken i detta fall skulle komma att intaga. Från många håll, särskildt i det anförande till statsrådsprotokollet, som ligger till grund för det nu föreliggande förslaget, har det framhållits, hvilken betydelse de privata läroverken hafva för vårt undervisningsväsen i allmänhet. Jag anser mig icke behöfva yttra mig vidare om den saken, ty det synes mig ligga i öppen dag, att så verkligen är förhållandet. Men lika säkert är, fruktar jag, att borttagandet af den rätt som lärarne vid de enskilda läroverken hittills haft att få räkna såsom tjänsteår de år, som de tjänstgjort vid dylika läroverk, komme att åt mångt privat läroverk rikta en synnerligen svår stöt. Såsom jag vet, håller man vid ett af våra privata läroverk för närvarande på med att utarbета en plan, särskildt med afseende å undervisningen i skolans högre stadium, d. v. s. i gymnasiet. För min del tror jag, att denna plan har framtiden för sig. Den går nämligen ut på ett större specialiserande, ett uppdelande på flera linjer, för att man därigenom bättre skall kunna tillgodose de kunskapsfordringar, som böra ligga till grund för den högre fackbildningen. Men om nu den af utskottet föreslagna löneregleringen blir verklighet, kan det hända, att vårt undervisningsväsen därigenom går miste om en hel del lif-gifvande impulser.

Jag har, som sagdt, herr talman, icke velat göra något yrkande, men jag har ansett det vara min skyldighet att i denna fråga uttala de betänkligheter, som utskottets förslag hos mig väckt och hvilka — såsom herrarne finna — gälla icke blott lärarnes personer och deras existensvillkor, utan i lika hög grad och till mycket större räckvidd äfven läroverkens bästa.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Jag har icke kunnat vara ense med utskottet i den nu föreliggande punkten, i det jag nämligen anser, att Kungl. Maj:ts förslag om införande af en femte lönegrad icke bort af utskottet tillstyrkas. Till denna uppfattning har jag kommit med anledning af den förberedande behandling, som frågan fått i läroverkskommittén.

I nämnda kommitté, som bestod af 15 ledamöter, sutto icke mindre än 12 lärare och professorer. Efter en allsidig utredning kom denna kommitté till det resultat, att slutlönen för adjunkt borde sättas till 4,500 kronor och för lektor till 5,500 kronor. Detta motiverade kommittén därmed, att enligt dess åsikt borde en löneförbättring med afseende å lärarnes löner afse hufvudsakligen de lägre lönegraderna, samt vidare därmed, att lönen för lektorer och adjunkter år 1898 i de högsta lönegraderna höjdes med 250 kronor och att från och med 1901 dyrtidsullägg blifvit beviljade. Under sådana förhållanden ansåg kommittén, att någon ytterligare löneförbättring för lektorer och adjunkter icke borde ifrågakomma i de högsta lönegraderna. Jag har för min del funnit denna kommitténs ståndpunkt

fullt riktig och har sålunda icke kunnat öfvertygas af Kungl. Maj:ts skäl för det nu föreslagna femte ålderstillägget.

Kungl. Maj:t har såsom skäl härvidlag anført, att den kommitté, som blifvit tillsatt för att uppgöra förslag till aflöningsstater för de centrala ämbetsverken här i Stockholm, i sitt i november 1903 afgifna betänkande föreslagit, att en första gradens tjänsteman vid ett centralt verk skall hafva en slutlön å 5,000 kronor, och Kungl. Maj:t utgår från detta och uttalar den mening, att då en adjunkt kan jämnställas med en första gradens tjänsteman, bör äfven slutlönen för en adjunkt uppgå till samma belopp som slutlönen för en första gradens tjänsteman. Men härvidlag är att bemärka, att — såsom en föregående talare redan framhållit — de centrala ämbetsverken ligga i Stockholm, alltså på en plats, där lefnadsomkostnaderna äro mycket högre än annorstädes. Men en ännu viktigare omständighet, som gör, att detta af Kungl. Maj:t anförda skäl icke kan anses fullt giltigt, är, att kommitténs nämnda förslag ännu icke blifvit af Riksdagen pröfvadt, och det är sålunda icke säkert, att kommitténs förslag slutligen blir det gällande. Jag anser till och med, att det skulle innebära en fara att nu på grund af ett sådant motiv besluta och fastställa den lönereglering, som här blifvit ifrågasatt.

Här har i dag, senast af den föregående ärade talaren, betonats, att till följd af utskottets åtgärd att ändra lönetursberäkningen för lärarne vid de allmänna läroverken så, att därvid icke skulle få medräknas de år, som en lärare tjänstgjort såsom extra lärare, hotar det att uppstå brist på extra lärare, emedan ingen vill ingå på denna bana. Det är möjligt, att en dylik fruktan är befogad, jag vill icke bestrida det. Jag är äfven af den mening, att utskottet i det afseendet farit fram något hårdhänt. Det bästa hade kanske varit, om utskottet hade tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag i denna del. Om nu Riksdagen icke bifaller det af herr Hammarlund framställda yrkandet angående extralärarynes rätt att räkna tjänsteår, är det alldeles tydligt, att samma kraf kommer igen vid en kommande riksdag, och om det då visar sig, att brist på extralärare verkligen uppstått, kommer Riksdagen gifvetvis att då bevilja dylik löneförbättring. Jag skall gärna vara med om ett bifall till herr Hammarlunds yrkande nu, under förutsättning att hvad jag i min reservation rörande den nu föredragna punkten yrkat blifver Riksdagens beslut.

Dessutom är det en annan omständighet, som utskottet icke alls berört, den nämligen, att ett bifall till hvad Kungl. Maj:t och utskottet i detta fall föreslagit också komme att hafva inverkan på pensionsbeloppen. I bestämmelserna om rätten att åtnjuta pension heter det, att läraren skall åtnjuta lönen oafkortad såsom pension. Därvid afgår visserligen af de 500 kronor, som utgöra fjärde åldersstillägget, en liten del, som räknas såsom tjänstgöringspenningar, men återstoden räknas till lönen, och ålderstillägget inverkar sålunda i sin mån på grunderna för pensioneringen. Det synes mig, att denna omständighet bort göras till föremål för särskild pröfning, och jag tror, att äfven om det kan ligga något berättigande i det talet, att lärarne vid ett visst stadium af sitt lif äro i behof af större ekonomiskt

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*
(Forts.)

Om ändrad stöd, detta dock icke äger samma giltighet för det åldersstadium, vid anordning af hvilket de äro pensionsberättigade.

Jag har intet emot att statens tjänare erhålla ordentliga löner — rikets all- långt därifrån. Jag vill, att hvar och en skall hafva ordentlig ersättning för sitt arbete. Men jag kan icke gå in på den principen, att man skall aflöna statens lägsta tjänare så dåligt, att de lefva i ständig misär, under det att man aflönar de högsta statstjänarne alltför rundligt. Jag anser, att i detta fall en utjämning i någon mån bör ske, och jag ber därför, herr talman, att beträffande aflöningen till lektorer och adjunkter få yrka bifall till min reservation i hvad den berör den föredragna punkten, och likaledes anhåller jag om bifall till det af herr Hammarlund gjorda yrkandet.

(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Tällberg, *Olsson* i Fläsbro, *Eriksson* i Lindehult och *Persson* i Hult.

Herr Nylander: Herr talman! Såsom af detta utskotts utlåtande synes, har jag för min del icke kunnat vara med om utskottsmajoritetens hemställen i denna punkt, i hvad den rör frågan om docenternas lönetursberäkning. Då i hela denna lönereglering för de allmänna läroverken icke ingår något som helst förslag att i ekonomiskt hänseende förbättra docenternas ställning, synes det mig hvarken vara välgrundadt eller ens riktigt att nu utan vidare fråntaga docenterna den fördel, som blifvit dem förunnad genom kungliga cirkulären af den 1 juni 1877 och den 18 maj 1878. Enligt dessa cirkulär är den bestämmelsen gällande, att dels innehafvare af docentstipendium får räkna sig till godo högst fem år af den tid han deltagit i undervisningen vid universiteten, dels ock utöfver de med stipendier försedda docenterna af de inom teologiska och filosofiska fakulteterna antagna docenter ett antal af 20 i Uppsala och 10 i Lund likaledes må räkna sig till godo fem år, som de med goda vitsord deltagit i undervisningen. Då staten nu fordrar, att docenterna skola föreläsa och meddela undervisning vid af staten i öfrigt helt och hållet bestoade lärdomsanstalter, och då staten sålunda tillgodogör sig deras kunskaper och arbete, bör staten också gifva dem ersättning härför, ty man kan väl ej rimligtvis begära, att docenterna skola nästan gratis lämna undervisning vid statens läroanstalter. Nu är det visserligen sant, att åtskilliga s. k. docentstipendier på 1,000 à 1,500 kronor finnas inrättade. Men dessa kunna ej komma så synnerligen många af docenterna till godo och äro för öfrigt rätt vanskliga att erhålla. Om nu docenternas lönetursrätt indrages, så måste nog på något annat sätt ersättning beredas docenterna, och detta komme otvifvelaktigt att för statsverket blifva betydligt dyrare än den kostnad, som den nuvarande ordningen medför.

Då för öfrigt, herr talman, ingen anledning synes mig förefinnas att i samband med ordnandet af läroverkslärarnes löner minska docenternas vid universiteten redan nu så små förmåner, har jag anslutit mig till den reservation, som af herr Annerstedt med flera blifvit afgifven vid denna punkt, och jag tillåter mig därför yrka, att utskottets förslag i förevarande punkt bifalles med den förändring,

att det stycke, som börjar nederst på sidan 121, må erhålla följande förändrade lydelse:

att lektorer vid sjökrigsskolan, lärare vid högre lärarinneseminariet och lärare vid folkskoleseminarierna må, vid öfvergång till de allmänna läroverken för tillgodonjutande af aflöning i högre lönegrad räkna sig till godo föregående tjänstgöring såsom ordinarie lärare enligt enahanda grunder, som här ofvan angående ämneslärare blifvit stadgade; skolandet den rätt i detta afseende, som i öfrigt hittills tillkommit lärare vid ifrågakvarande läroanstalter äfvensom lärare vid enskilda läroverk, upphörå;

samt att efter det stycke, i hvilket kammaren nyss beslutit vidtaga rättelse, må införas ett nytt stycke utaf följande lydelse:

att den docenter vid universiteten enligt kungl. cirkulären den 1 juni 1877 och den 18 maj 1878 tillkommande rätt till lönetursberäkning vid de allmänna läroverken fortfarande må gällå.

Jag ber tillika att få meddela kammaren, att Första Kammaren i afton för sin del bifallit en sådant förslag.

Jag vågar hemställa om proposition på detta mitt yrkande.

Med herr Nylander förenade sig herrar *Darin*, *Segerdahl* och *Redelius*.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet von Friesen: Herr talman, mina herrar! Skålet till att jag i mitt yttrande till statsrådsprotokollet har föreslagit en annan anordning i afseende å lärarnes löner, ån den af kommittén föreslagna, finnes angifvet i detta yttrande, och jag behöfver sålunda icke därom vidlyftigt uttala mig. Det har nämligen visat sig, att de löner, som kommittén föreslagit för adjunkter och lektorer i högsta lönegraden, sedan bidraget till den egna pensioneringen blifvit tämligen klart villkor för alla, befunnits för den ena parten understiga och för den andra med nästan ingenting öfverstiga deras nuvarande inkomster. Det föreföll mig, som om däruti, att den af kommittén föreslagna löneförbättringen skulle komma att för de åldsta lärarne innebåra så godt som ingenting, låge någonting mindre riktigt. Dessa lärare behöfva nämligen väl den femte lönegraden. De åro i den åldern, då deras barn skola ut i världen, och de kunna icke längre genom extra arbete, privatlektioner och sådant, förtjåna så mycket som förr. Just då kunde de behöfva den lilla tillökning i inkomst, som en femte lönegrad skulle gifva dem. Såsom själf gammal lärare och mycket inne i dessa förhållanden, visste jag, att just på denna punkt af lärarnes tillvaro de hårdaste ekonomiska bekymren drabbade dem, i synnerhet som tyvärr många af dem hafva skulder att dragas med från studietiden. Det föreföll mig därför, som om man i stället skulle kunna knappa af på extra lärarnes lönetursberäkningsrätt, som var en förmån och en mycket värderik förmån, lärarne gifven under de gamla förhållandena, men som strede mot den praxis, som man vill införa vid alla andra statens verk och inrättningar. Därför ansåg jag mig böra föreslå Konungen — och detta blef också Kungl. Maj:ts beslut — att en lönegrad skulle tilläggas, men att i stället lönetursberäkningen

Andra Kammarens Prot. N:o 52.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m. skulle inskränkas i förhållande till hvad kommittén föreslagit, så att extra lärarne endast skulle få räkna sig till godo den tid, de tjänstgjort utöfver fem år.

Jag skulle nu naturligtvis helst hafva sett, om Riksdagen bifölle detta förslag. Nu har utskottet i stället tagit bort äfven denna lönetursberäkningsrätt, men gått in på den femte lönegraden. När utskottet gjort detta, har utskottet dock icke blundat för extralärarnes behof eller för faran af att de skulle blifva för mycket missgynnade, utan utskottet har på två ställen i betänkandet, nämligen på sidorna 101 och 116, uttalat, att utskottet framställde sitt förslag under den förutsättningen, att man vid den tillväxt i lärjungeantalet vid de allmänna läroverken, som vore att förutse, äfven såge till att af det antal nya lärare, som behöfdes, tillräckligt många blefve successive satta på ordinarie stat, så att extra lärare endast proportionsvis mot nuvarande förhållanden användes och extralärare-stocken således icke behöfde tillväxa — allt i afsikt att tillförsäkra extralärarne en tidigare befordran, än de hittills fått. Man skulle då efter gjorda uträkningar kunna komma till att kompetenta lärare — och blott om sådana är det tal, ty de inkompetenta hafva ingen lönetursberäkning och lära väl aldrig kunna få det — skulle blifva ordinarie efter i medeltal fem år. Detta skulle bero på framställningar till Riksdagen, motiverade med växande lärjungeantal och däraf föranledt ökad behof af lärarekrafter. Om så skulle ske, så är det ju klart, att utskottets förslag sammanfölle med mitt, enär, om lärarne icke behöfde tjänstgöra mer än fem år såsom extra lärare och sedermera såsom ordinarie finge räkna sin vanliga lönetur, de ju icke skulle förlora något på det af utskottet framställda förslaget.

Huru härmed kommer att gå, kan ju dock vara svårt att veta. Det har redan här anmärkts af en talare, att man icke vet, om det kommer att slå in. Detta beror på kommande Riksdagar och är sålunda lämnadt åt en oviss framtid. Men jag föreställer mig, att Riksdagen lika litet i framtiden som hittills skall vara döf för uttalade behof i fråga om lärarnes ekonomiska förhållanden, och därpå att tillräckligt antal nya ordinarie tjänster inrättas, när sådana behöfvas, kommer det som sagdt att bero, huruvida regleringen af lärarnes löner blir tillfredsställande.

Det har anmärkts, att det nu råder brist på lärare, och det är tyvärr sant, att man får anlita många inkompetenta lärare. Jag föreställer mig dock, att den utsikt, som här skulle öppnas, att när man blir ordinarie oafsedt all lönetursberäkning komma till en lön af 3,000 kronor i stället för den närvarande totalinkomsten, hvilken i första lönegraden med de alltid ovissa dyrtidstilläggen uppgår till 2,200 kronor, skulle innebära en så pass stor tillökning, att den skulle gifva lärarebanan en annan dragningskraft än hittills, då därtill ytterligare komme, att lärarne erhöle en lönegrad mer än kommittén föreslagit.

Jag tror vidare, att, äfven om nu de studerande, som tänka gå in på lärarebanan, af naturliga skäl finna det bittert att mista den lönetursberäkning, som andra personer kort före dem haft, de dock, när de hinna till 20 års tjänstgöring, skola finna en icke oriklig

ersättning i det lönetillägg, som då ytterligare bjudes dem, ty denna femte lönegrad sätter lärarne uti en verkligt bättre ställning än hittills. Detta gör, att de skulle gå i arbetet för den nya reformen och hvad därmed sammanhänger med fröjd och icke med suckan, hvilket icke vore dem nyttigt. Och därför är det en mycket viktig ingrediens i reformen, att Riksdagen beviljar detta tillägg.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*
(Forts.)

Under sådana omständigheter skulle jag för min del kunna acceptera utskottets förslag, dock under uttrycklig förutsättning, att Riksdagen framdeles ser till, att icke extralärareeländet återupprepas. Det har visat sig, att Riksdagen är känslig för denna sak. Ty långt innan vi fått någon af dessa reformer, som man så länge begärt, beviljade Riksdagen 1898 åttio nya ordinarie läraretjänster, hvarigenom extralärarenöden då för tillfället afsevärdt minskades. Nu skulle återigen beviljas ett icke obetydligt antal.

Jag är sålunda för min del benägen att tro, att äfven utskottets förslag är ett godt förslag och för reformen — hvilken för mig är hufvudsaken — främjande. Däremot vore det beklagligt, om den högsta lönegraden skulle borttagas. Då komme lärarne att stå i samma ställning som nu. De hade dock väntat sig att få sin ekonomiska ställning förbättrad nu, så att de med hänsyn till sina löneförmåner blefve likställda med hvad löneregleringskommittén tänkt sig för de lägst aflönade tjänstemännen i verken. Det är sant, att dessa senare skola lefva i Stockholm. Men de hinna också tidigare fram till den högsta lönegraden än lärarne.

Jag vill alltså till sist uttala den förhoppningen, att Andra Kam-maren i likhet med Första Kammaren behjortar behofvet af en verk-sam och effektiv löneförbättring för lärarne.

Friherre De Geer: Herr talman! Det var endast i den för-hoppning, att icke extralärareeländet skulle bli ytterligare fastlåst, som jag för min del afhöll mig från att i denna punkt reservera mig mot utskottets förslag. Jag har dock deltagit i den reservation, som afses docenternas lönetursberäkning, då denna fråga är af sär-skild art och utan tvifvel kan lösas oberoende af frågan om de öfriga lära-arnes lönetursberäkning.

Det är en fråga, som ju förnämligast gäller docenterna vid Upp-sala och Lunds filosofiska fakulteter, men som enligt min uppfattning är af ganska ömmande natur. Den filosofiska fakulteten i Uppsala har också nyligen haft sammanträde, hvarvid ytterligare understrukits de af reservanterna framhållna synpunkterna. Man har betonat den stora svårigheten, kanske omöjligheten att vidmakthålla docentinsti-tutionen, ifall docenterna beröfvades äfven denna ringa förmån. För staten spelar den en ganska liten roll, då den ju sällan kommer till användning. Men för de unga män, som önska stanna vid universi-tetet några år och ägna sig åt vetenskapliga studier, spelar den gifvetvis en stor roll, då de därigenom icke behöfva i samma grad riskera sin framtid. Deras ekonomiska ställning vid universiteten känna vi alla. För dem, som ha enskild förmögenhet, spelar denna förmån ingen roll. Men synnerligen olämpligt vore det väl, om inga

Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)

andra än förmögna personer skulle kunna ägna sig åt de vetenskapliga studier, som bedrifvas af docenter.

Det är nog af vikt icke endast för universiteten utan äfven för läroverken, att bådadera komme i närmare förbindelse med hvarandra. Därigenom skulle läroverken från universiteten erhålla impulser, som utan tvifvel kunde verka i många hänseenden väckande på undervisningen och bidraga att vidmakthålla det vetenskapliga intresset bland lärarne.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Hjärne: Herr talman! I denna sena stund vill jag icke onödigt förlänga kammarens öfverläggningar. Jag vill blott anhålla, att kammarens ledamöter måtte behjerta det yrkande, som blifvit framställt af herr Nylander och friherre De Geer. Jag skall icke upprepa deras skäl. Jag vill endast framhålla, att universiteten skulle ha svårt att rekrytera sin docentkår, om Riksdagen icke behjertade denna sak, och att det skulle vara olyckligt, om dessa lärare vid universiteten icke komme i åtnjutande af denna nödvändiga löneförbättring.

Oaktadt jag till fullo förstår de skäl, som förmått utskottet och Kungl. Maj:t att minska de förmåner, som förut tillkommit extralärarne, så vill jag dock för min del yrka, att det moment på sid. 121, som börjar med orden »att hvad nu gällande bestämmelser» och slutar med orden »skall upphöra att gälla» måtte utgå och i stället följande ordalydelse antagas: »att nu gällande bestämmelser må bibehållas om extraordinarie lärares rätt att vid befordran till ordinarie lärarebefattning räkna sig föregående tjänstgöring till god».

Jag tror, att om man tar bort den rätt, som nu tillkommer de extra ordinarie lärarne, så blir det otvifvelaktigt synnerligen svårt att förmå den studerande ungdomen att ägna sig åt lärarebanan. Jag vet af erfarenhet, hvilket intryck just afskaffandet af denna extralärarnes lönetursrätt gjort på studerande vid universitetet. Och om också icke de studerande, som aflagt eller stå i begrepp att aflägga examen för att inträda på lärarebanan, nu kunna draga sig tillbaka, så bevisar detta icke något. Borttages denna lönetursrätt, så blir det enligt min uppfattning ytterst svårt att få en ny läraregeneration förberedd vid universiteten, emedan de flesta i så fall komma att draga sig tillbaka från lärarebanan. Jag tror icke, att de komma att lockas af de förmåner, som skulle tillkomma dem efter 20 års tjänstgöring som ordinarie lärare.

I den uppväxande läraregenerationens namn anhåller jag därför, att kammaren måtte behjerta detta mitt yrkande.

Häruti instämde herrar *Biesert, Nyström, Hammarskjöld, Beckman*, friherre *Bonde, Larsson*, i Lund, *Trapp, K. G. Karlsson* i Göteborg, *Svensson* i Skyllberg, *Thylander, af Cällerholm* och *Ohlsson* i Halmstad.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Här äro så många yrkanden i frågan framställda, att jag icke ens är säker om att jag

uppfattat dem alla riktigt. Det ser ut, som gällde det i denna punkt att desorganisera i stället för att organisera. För att emellertid klargöra *utskottets* ställning i frågan, torde jag få något upptaga kammarens tid.

De nuvarande lönerna för lärarne vid läroverken finnas angifna på sid. 94 i utskottets betänkande. Där af finna herrarne, att såväl för lektorer som adjunkter nu finnas 5 lönegrader: att den högsta lönegraden för adjunkter är 4,400 kronor och den högsta för lektorer 5,500 kronor, dyrtidstilläggen inberäknade. Skillnaden emellan ordinarie adjunkts- och lektorslön är i samtliga lönegraderna 1,000 kronor. Läroverkskommittén, hvars förslag också återfinnes nederst på samma sida och på sid. 95, föreslog allenast 4 lönegrader med en löneförhöjning för adjunkterna till 3,000 kronor i första lönegraden och 4,500 kronor i fjärde lönegraden samt för lektorerna till 4,000 kronor i första lönegraden och 5,500 kronor i den högsta eller fjärde lönegraden. Tillika föreslog kommittén till gengäld för denna löneförhöjning, att af den lärarne tillkommande så kallade lönetursrätten skulle afräknas två år, som de förut jämväl fått räkna sig till godo. Då yttranden sedan infordrades öfver kommitténs förslag, uttrycktes mycket missnöje med den föreslagna indragningen af den femte lönegraden. Härigenom skulle nämligen inträffa, att adjunkter och lektorer i högsta lönegraden till och med finge mindre aflöning än de haft förut. En adjunkt hade förut i högsta lönegraden 4,400 kronor och skulle nu få endast 4,500 kronor; men då härtill kom, att han skulle bidraga till sin egen pensionering med öfver 100 kronor, blefvo hans aflöningsförmåner i själfva verket något mindre än förut. En lektor skulle i högsta lönegraden erhålla 5,500 kronor eller lika mycket som han hade förut, men pensionsbidraget gjorde, att hans aflöningsförmåner ej obetydligt minskades. Detta var ju skäl nog att ändra förslaget, och det har också Kungl. Maj:t gjort. Kungl. Maj:t tillade en *femte* lönegrad, hvarigenom den högsta lönegraden för adjunkter blef 5,000 kronor och den högsta för lektorer 6,000 kronor. Samma skillnad, som förut varit gällande mellan adjunkts och lektors lön, eller 1,000 kronor, bibehölls. Däremot föreslog Kungl. Maj:t som en komensation, att af den så kallade lönetursrätten skulle tagas bort icke endast 2 år, som kommittén föreslagit, utan ytterligare 3 år.

Utgångspunkten för Kungl. Maj:t vid detta förslag i såväl det ena som andra afseendet var, att lönerna för lärarne borde bestämmas efter enahanda grunder, som för de civila ämbetsmännen i motsvarande grad. Såsom här förut i afton vidrörts, hade lönereglerngskommittén i sitt under hösten förra året afgifna betänkande såsom slutaflöning åt lägsta gradens tjänstemän föreslagit 5,000 kronor; detta föreslog ock Kungl. Maj:t såsom en lämplig slutlön för adjunkter; lektorerna fingo 1,000 kronor mera. Såsom bekant ha emellertid de civila tjänstemännen ej någon lönetursrätt i den mening som här är fråga om. De ha naturligtvis rätt, liksom lärarne, att för blifvande pension räkna sig tjänstären som extra till godo. Men det finns icke på det civila området i öfrigt något som skulle motsvara hvad man kallar lönetursrätten, d. v. s. rätten att räkna sig till godo föregående

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*

(Forts.)

Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)

extra ordinarie tjänstgöring ej blott för pension utan äfven för uppflyttning i högre lönegrad. — Ja, så vidt jag kan påminna mig, finnes det icke på det civila området, åtminstone icke i de centrala ämbetsverken. Nu har det uppstått mycket missnöje såväl med att Kungl. Maj:t borttog fem år af lönetursrätten som, och ännu mer, med att utskottet, som godkännt Kungl. Maj:ts förslag för öfrigt, tog bort den helt och hållet. Låtom oss därför något undersöka, huru det förhåller sig med denna lönetursrätt. Anledningen till att den tillkom, var det förhållandet, att en stor del af läraresysslorna måste bestridas af extra ordinarie. Den fanns ej från början, utan den infördes först på 1860-talet och då i mindre omfattning, och den har sedermera utvecklat sig till att bli hvad den för närvarande är. Det var år 1863 som den infördes i den formen, att den skulle gälla äfven framtida tjänstgöring — förut hade den afsett endast tjänstgöring före 1858 års löneroglering —; de tre första åren fingo dock ej räknas. Sedermera, år 1877, erhöll hvarje extra lärare med full kompetens lönetursrätt för sin tjänstgöring från och med året näst efter det han blef kompetent; och därefter har den rätten bestått tills nu. Det är klart, att med de förhållanden som hittills rådt, har denna rättighet för lärare, denna undantagsställning, som de intagit, verkligen varit befogad. För min del vågar jag emellertid tro, att den varit ett tämligen tvifvelaktigt godt. Jag håller nämligen före, att utan denna lönetursberäkning hade statsmakterna aldrig kunnat gå så långt i att låta lärareplatser, som borde ha besatts med ordinarie, bestridas af extra ordinarie. Åtminstone är det sannolikt, att regeringen måst kraftigare yrka på inrättandet af flere ordinarie platser, om den ej haft lönetursrätten såsom ett surrogat för det bristande antalet sådana. Jag tror således, att det icke är så säkert, att lönetursrätten innebär någon gifven förmån för lärarne, utan att för det hela, för läroverken och lärarekåren i sin helhet, det är mycket bättre att beträda den väg, som utskottet anvisat och som statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nyss antydt, nämligen att det tillsättes tillräckligt antal ordinarie lärare.

Nu har man sagt, att genom utskottets förslag skulle lärarne, både de extra och de ordinarie, få det *sämre* efteråt än de haft förut; det har delats ut en skrift från en del studenter i Uppsala, hvare de söka bevisa detta påstående. De utgå därvid emellertid från det oriktiga antagandet, att samma mindre förmånliga befordringsförhållanden som hittills fortfarande skulle bli rådande. För närvarande är, såsom upplyst blifvit, förhållandet det, att en adjunksbefattning i i allmänhet erhålles först efter nio tjänsteår och en lektorstjänst efter 4 år. Men det är icke meningen att detta skall bestå. Det är icke dessa siffror man nu får utgå ifrån; befordringsförhållandena komma med all säkerhet att ställa sig för framtiden helt annorlunda. För öfrigt är det alldeles missvisande med sådana här medeltalsberäkningar. Det är nämligen gifvet att, om bland sex lärare, som befordras, fyra ha tjänat en jämförelsevis kort tid, men två tjänat en lång tid, så blir det oriktigt att rätta sig efter medelsiffran häraf, ty dessa två med lång tjänstgöringstid draga upp siffran, så att den blir för hög. För de fyra, som icke tjänstgjort så länge, blir medeltalet

oriktigt; således den beräkningen duger icke. Jag vill belysa detta med siffror. Om vi antaga, att af de sex lärarne fyra ha befordrats redan efter fem år, men däremot två först efter 17 år, få vi medeltalet 9, men att räkna med detta medeltal för sex, är naturligtvis icke riktigt. För öfrigt är, som nyss nämndes, utgångspunkten oriktig. Det är ej så, att befordringsåldern hädanefter kommer att blifva nio år. Kungl. Maj:t och kommittén ha beräknat högst fem år; och för min del tror jag, att man skall komma tillbaka till de förhållanden, som rådde på 1870-talet, då befordringsåldern var mycket gynnsammare. Adjunkterna hade då en lefnadsålder af 29 år, när de befordrades, och hade en extra ordinarie tid af blott 3 $\frac{1}{2}$ år. För lektorerna ställde sig saken ännu gynnsammare: deras lefnadsålder var 31 $\frac{1}{2}$ år vid första befordringen, och de hade då endast två års extra ordinarie tjänstetid. Detta var under normala förhållanden. Det är att förvänta, att man skall återkomma till dem; och det gör man enligt mitt förmenande snarare, om man ej behåller lönetursberäkningen.

Det är för resten ej så, att lärarnes befordringsålder ens under nu gällande förhållanden är så oskäligt hög i jämförelse med andra tjänstemäns. Enligt de beräkningar löneregleringskommittén verkställt är medelåldern för befordringar i de centrala ämbetsverken 36,4 år; för ej mindre än 25,5 procent är befordringsåldern mellan 36 och 40 år; för 24 procent är den mer än 40 år. Och ändock ha dessa ingen lönetursrätt; ja, ha ej ens gjort anspråk därpå.

Nu är det ju så, att från en del håll yrkanden framställts om att taga bort *både* lönetursberäkningen och 5:te lönegraden. För min del tror jag, att det skulle vara att gå något väl hårdhänt till väga. Det vore ju i själfva verket icke att förbättra, utan att *försämra* lärarnes ställning. Men i valet emellan endera föreställer jag mig, att lärarne i allmänhet böra vara bra mycket mer belåtna med att få behålla 5:te lönegraden och afstå lönetursrätten, således med utskottets förslag. Ätminstone på det civila området har det visat sig, att den omständigheten, att en tjänsteman efter — låt vara någorlunda lång — tjänstgöring kan komma till en bärgad och tryggad ställning, har mycket större inflytande på förvärfvandet af dugliga alumner till den ifrågavarande banan, än det att gifva bättre aflöning i början, men sedermera ej låta honom komma till någon afsevärdt bättre. Vi ha på det civila området tjänstemän, som till en början få 1,200, högst 1,500 kronor om året och få tjänstgöra för det i ett tiotal år eller mera; och ändå ha de aflagt hög akademisk examen. Hur kan man finna personer, som göra detta? Jo, därför att de veta, att de en gång i tiden kunna komma till en betydligt *högre lön* och till *högre pension*. Den högre lönen har nämligen betydelse ej blott i och för sig själf, utan äfven för den därmed följande pensionen.

Nu tycka, som jag antydde, många, att utskottet varit alltför spensersamt. Det borde utan afseende på lönetursrätten tagits bort den 5:te lönegraden. Mina herrar, jag tror däremot att — såsom herr statsrådet för en liten stund sedan framhöll — om vi åsyfta något verkligt gagn med den läroverksreform vi nu beslutat, få vi ej ställa alltför illa till för lärarekåren. Vi måste förse den med en sådan

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

aflöning, att banan blir lockande för dugliga krafter. Och därför måste vi framför allt se till, att när lärarne bli äldre och mindre kraftiga — då de ha mindre tillfälle till extra lektioner, hvarmed de under tidigare år kunnat fylla ut sina inkomster — de få en god aflöning och ej sämre än förut, hvilket senare skulle blifva förhållandet, om vi toge bort 5:te lönegraden.

Här har särskildt yrkats på, att docenterna skulle få behålla lönetursrätten. Därför kan ju anföras skäl. För min del tror jag dock, att de farhågor, som äro framställda från universiteten i detta hänseende, äro ofverdrifna. Det gick en mycket lång tid, innan docenterna fingo en sådan lönetursrätt. De fingo den först 1877, en del till och med först 1878. Det är för öfrigt långt ifrån alla docenter som ha den. Det är blott de, som hafva docentstipendium, och för resten ett begränsadt antal docenter inom teologiska och filosofiska fakulteten — jag vill minnas 20 i Uppsala och 10 i Lund — som ha sådan lönetursrätt. Det är således långt ifrån alla. Men äfven innan denna lönetursberäkning infördes, var det godt om docenter vid universiteten, och det var visst ingen brist på vetenskapsidkare, som ägnade sig åt universitetets tjänst. Jag tror ej att man behöfver befara, att det skulle bli brist därpå för framtiden heller, äfven om lönetursberäkningen borttages, såsom nu föreslagits. Jag har i någon af de skrifter som utdelats sett uppgifvet, att det är högst få, som med begagnande af denna rätt under de senare åren fått befordran vid de allmänna läroverken. Jag törs ej uppgifva något antal, men jag vill minnas, att det ej var mer än 2.

För öfrigt ha docenterna redan i sina lärdomsmeriter så pass stort försteg framför dem, som eljest söka befordran till lektorat, att jag tror, att det ej är någon svårighet för dem att få sådan befordran äfven utan lönetursberäkning. Och hvad Kungl. Maj:ts förslag beträffar, så, då man tager bort deras rätt att räkna de fem första åren, är förmånen ej särdeles stor. Det af herrar Nylander och de Geer framställda förslaget går emellertid längre än hvad Kungl. Maj:t gjort, då det vill låta dem behålla samma lönetursrätt som de hittills haft. Jag anser emellertid, som sagdt, att detta är onödigt, och att det vore orätt mot lärarekåren att låta docenterna stå i denna förmånliga ställning; detta är anledningen, hvarför jag för min del varit med om utskottets hemställan i denna punkt.

Hvad nu till sist beträffar de många ändringsförslag särskildt i afseende på lärarnes lönevillkor, som här framlagts, törs jag ej yttra mig, om de verkligen kunna gå ihop med hvad utskottet i öfrigt föreslagit. Ett förslag, som särskildt synes mig vara omöjligt att antaga, är det af herr Hjärne senast framställda, ty det går ej, såvidt jag fattade det rätt, ihop med hvad utskottet i öfrigt föreslagit. Man skulle, om det antoges, särskildt göra en stor orättvisa mot de lärare, som tillhöra folkskoleseminarierna, det högre lärarinneseminarier, sju-krigsskolan och de enskilda läroverken.

Jag tror, mina herrar, att om vi å ena sidan verkligen vilja åstadkomma något värdefullt i afseende å lärarnes ställning, men, å andra sidan taga ett förslag, som är rimligt och rättvist, så böra vi antaga utskottets förslag, till hvilket jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr Hedlund: Det är en punkt i utskottets motivering, beträffande hvilken jag skulle vilja yttra några ord. I andra stycket på sidan 120 förekommer det en bestämmelse, innehållande förbud för lärare att med ordinarie ämneslärare- eller rektorsbefattning för- ena annan tjänst å rikets, Riksdagens eller kommuns stat eller annan tjänstebefattning, med mindre den vid pröfning i stadgad ordning befinnes icke vara hinderlig för fullgörandet af tjänstgöringen vid läroverket.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

Det är riktigt, att denna bestämmelse införes här, enär den redan införs vid de redan af Riksdagen beslutade lönerogleringarna för post- och telegrafverken, tjänstemännen vid landsarkiven, vid fiskeri-administrationen m. m. Emellertid har erfarenheten visat, att den bestämmelsen icke är effektiv. Nu kommer om några år den saken att i hela sin vidd föreligga för Riksdagen, när denna en gång får att behandla 1902 års lönerogleringskommittés betänkande, sedan detta väl blifvit färdigt. Emellertid är det förslag, som den kommittén i fjol afgaf uti ett principbetänkande, redan åberopadt af utskottet här till stöd för den där bestämmelsen. Men är det så, att denna bestämmelse ej visat sig effektiv, är tydligen ej heller det förslaget effektivt. Då är det också ganska oegentligt, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t åberopar och därigenom adopterar ett förslag, som Riksdagen ännu icke haft under sin pröfning. Därför, herr talman, hemställer jag, att de tre sista raderna på sid. 102 i motiveringen måtte strykas, hvilka rader hafva följande lydelse: »Dessa bestämmelser hafva jämväl blifvit upptagna i det förslag, som den 18 november 1903 afgafs af kommittén för reglering af statens ämbetsverks och myndigheters löneförhållanden m. m.» Detta är en åtgärd, hvilken är så mycket lättare, som sammanhanget därigenom icke på minsta vis störes.

Herr Lundell: Jag begärde ordet endast för att formulera mitt yrkande, men när jag nu fått ordet, skall jag be att få yttra mig något vidare ehuru i största korthet.

Det kan ej hjälpas, men det är dock så att — hvad som än anföres från lärarnes sida — dessas ställning ingalunda är så dålig, då de ju hafva dyrtidstillägg och lönetillägg, så att adjunkternas löner nu gå upp till 4,400 kronor. Om de också icke blefve förbättrade mer än på det sätt jag föreslagit, så reda de sig med de lönerna ganska bra eller med en lön af 4,500 kronor för adjunkterna och 5,500 kronor för lektorerna. Hvad beträffar att extra lärarne blifvit fräntagna lönetursberäkningen och ej få uppflyttas i högre lönegrad, kan det ju kompenseras, om man inrättar en massa ordinarie platser; men det bör kammaren ha klart för sig, om den beviljar det femte lönetillägget, att det ej här är fråga om, att den stat, som nu föreligger, skall äga bestånd under längre tid, utan kammaren får nog bereda sig på en tillökning på en half miljon inom de närmaste åren. Så ställer sig saken, och det bör kammaren ha klart för sig, när den beviljar detta tillägg. Men drager kammaren af det sista lönetillägget, kan en del af dessa kommande utgifter därigenom minskas; men har man en gång bundit sig vid detta sista öfverflödiga

Om ändrad lönstillägg, är det klart, att man ej kommer ifrån det. Och att anordning af man vidare har att motse ökade löneanspråk på andra håll blir ock rikets allmänna läroverk m. m. följden.

Hvad extra lärarne beträffar, är det så att, huru man än ställer det, blir det för dem en försämring i början, men de kunna ju få hjälp efter hvad herr statsrådet sade efter omkring 20 år. Men hvad är det att få löneförhöjning om 20 år, äfven om den är stor, mot att få bättre lön nu eller åtminstone få behålla hvad man har? Men det få de ej.

Jag ber att särskildt få framhålla beträffande lärarnes ställning, att dessa tjänstemän blott behöfva tjänstgöra nio månader af året. De tre återstående månaderna äro väl i alla fall värda åtskilligt; och deras ställning är som sagdt icke så dålig som man velat framhålla här.

Beträffande mitt yrkande förenar jag mig med herr Kvarnzellii reservation, som är alldeles i öfverensstämmelse med min motion, i fråga om lärarnes löner. I fråga om löneturen åter förenar jag mig med herr Hammarlund i hans yrkande. Nu kan emellertid hända, att det är en eller annan lärare, som till följd af dyrtidstillägg eller ålderstillägg har något högre lön än han skulle få i enlighet med detta förslag; och det vore hårdt för honom, om han nu skulle få mindre. Jag tror knappt, att det finnes några sådana lärare, men det är ju dock möjligt. Jag skall då i enlighet med min motion be att få framställa yrkande om rätt för lärare, som före början af år 1905 vunnit fast anställning, att under sin tjänstetid undfå aflöning efter nu gällande grunder, däri inbegripna såväl tillfällig löneförbättring som dyrtidstillägg.

För öfrigt förenar jag mig som sagdt i herr Kvarnzellii reservation och herr Hammarlunds yrkande.

Herr Risberg: Det är med anledning utaf det af herr Hjärne framställda yrkandet om lönetursberäkningen för extralärarne som jag skall be att få yttra mig. Då detta förslag inskränker sig till elementarlärarne allenast, så anser jag, att detta är en brist i förslaget, som hindrar mig att ansluta mig till detsamma. Men på det att det ej må bli för många förslag framställda, skall jag ej framställa något eget yrkande, utan anhåller om att få biträda herr Hammarlunds förslag i fråga om lönetursberäkningen och herr Kvarnzellii reservation i fråga om det sista lönstillägget.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet von Friesen: Jag anser mig, herr talman, böra för kammaren framhålla, att ett bifall till herr Kvarnzellii förslag skulle ställa lärarne vid elementarläroverken i en vida sämre ställning, än de ha för närvarande. De skulle därigenom mista sin lönetursberäkning såsom extra och därjämte mista den högsta lönegraden. Ett sådant beslut från kammarens sida skulle alltså innebära en nedsättning af elementarlärarnes nuvarande löneförmåner, och när de nu äro ålagda längre tjänstgöring och ansvarsfullare arbete i och med läroverksreformens genomförande, vore detta i alla afseenden ett högst olyckligt beslut.

Herr Persson i Stallerhult: Herr Kvarnzelius har mycket riktigt erinrat, att Kungl. Maj:t har stödt sitt förslag beträffande den föreliggande lönestaten på den sista löneregreringskommitténs förslag i fråga om kammarkollegium, hvilket förslag ännu icke är pröfvadt af Riksdagen och möjligen ej håller kommer att af Riksdagen bifallas. Det är sant, att så är; men då jag tillhör denna löneregreringskommitté, samt varit med om detta förslag, vill jag med några ord gifva skäl för min åsikt i frågan.

Såsom herrarne veta, har det rådt en klagan däröfver, att den lägre tjänstemannakåren varit alldeles för litet tillgodosedd i afseende på löneförmåner. Denna första lönegrad i de centrala ämbetsverken har för närvarande en slutlön af 4,000 kronor; och under de senare åren har den med det erhållna dyrtidstillägget uppgått till 4,400 kronor. Löneregreringskommittén fick mottaga, såväl från denna tjänstemannakår som afven från ämbetsverken i sin helhet, förslag till nya lönestater; och dessa förslag gingo ut på icke blott detta belopp, utan på ännu högre. Och när man hörde ropet därpå och afven sett, att man lyssnat till detta rop afven inom Riksdagen, var det ej möjligt annat än att kommittén måste ställa sig på en slutlön af 5,000 kronor för lägsta graden. Huruvida detta kommer att godkännas af Riksdagen, blir en senare fråga.

När Kungl. Maj:t upptagit detta förslag beträffande denna lönestat, som här nu är ifrågasatt, är frågan den, huruvida man kan understödja ett sådant förslag. Och jag ställer på mig den frågan: Är det någon anledning till — jag tänker särskildt på adjunkterna vid de allmänna läroverken — att aflöna dessa tjänstemän lägre än den lägsta gradens tjänstemän vid de centrala ämbetsverken? Och hvad mig åtminstone beträffar, måste jag svara mig, att det ej är möjligt att sätta lönen lägre. Jag tror nämligen, att deras uppgift är lika stor och ansvarsfull som de nyssnämnde tjänstemännens och kompetensfordringarne äro ej håller mindre. Det är äfven att märka, att dessa adjunkter ej håller ha de befordringsmöjligheter som dessa tjänstemän i de lägre graderna uti de centrala ämbetsverken. De kunna ju stiga ifrån lägsta till andra och tredje graden, men för dessa adjunkter, i den händelse de icke blifva lektorer, är det ju icke möjligt att nå någon högre plats än adjunktplatser; och då stanna de vid 5,000 kronor. Jag har för min del ej vågat att gå med på den reservation, som går ut på nedsättning i denna stat, beträffande vare sig adjunkter eller lektorer.

Men det är icke nog med detta stöd för utskottets hemställan, hvars majoritet jag tillhör, utan man måste äfven taga i betraktande, huru hög aflöningen är för närvarande för dessa adjunkter och lektorer. Det finnes en tabell, som angifver detta; men jag skall för att ej upptaga tiden för mycket blott uppläsa slutklämman i densamma. Adjunktslönen är för närvarande 4,400 kronor, och här har föreslagits 5,000 kronor såsom slutlön, hvilket gör 600 kronor mer än för närvarande. Tro herrarne verkligen, att med en slutlön af 4,500 kronor det rop, som man under många år hört om bättre lön, skulle upphöra och man skulle anse sig tillgodosedd med 100 kronors större aflöning än förut? Tro herrarne det verkligen? Samtidigt

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*

(Forts.)

Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m. (Forts.) som man föreslagit denna löneförhöjning har man äfven påfört lärarne något förhöjda pensionsavgifter; och dessa skulle adjunkterna få betala, hvarigenom de skulle få minskade i stället för förhöjda inkomster. Tro herrarne, att en sådan reglering kan tillgodose ett sådant behof, som man under många och långa år erkänt såsom befintligt? Det är väl ej möjligt, att man anser sig kunna tillgodose berättigade kraf på löneförbättring på detta sätt.

Öfvergår jag så till lektorerna, ha de för närvarande 5,500 kronor. Äfven här skulle bli en förhöjning, nämligen 500 kronor. Godkänner man däremot reservanternas förslag i denna delen, huru ställer det sig då med afseende på lektorernas löner? Jo, de skulle då få 130 kronor mindre än de ha för närvarande. Kan man kalla det att tillgodose berättigade kraf på någon förbättring? Jag tror ej det är möjligt, att kammaren skall kunna vara med på ett sådant förslag, som här har framställts af reservanterna. För min del åtminstone kan jag ej gå med på detsamma.

Det är icke nog med, att man föreslagit ökade löner, utan man har äfven infört åtskilliga inskränkande bestämmelser beträffande de förmåner, som förut tillkommit äfven ordinarie lärare; och man har därmed sökt i någon mån åstadkomma öfverensstämmelse med de sista löneregleringarna. Jag skall ej uppläsa, hvari detta består --- det har redan upplästs vid talmansbordet — men i alla fall har utskottet sökt åstadkomma likhet på detta område. Och om man vill acceptera denna likhet, möter det ej, såsom vi hörde från statsrådsbänken, något motstånd mot åstadkommande af en sådan likhet.

Men nu säger man: i ett fall har dock utskottet varit ganska hårdhänt, och det är i fråga om borttagande af lönetursberäkningen för extra lärare.

Ja, det är väl möjligt, att, genom en öfvergång från gamla lönestaten till den nya, det i något fall uppstår ojämnhet, men det jämnas med åren. En löne reglering kan icke göras sådan, att den alldeles passar in på alla förhållanden samma dag den tillämpas, utan den är afsedd för en längre framtid. Då ställer man sig den frågan före: är denna löne reglering lämplig för den närmaste framtiden? På den frågan tror jag man kan svara ja. Ty genom den föreslagna löne regleringen bli lärarne jämställda med andra tjänstemän. Kan någon ge exempel på något ämbetsverk, där de extra ordinarie tjänstemännen få räkna lönetur?

Lärarne ha nu haft denna rätt förut, och det är därför man sagt, att denna förändring skulle lända dem till nackdel. Skulle man finna att det är en så stor nackdel för dem, skulle man ju kunna afhjälpa denna olägenhet på ett mycket bättre sätt, än att bibehålla denna lönetursrätt. Man skulle ju kunna afhjälpa missförhållandet genom att föreslå, att extra lärarnes arbete skall aflönas bättre, t. ex. med några 100 kronor, i händelse man anser, att det är af behofvet påkalladt. Men principen om jämnhet i löne regleringsförhållanden är rättvis. Men att bibehålla en lönetursrätt, som icke finnes på något annat håll, anser jag icke vara möjligt.

Herr Starbäck talade ganska mycket i sitt långa anförande om dessa extra lärare. Men jag kunde dock icke uppfatta hans resone-

mang annorlunda än såsom ett stöd för utskottets förslag. Han påstod att dessa extra lärare till större delen icke voro kompetenta. Under sådana förhållanden är det ju icke möjligt, att de, då de förordnas att uppehålla undervisningsskyldighet, skulle kunna få räkna sig till godo tjänsteår eller lönetur. Och dessa 105 extra lärare, som herr Starbäck talade om, de hade ju icke uppfyllt villkoren för lärarekompetens, och man skulle då icke kunna upphjälpa deras ställning, huru man än ordnade denna sak. De få i alla fall icke beräkna tjänsteår och lönetur. Ty meningen är väl icke att sådana, som icke äro kompetenta, skola få denna rätt; det vore att gå alldeles för långt.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*
(Forts.)

Det var ledsamt att höra det påståendet, att undervisningen vid våra läroverk skulle skötas af kreti och pleti, af sådana som icke skulle kunna undervisa. Jag tror dock icke att det står så illa till, utan vederbörande se nog till att de få lärare, som kunna sköta sina platser omsorgsfullt och väl, och så blir nog förhållandet äfven om dessa extra lärare icke skulle bli berättigade att beräkna lönetur för extra tjänstgöring.

Nu är meningen att tillsätta ordinarie tjänster till så stort antal, att den extra ordinarie tjänstetiden icke skulle bli så lång som den hittills varit. Med detta förslag inträder dessutom skyldighet för de ordinarie lärarne att afgå vid 65 år — om jag icke missminner mig inträdde förr efter den gamla ordningen denna skyldighet först vid 70 år. Innan denna ålder uppnåtts, kunde sålunda en lärare icke få afsked med pension, äfven om han i öfrigt var berättigad till pension, för så vidt han icke kunde styrka att hans hälsa var bruten.

Under middagsrasten såg jag efter i statskalendern, och fann där, att ett stort antal ordinarie lärare befinna sig i den åldern, mellan 65 och 70 år, att de vid tillämpningen af denna nya lönestat komma att taga afsked med pension. De få förbättrade pensionsförhållanden i den nya staten, och de måste då, enligt densamma, afgå vid 65 års ålder. Då komma ett antal platser att på denna grund bli lediga, och därigenom skulle omsättningen bli större, än om man allenast beräknade efter den ordinarie afgangen.

Man kan se denna fråga ifrån många synpunkter, men jag tror, att, om kammaren bifölle utskottets förslag, komme lärarne att få det bra, och jag tror till och med, att extra lärarne skulle känna sig tillfredsställda med detta förslag, då de ha utsikt att hastigare nå ordinarie platser med bättre löneförmåner än de hittills gällande. De klagomål, som oupphörligt höras ifrån extralärarnes håll, tror jag snart nog skulle tystna, i händelse Riksdagen godkänner förslaget.

Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bergström: Herr talman, mina herrar! I fråga om denna högsta lönegrad instämmer jag till fullo med den siste urade talaren, och jag kan omöjligen föreställa mig, att Andra Kammaren skulle följa herrar Kvarnzelius, Lundell och Risberg i deras yrkande på en högsta lönegrad, som faktiskt blir lägre än den nuvarande högsta.

Det är alldeles ovederläggligt, att en adjunkt, med inräknande af

Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)

dyrtidstillägg i högsta lönegraden åtnjuter 4,400 kronor, och en lektor 5,500 kronor. Enligt herrar Kvarnzelius', Lundells och Risbergs yrkande skulle, med frändragande af de pensionsavgifter, som nu skola betalas, i fall man skulle taga dem efter måttet för högsta lönegraden såsom det är angifvet på sid. 127 i betänkandet, en adjunkt få 4,385 kronor i stället för nu 4,400 kronor och en lektor 5,340 kronor i stället för nu 5,500 kronor. Det är således faktiskt en löneminskning.

I afseende på det andra spörsmålet, som här varit före under debatten, frågan om lönetursberäkning, kan jag däremot omöjligen dela den siste talarens mening. Vi ha här gjort detta spörsmål till en räknefråga. Men, mina herrar, jag är rädd för att det är vi, som komma att misräkna oss, hvaremot extra lärarne och de, som tänka på lärarebanan, komma att räkna rätt. Vi komma att misräkna oss på möjligheten att få de lärarekrafter vi behöfva, i fall vi nu beröfva extralärarne denna lönetursberäkning. De återigen komma att räkna rätt; jag talar här icke om de inkompetenta, utan om de kompetenta. En man, som fyllt kompetensfordringarna och är extra lärare med en adjunkts tjänsteåligganden, har för närvarande i lön 1,800 kronor samt i dyrtidstillägg 180, summa 1,980 kronor. Och hvad är det vi tänka att bjuda honom nu? Jo, vi tänka att bjuda honom 2,000 kronor d. v. s. 20 kronor mer än nu. Enligt det beslut, vi fattade i förmiddags, komma vi att ge honom en tjänstgöringstid af 3 veckor mera än för närvarande. Det vill då säga, att under dessa tre veckor kommer han icke att få fullt 1 krona om dagen. Mot denna lysande utsikt, som man ställer för extra lärarne, vill man beröfva dem deras lönetursrätt.

Nu säger herr Carl Persson i Stallerhult, att det finnes ett utmärkt sätt att afhjälpa detta missförhållande, nämligen att höja aflöningen för dem. Men något sådant förslag föreligger icke nu. När ett sådant förslag framkommit, då kan väl tiden vara inne att borttaga denna rätt till lönetursberäkning.

Man har under debatten om detta ämne ideligen kommit tillbaka till den allmänna löne regleringen. Särskildt ha två ärade ledamöter, som sitta i löne regleringskommittén, herrar Carl Persson i Stallerhult och Widén, påpekat, att man bör söka åstadkomma likställdhet i aflöningsafseende och ordna det lika för dessa tjänstemän som för andra.

Men ordna vi här lika för alla tjänstemän? Om vi se på 134 sidan uti löne regleringskommitténs betänkande från i höstas, så finnes det där t. ex. en punkt, som säger i fråga om aflöningsförmånerna vid förordnande å ledig tjänst, att den, som på förordnande förvaltar ledig ordinarie tjänst, skall under tiden åtnjuta med densamma förenade aflöningsförmåner. Är det så med dem, som komma att förvalta lediga läraretjänster, vikarierande adjunkter och vikarierande lektorer? Något sådant föreslås icke; således är det icke på denna punkt likställdhet; och jag tror man skulle kunna uppvisa flera sådana punkter, om man ginge grundligt i texten.

Så som landet nu ligger, är det väl icke så ofantligt mycket att vinna. Men då vi ännu icke äro färdiga att bjuda den hjälp herr Carl Persson i Stallerhult talade om, synes det mig dock, som om det förnuftiga här vore, att Riksdagen antog Kungl. Maj:ts förslag.

Nu har herr Hammarlund påyrkat, med tanke på extra lärarne och med tanke på andra kategorier, att vi skulle bifalla ett af honom under öfverläggningen framlagdt förslag, som i hufvudsak går i samma riktning som den kungl. propositionen. Men då Första Kammaren fattat beslut i enlighet med utskottets förslag — med undantag för docenterna — är det klart, att dit kommer man icke med ett antagande af herr Hammarlunds förslag. Jag skall därför tillåta mig att framlägga ett förslag, som går ut på *status quo*, till dess herr Carl Persson i Stallerhult kommit med sin hjälp. Då Första Kammaren, som sagdt, fattat beslut i enlighet med utskottets hemställan, skulle det, i händelse mitt förslag bifölles, blifva möjligt, att vi kunde genom sammanjämkning komma till ett förslag, som öfverensstämde med den kungliga propositionen, hvilket utan tvifvel i denna stund är den rätta linjen.

Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m.

(Forts.)

Jag tillåter mig därför, herr talman, föreslå, att de två stycken, som förekomma nederst på sid. 121 och på sid. 122 i utskottets betänkande och af hvilka det första börjar med orden: »att hvad nu gällande bestämmelser» och det andra med orden: »att lektorer vid sjökrigsskolan», må erhålla följande ändrade lydelse, nämligen:

Det första stycket: »att lärare, som efter 1904 års utgång vinner befordran till ordinarie tjänst, må för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo den tid han efter afläggande af de för tjänsten föreskrifna kunskapsprof och genomgående af praktisk utbildningskurs, där sådan för behörighet till tjänsten är föreskrifven, med nit och skicklighet efter 1904 års utgång tjänstgjort såsom extra ordinarie lärare vid allmänt läroverk med enahanda tjänstgöringskyldighet, som åligger motsvarande ordinarie lärare, med iakttagande härvid, att, då fråga är om lektor, honom må tillgodoräknas den tid, han efter vunnit lektorskompetens tjänstgjort såsom extra ordinarie lärare, oafsedt inom hvilket stadium af läroverket denna tjänstgöring ägt rum;» och det andra stycket: »att lektorer vid sjökrigsskolan, lärare vid högre lärarinneseminariet och lärare vid folkskoleseminarierna må, vid öfvergång till de allmänna läroverken för tillgodonjutande af aflöning i högre lönegrad räkna sig till godo föregående tjänstgöring såsom ordinarie och extra ordinarie lärare enligt enahanda grunder, som här ofvan angående ämneslärare blifvit stadgade; samt att den rätt i detta afseende, som hittills tillkommit lärare vid enskilda läroverk och docenter vid universiteten fortfarande skall gälla.»

Innan jag gör mitt slutliga yrkande, vill jag nämna, beträffande det första ledet, hvori jag föreslagit ändring, att det, som jag föreslagit däri skulle ingå, är hämtadt ur Kungl. Maj:ts proposition med den ändring att orden »utöfver fem år» äro strukna, så att det hänför sig till *status quo*. I andra ledet har jag tagit utskottets förslag med iakttagande af de förändringar, som äro påkallade af hvad jag i det föregående yttrat.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till den nu föredragna delen af punkt 14 i utskottets betänkande med den ändring, att de nu omnämnda styckena på sidorna 121 och 122 utgå och ersättas med moment af den lydelse, jag nu föreslagit.

Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.

I detta anförande instämde herrar *Berg* i Stockholm och *Johans-son* i Jönköping.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet sade, att ett bifall till mitt förslag skulle föranleda, att lärarne skulle få det sämre, än hvad de för närvarande ha. Ja, det är under förutsättning, att de skulle gå som extra lärare lika länge, som de nu få göra. Men här är ifrågasatt att inrätta nya ordinarie lärareplatser i mån af behof, så att i genomsnitt ingen skulle behöfva gå såsom extra lärare i mer än fem år. Om man därtill bifaller hvad herr Hammarlund föreslagit, är jag alldeles säker på, att det icke blir någon försämring. Det är under denna förutsättning, jag gjort min hemställan och mitt yrkande.

Om vi se på de löneförmåner, jag föreslagit, finna vi, att adjunkterna skulle erhålla i första lönegraden 3,000 kronor i stället för nu utgående 2,200 kronor, i andra lönegraden 3,500 kronor i stället för 2,750 kronor, i tredje lönegraden 4,000 kronor i stället för 3,300 kronor och i fjärde lönegraden 4,500 kronor i stället för 3,850 kronor. Det är, så vidt jag kan förstå, ingen löneförsämring. Nu hafva de visserligen rätt till en femte lönegrad å 4,400 kronor. Men den komma de icke i åtnjutande af förr än fem år efter det de skulle uppnått den högsta lönegraden, 4,500 kronor, enligt mitt förslag. Och det är ju också en väsentlig skillnad.

Därtill kommer, att dessa lärare nu ha dyrtidstillägg. Och det är väl ingenting, som så förvridit löneregleringsfrågan och så förryckt lönestaterna som just dessa dyrtidstillägg ha gjort. För öfrigt vill jag säga, att en lönereglering härvidlag väl icke behöfver med nödvändighet afse en löneförhöjning, allra helst som man så sent som år 1898 vidtagit en löneförbättring och år 1901 gifvit lärarne dyrtidstillägg.

Herr Widén: Herr talman! Endast ett par ord! Det är nog så, att enligt herr Kvarnzelius' förslag skulle det under alla omständigheter blifva så, befodringsförhållandena må ställa sig huru gynnsamma som helst, att de äldste lektorerna och de äldste adjunkterna skulle få mindre, än hvad de nu ha.

Äfven om det är sant, att en lönereglering icke under alla omständigheter behöfver och bör vara en löneförbättring, äro dock i *detta* fall löneförhållandena af sådan beskaffenhet, att det icke går an att sänka lönerna under hvad de förut varit äfven med inberäkande af dyrtidstillägget, och samma fel, som nu framhållits, vidlåder äfven de af herrar Lundell och Risberg framställda förslagen.

Hvad åter herr Bergströms förslag beträffar, är jag för min del icke så säker på, att en sammanjämkning med Första Kammarens beslut skulle utfalla efter hans önskan. Jag tror, att det är mycket riskabelt att inlåta sig på ett sådant förslag.

För öfrigt skulle det verkligen vara orättvist att i *detta* afseende bevilja en lönetursberäkning utöfver hvad Kungl. Maj:t föreslagit. Och det skulle vi göra, om vi toge herr Bergströms förslag.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

Herr Lundell: Med anledning af ett yttrande från stockholmsbänken af herr David Bergström, att mitt förslag skulle innebära en lönenedsättning, ber jag att få nämna några ord.

Jag har framhållit både i min motion och det yrkande jag gjort, att ingen, som har tillträdtt sin tjänst, skulle vidkännas någon minskning i hvad han hade i aflöning, inberäknadt dyrtidstillägg och tilläggsarfvode. Och äfven om man tager dyrtidstillägget såsom ingående i lönen, så blir det ju enligt mitt förslag en löneförbättring i alla fall och icke någon löneminskning.

Jag kan således icke finna, att någon berättigad anmärkning kan göras mot det af mig framställda förslaget, till hvilket jag fortfarande yrkar bifall.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! När det gäller att välja mellan alla de många yrkanden, som här under diskussionen framställts, får jag säga, att jag för min del känner det tryggast att gifva min röst åt utskottets förslag. Följa vi utskottet, komma vi nämligen därhän, att vi åt elementarlärarne bereda löneförhöjningar, som stå i så nära sammanhang som möjligt med de löneförhöjningar, som andra statens tjänstemän ha. Vi komma då på en fast grund, och vi kunna vara öfvertygade därom, att på det sättet den i öfrigt bifallna reformen kommer att bäst realiseras. Och jag tror, att lärarne då icke skola kunna med skäl tala om det elände, som vi så mycket hört omtalas under diskussionen, då de blifva jämnställda med öfriga tjänstemän.

Härmed var öfverläggningen afslutad. Under densamma hade framställts 1:o yrkande om bifall till utskottets hemställan, 2:o det af herr Hammarlund gjorda yrkandet, 3:o det af herr Kvarnzelius gjorda yrkandet, 4:o det af herr Nylander gjorda yrkandet, 5:o det af herr Hjärne framställda yrkandet, 6:o det af herr Lundell gjorda yrkandet, 7:o det af herr Bergström framställda yrkandet och 8:o det af herr Hedlund gjorda yrkandet.

Med anledning af att sistnämnda yrkande afsåge ändring i motiveringen och sålunda vore beroende på bifall till utskottets hemställan, beslöt kammaren på framställning af herr talmannen, att berörda yrkande skulle upptagas till proposition först sedan kammaren fattat beslut rörande utskottets i mom. a) gjorda hemställan.

Herr talmannen gaf därför till en början propositioner på de under 1:o—7:o) här ofvan upptagna yrkandena; och fann herr talmannen yrkandet om bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvaradt, men som votering begärdes, upptog herr talmannen för bestämmande af kontrapositionen å nyo de öfriga yrkandena, af hvilka det under 7:o) omförmälda yrkandet förklarades hafva flertalets mening för sig. Men jämväl i fråga om kontrapositionen äskades votering, i följd hvaraf och sedan till kontraposition i denna votering antagits yrkandet om bifall till det af

Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m. herr Kvarnzelius under öfverläggningen framställda yrkandet, nu först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

(Forts.)

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen angående fjortonde punkten afd. A mom. a) af första särskilda utskottets utlåtande n:o 2 antager det af herr Bergström under öfverläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det af herr Kvarnzelius under öfverläggningen framställda yrkandet.

Den votering, som anställdes enligt denna voteringsproposition, utföll med 93 ja, men 97 nej, hvadan propositionen för hufvudvoteringen erhöi följande af kammaren godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller första särskilda utskottets hemställan i fjortonde punkten afd. A mom. a) af utskottets förvarande utlåtande n:o 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det af herr Kvarnzelius under öfverläggningen framställda yrkandet.

Hufvudvoteringen utföll med 145 ja mot 46 nej; hvadan kammaren alltså bifallit utskottets i mom. a) gjorda hemställan med den af herr Widén anmälda rättelsen.

Vid härefter framställda propositioner dels på bifall till det af herr Hedlund under öfverläggningen framställda yrkandet och dels på afslag å berörda yrkande blef nämnda yrkande af kammaren afslaget.

I fråga om *mom. b)*, som härefter föredrogs, anförde:

Herr Lindhagen: Herr talman, mina herrar! Det är icke någon glad uppgift att vara motionär i den nu föreliggande frågan, åtminstone då man icke varit ledamot af det utskott, som haft att behandla ärendet, och det är ej heller någon angenäm uppgift att så här sent, som klockan $\frac{1}{2}$ 2 på natten, försvara en sak. Emellertid är jag alldeles tvungen att anföra några ord i denna fråga, då jag för

att tillmötesgå en del personers berättigade intresse åtagit mig att väcka motion i den här saken.

Jag har för min del, synes det mig, verkligen en särskild anledning att icke vara nöjd med utskottets utlåtande rörande ifrågavarande motioner. I själfva den sammanfattning, som utskottet gjort öfver alla de i läroverksfrågan väckta motionerna, har min och herr Bostroms motioners innehåll blifvit på ett ofullständigt sätt återgifvet. Vidare har utskottet vid rubriceringen af motionerna fullständigt vilseledande angifvit hvad de angå. I motiveringen har utskottet icke alis till pröfning upptagit de synpunkter, som motionerna innehålla, och slutligen har utskottet i sina klämmor delvis alldeles tigit ihjäl de yrkanden, som göras i motionerna. Detta, herr talman, är dock något för starkt. Utskottet har emellertid haft mycket arbete och sysselsatt sig med uppgifter, som legat detsamma mera nära om hjärtat, och jag kan därför nog förstå, att utskottet saknat tillfälle och håg att tillräckligt beakta ett förslag i ett sådant ämne, som i själfva verket ligger något på sidan af den sak Kungl. Maj:t nu framlagt för Riksdagen.

Därigenom att utskottet hänfört min motion under rubriken lönefrågor har, efter hvad jag förnummit, hos mången här uppkommit den uppfattningen, att meningen vore den, att de kvinnliga ämneslärarinorna i samskolorna skulle erhålla samma lön som de manliga lärarne. Men detta är alls icke syftet med min motion, ehuru i det ämnet visserligen mycket vore att säga. Motionen har tvärtom tagit afstånd från detta, såsom en alldeles outredd sak, och berör i stället tre andra viktiga principfrågor, som alls icke höra till lönefrågan. Jag måste därför nu omtala hvad motionen verkligen afser.

Såsom vi veta, finnes vid folkskolan en särskild anordning med afseende å lärarnes utbildning och anställning. En helt annan organisation förekommer i fråga om de allmänna elementarläroverken och deras lärarepersonal. För det första märka vi där den fordran, att en lärare vid allmänt elementarläroverk måste hafva aflagt akademisk examen och genomgått profårskurs. Vid dessa läroverk lämnas tillträde endast för gossar och där anställas endast manliga lärare. Men så finnes det äfven en elementarundervisning för flickor, hvilken är enskild, och för att närmast tillgodose denna elementarundervisnings behof af lärarekrafter har bildats det s. k. lärarinneseminarium, som utbildar lärarinnor, som få anställning vid elementarskolorna för flickor. Dessa lärarinnor hafva naturligtvis en mycket mindre lön än de manliga lärarne vid statens skolor för gossar, ty dels äro de kvinnor, dels ha de haft en mindre kurs att genomgå än de förra, och dels anses de enskilda flickskolorna så fattiga, att de icke kunna betala så höga löner.

Nu har det kommit till ett tredje element, som också vill söka sin utkomst på undervisningens område och söka där göra sina insikter fruktbringande, nämligen de kvinnor, som vid universitetet aflagt akademisk examen och hvilka äfven ha rättighet att genomgå profår. Hvert skola nu dessa lärarekrafter taga vägen? Hvar skall man placera dem? Ja, då ligger det naturligtvis närmast till hands att låta dem få anställning vid de allmänna elementarläroverken, ty

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*

(Forts.)

de innehafva ju alldeles samma kompetens, som fordras för lärare vid dessa läroverk. Men någon dylik anställning kunna de ej för närvarande erhålla, och det synes vara ringa utsikt för dem att kunna vinna ändring därutinnan på grund af det kompakta motstånd, som från elementarlärarnes sida möter mot de kvinnliga kamraternas insläppande på detta område. Visserligen har det flere gånger uttalats, att när man bereder kvinnorna tillfälle att inhämta vissa kunskaper vid statens anstalter och att genomgå vissa kurser, bör man äfven gifva dem rättighet att vinna sådana anställningar, hvartill denna speciella utbildning, som de påkostat sig och som staten gifvit dem tillfälle att förskaffa sig, kan berättiga dem. Men det möter, som sagdt, för akademiskt utbildade kvinnor synnerligen stora svårigheter att kunna komma in vid de allmänna läroverken som lärarinnor. Man tillåter dock dessa examinerade kvinnor att äfven genomgå profår, ehuru det ännu är jernförelsevis få, som begagna sig därpå, emedan de icke få någon nytta af denna profårskurs. De skulle dock kunna af rektor utnännas åtminstone till extralärare vid läroverk, men äfven om en kvinnlig profårskandidat har de mest lysande betyg, är det för henne ytterst svårt att få en dylik lärarebefattning, ty denna gifves i stället mycket hellre åt en manlig medsökande, som kanske har mycket jämnstrukna betyg. Detta, såsom det synes, därför att man af konkurrenshänsyn anser, att kvinnan icke bör komma in på detta område. Man har också den uppfattningen, att hon icke passar för detsamma, hvilket hon naturligtvis på det lifigaste bestrider. Anmärkas bör att det inträffat två fall, där kvinnlig filosofie kandidat fått särskild dispens att söka adjunktsbefattning vid allmänt läroverk, fastän dessa två personer sedan af särskild anledning icke begagnat sig af denna dispens.

De akademiskt utbildade kvinnorna ha därför att vända sig till de enskilda flickskolorna. Men där äro lönerna mycket små, ja, man skulle t. o. m. i vissa fall kunna kalla dem svältlöner, och utgöra på intet sätt någon rimlig ersättning för de omkostnader, som dessa kvinnor haft för sin utbildning. De ha emellertid äfven försökt sig på att få dylika platser. Men äfven ifrån dem äro de i stor utsträckning afstängda, emedan man fått för sig, att seminaristerna äro bättre pedagogiskt skolade, och framför allt hafva de mindre auspråk än de akademiska kvinnorna i själfva verket måste hafva på grund af sin dyrare och högre utbildning. Det vore ju också synd om dessa seminarielärarinnor, hvilka ju anses vara mycket väl utbildade och särdeles skickliga, om de på detta sätt genom en dylik konkurrens skulle mista dessa befattningar.

Men i och med Kungl. Maj:ts förslag om inrättande af samskolor är det första steget taget i den riktningen, att staten äfven skall bestrida elementarundervisning för flickor äfvensom att kvinnor må kunna medgifvas att blifva lärarinnor vid statens elementarläroverk. Mången tänkte sig också, att med detta förslag en början vore gjord att bereda de akademiskt utbildade kvinnorna möjlighet att finna användning för sina insikter genom att låta dem få anställning som lärare vid dylika skolor med enahanda rätt som män. Nu säger också läroverkskommittén, att dessa samskolor böra hafva till

ändamål att blifva verkliga samskolor och icke blott gøskolor med tillträde för flickor. Däri ligger äfven den tanken, att lärarinnorna vid samskolorna borde vara jämnställda med de där anställda lärarne, så att de skulle ha samma kompetens som dessa och samma möjligheter att göra sig gällande. Kommittén tog emellertid genast afstånd från denna tanke, i det den nämligen förklarade, att kompetensen för lärarinnorna vid samskolorna måste sättas lägre än för lärarne vid dessa skolor, och kommittén uttalade också, att i regeln skulle seminarielärarinnor anställas vid samskolorna och således de akademiskt utbildade lärarinnorna endast undantagsvis. Hvad blir nu följden af detta, enligt de senares uppfattning? Jo, följden blir den, att de äfven på detta område blifva afskurna från möjligheterna till anställning, och det gäller således här deras personliga intresse. Dessutom och framför allt måste man äfven härvidlag taga hänsyn till de berättigade framtidskräf, som samtliga kvinnliga arbetsökande kunna äga. Men därigenom att man från början fastslagit den principen, att det i fråga om den kvinnliga arbetskraften på detta område fordras lägre kompetens än för den manliga, har man äfven med detsamma afvisat det kraf, som från kvinnorna måste framkomma därom att, då de ha samma utbildning som männen, äfven få samma användning för denna. Äfven många seminarielärarinnor ha icke kunnat förstå, att kompetensen för lärarinna i samskola skulle behöfva vara mindre än för lärare vid sådan skola. Saken är helt enkelt den, att man på det sättet här får en tåligare, billigare och anspråkslösare arbetskraft, hvarigenom de manliga elementarlärarne få behålla de bättre platserna. Jag har hört så många både seminarielärarinnor, akademiskt utbildade kvinnor och manliga lärare tala om denna sak, att jag fått fullt klart för mig situationen i detta afseende.

Det är emellertid naturligt, att man fortfarande vill bereda seminarielärarinnorna anställning på detta område, där de, i synnerhet på de lägre stadierna, böra kunna väl fylla sin uppgift som undervisare, och från den synpunkten sedt må man ju kunna önska dem all möjlig framgång äfven på detta område. Men nu hafva de akademiskt utbildade kvinnorna tänkt sig saken som så, att det med hänsyn till samskolornas eget bästa och med hänsyn till det framtida kvinnliga inflytandet på skolans område borde principiellt fastslås, att kompetensfordringarna icke finge sättas olika för lärare och lärarinnor, men att man under för handen varande förhållanden och då det finnes ett särskildt högre lärarinneseminarium dock bör medgifva lärarinnor, som därifrån utgått, att, trots det att de hafva mindre kompetens, likväl få innehafva lärarinnebefattning vid samskola.

Jag skall be att få citera några rader ur den kungl. propositionen i denna del, hvilka äro betecknande för den manliga uppfattningen, sådan den ser dessa sträfvanden, som i själfva verket dels hafva en allmän befogenhet, sedt ur kvinnosakens synpunkt i dess helhet, dels för de akademiskt utbildade kvinnorna gälla en kamp för brödet. I den kungl. propositionen heter det i anledning af betänkligheterna i fråga om dessas framställning om principiellt höjande af kompetensfordringarna för lärarinna vid samskola bland annat följande: »Högre än enskildas sträfvan att genom skärpta kompetens-

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)*

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*
(Forts.)

bestämmelser nedbringa konkurrensen står samskolans kraf att erhålla de bästa krafterna, dessa må nu hafva utbildats vid universitetet eller högre lärarinneseminarium.» Nu vet jag, att den nuvarande ecklesiastikministern har en mycket human uppfattning angående den fråga, som här är på tal, och att han vill göra hvad han kan för att ställa allt till rätta härvidlag, och jag är lifligt öfvertygad om att han, som icke kan skrifva allting själf i denna vidlyftiga fråga, icke på något sätt har haft sin hand med i denna passus, utan den har nog kommit från de skrifkunniga biträden, som han haft till hjälp. Hvad innebär nu det af mig nyss citerade uttalandet i den kungl. propositionen som utskottet skyndat sig att återgifva? Jo, det innebär den uppseendeväckande satsen, att för de akademiskt utbildade kvinnorna, som skola komma in i samskolorna, blir det en alldeles särskild befodringsgrund. De hafva ostridigt samma högre kompetens, som de manliga lärarne enligt den kungl. propositionen skola hafva, sålunda större kompetens än lärarinnorna från seminariet, men för dessa akademiskt examinerade kvinnor innebär, till skillnad från deras manliga kamrater, icke den högre kompetensen ett bevis på större skicklighet, utan lika stort afseende skall fästas äfven vid dem, som hafva mindre kompetens. Men, mina herrar, detta är äfven ett tveeggadt svärd, ty hur ställer det sig då för de manliga lärarne? Hvarför skall beträffande dem kompetensen vara det enda afgörande, så att den, som har den största kompetensen, äfven får den bästa platsen, den högsta aflöningen och det största inflytandet? Hvarför skall man icke äfven i fråga om dessa lärare säga, att samskolan kräfver de bästa krafterna, dessa må nu hafva utbildats vid universitetet eller vid t. ex. ett folkskollärareseminarium eller på något annat håll. Och om man tänker på universiteten, kan man med en korrekt travestering af yttrandet i fråga göra följande påstående: »Högre än enskildes sträfvan att i konkurrensyfte uttränga akademiskamerater med enahanda kompetens från de allmänna läroverken står de allmänna läroverkens kraf att erhålla de bästa krafterna, dessa må nu vara män eller kvinnor.» Detta är en fullt ut lika giltig sats som den andra. Denna passus är således blott uttryck för den förvirring, som nu råder i detta afseende. Man har här ännu icke kommit ifrån det ömsesidiga missförståndets område. De manliga lärarne se endast ned på de kvinnliga. Seminarielärarinnorna äro alldeles ursinniga på de akademiskt utbildade lärarinnorna och beskylla dem för att intrigera. De senare säga om lärarne en hel del saker, som kunna sammanfattas i de orden: »Det är just sköna pojkar», och om seminarielärarinnorna säga de, att dessa helt och hållet öfverdrifva sina anspråk och sin kompetens, då de påstå, att de äro bättre pedagogiskt utbildade än de förra, hvarjämte framhållas, att lärarinneseminarier utgör ett ständigt hinder för realiserandet af de kvinnliga lärarnes berättigade kraf på undervisningens område. Det är alldeles gifvet, att i det pedagogiska virrvarr, som här råder, är det en mycket svår och ömtålig men också nödvändig sak att söka åstadkomma någon ändring i detta afseende. Motionärerna ha nu gjort till sin uppgift att söka bidraga till att lyfta upp denna fråga på ett högre plan. Vi hafva äfven sökt anvisa utvägar för

huru man här bör gå till väga. Vi ha tänkt oss, att man först och främst skulle göra det uttalandet, att principiellt och enligt sakens natur skulle det för kompetens till ämneslärarinnebefattning vid samskola ställas alldeles samma fordringar som för kompetens till lärarebefattning vid skolan, dock så, att lärarinna, som genomgått högre lärarinneseminarier, skulle medgifvas rätt att söka och erhålla lärarinnebefattning vid dylik skola. Däremot ha motionärerna icke alls gifvit sig in på den olika aföning, som utskottet velat fastställa mellan dessa bägge kategorier af lärare, utan sagt, att detta är en outredd fråga, som man icke kan gå in på för närvarande. Denna sak har icke för oss utgjort hufvudsaken. Men för att komma ur detta dilemma måste man vidare gå in på frågan, huru de akademiskt utbildade kvinnorna skola kunna komma in vid de allmänna läroverken och vinna utvägar för att förtjäna sitt lefvebröd. Det är den saken vi också velat taga upp. Utskottet säger om denna fråga, att »den tillhör de spörsmål, hvilkas lösning ingalunda står i något nödvändigt sammanhang med den föreslagna organisationen af de allmänna läroverken». Nej, naturligtvis icke i och för sig. Men å andra sidan kan den med synnerligt fog därmed ställas i sammanhang, och då här yrkats en utredning af frågan, så uppkommer ett sådant sammanhang, som bör föranleda frågans pröfning. Vidare måste man säga, att just det yrkandet, som utgått från läroverkskommittén och regeringen, att samskolorna i själfva verket icke skulle vara afsedda för de akademiskt bildade kvinnliga lärarinnorna, innefattar en uppfordran att gifva dem anvisning på ett annat arbetsområde, hvartill de lämpa sig på grund af sin kompetens. Slutligen säger utskottet, att »frågan framdeles torde bättre kunna bedömas på grund af den ökade erfarenhet angående kvinnors verksamhet i de allmänna läroverkens tjänst — —». Nu får jag verkligen säga, att nog ha kvinnorna redan tillräckligt visat, hvad de duga till som lärarinnor och att de äfven på många håll vid samskolor visat sig kunna utföra ett dugande arbete. Jag kan därför icke se, hvad resultat man skulle vinna med att uppskjuta frågan endast för att erhålla erfarenhet, om de kunna undervisa. Och för öfrigt, hvem skall bedöma denna sak, om kvinnorna äro dugliga för dessa befattningar? Det blir nog den blifvande öfverstyrelsen. Jag tror nog för min del, att denna öfverstyrelse kommer att bli en mycket nyttig institution, men på samma gång är jag öfvertygad, att dessa akademiskt bildade kvinnor få en kamp under en generation för att slå sig fram mot det motstånd, som sannolikt från denna af manliga lärare sammansatta styrelse kommer att resas mot deras befogade anspråk.

Slutligen är i det kungl. förslaget föreskrifvet, att om ordinarie ämneslärarinna skulle träda i gifte, är hon skyldig att afgå från sin befattning. Detta är en mycket aktuell fråga, ty därigenom skulle nu för framtiden fastslås en dylik princip beträffande kvinnors anställning vid de allmänna läroverken. Kvinnorna själfva uppresa sig mot detta och fordra i den naturliga känslan af sitt människovärde, att denna bestämmelse afskaffas. Nu kunde om den saken vara mycket att säga. Men så här på morgonkulan är det icke värdt att bli allt för patetisk. Jag skall därför afstå från hvad jag eljest tänkt

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*
(Forts.)

Om ändrad anordning af rikets allmänna läroverk m. m. säga och vill här endast hänvisa till motionens innehåll och det sunda förnuftet.

Jag vill blott nämna, att folkskollärarynnorna äro helt och hållet oförhindrade att ingå äktenskap; äfven som gifta kunna de få bibehålla sin plats. Nu vill jag emellertid göra en modifikation i vårt yrkande härutinnan. Jag har som ledamot i direktionen för Stockholms stads undervisningsverk, däri jag sitter i kraft af mitt ämbete, varit i tillfälle att behandla en remiss rörande denna sak och ställde mig då på den ståndpunkten, att lärarinnorna vid samskolor skulle äga samma rätt som folkskollärarynna att gifta sig, utan att någon borde lägga sig i den saken. Men vetenskapsakademiens representant i denna direktion yrkade på, att detta medgifvande måtte ske under form af dispens. På samma sätt har kyrkomötet för åtskilliga år sedan gjort en framställning, att folkskollärarynnornas rätt att kvarstå i tjänsten, oaktadt de gift sig, skulle sätillvida upphävas, att profning måtte ske för hvarje särskildt fall; men kyrkomötet tog afstånd från tanken, att de som gifta icke i något fall skulle få kvarstå i tjänsten. Vidare har en ledamot i läroverkskommittén, herr Höjer, förordat alldeles detsamma. Och i utskottet har herr Fridtjuf Berg — ett lysande undantag — förordat ett hänsyntagande för kvinnorna i denna sak. Slutligen skall jag be att få nämna hvad i ett analogt fall föreskrifves, nämligen 21 § 3 mom. i kungl. stadgan angående folkskollärarynseminarierna i riket, där det heter: »I händelse lärarinna med adjunkts tjänstgöring träder i gifte, må det ankomma på konsistoriets bepröfvande, om hon må bibehållas vid tjänsten; och äger konsistorium sedermera uppsäga henne därifrån, då läroverkets bästa finner sådant kräfva.» Och hvarför skulle icke lärarinna vid samskola få den lilla förmånen att efter bepröfvande af manliga myndigheter stanna kvar i tjänsten? Hvarför skulle en sådan lärarinna ställas olika i detta afseende mot de nämnda kvinnliga adjunkterna och således i ännu sämre ställning i förhållande till folkskollärarynnorna? Jag tycker, att kammaren åtminstone kunde bifalla denna lilla del af motionen i den sålunda modifierade formen.

I årets motion om rösträtt för kvinnan, står på ett ställe, att saknaden af kvinnans deltagande i det offentliga lifvet blir för hvar dag mer och mer kännbart. Det sätt, hvarpå de i förevarande motioner framhållna synpunkter blifvit behandlade, utgör ett bevis för riktigheten af denna sats. Ty, mina herrar, ofta eller oftast är det så, att för att ett tillbörligt kraf skall vinna behörigt beaktande fordras, att det framställes af dess behöriga målsmän, och då kvinnorna äro utestängda från rösträtt, så är det naturligt, att dessa synpunkter icke kunna göra sig gällande på samma sätt som eljest utan att kvinnornas kraf blifva förtrampade. Motionen innehåller inga orimligheter. Kvinnorna vilja icke några brådstörtade förändringar, utan att man med allvar öfverväger saken och så småningom för fram dessa synpunkter, som äro grundade på rättvisa och billighet och hvilkas förverkligande skulle gagna både kvinnorna och samhället.

Jag skulle egentligen gjort tre yrkanden, men nu afstår jag från de två alldeles gifvet. Mitt första yrkande skulle varit, att utskottets utlåtande måtte bifallas men med ogillande af utskottets motivering

på sidorna 114 och 115, för så vidt utskottet därmed kan anses ha uttalat, att kompetensen för lärarinnebefattningarna i samskolorna principiellt och enligt sakens natur måste sättas lägre än för lärarebefattningarna inom samma skolor. Vidare skulle jag velat påyrka en skrifvelse till Kungl. Maj:t i syfte att erhålla vidgad befogenhet för kvinnor att vinna anställning vid allmänna läroverk. Men, som sagdt, under den otåliga sinnesstämming, i hvilken vi alla nu befinna oss, så vågar jag icke göra något sådant yrkande och tror icke heller, att det skulle tjäna mycket till. Dessutom vet jag, att, då i Första Kammaren herr Boströms motion behandlades, ecklesiastikministern med sympati uttalade sig om den och nämnde, att han skulle göra hvad han kunde för saken. Han torde sålunda tagit afstånd från den afspisande hållning, som intagits i utskottets framställning.

Jag afstår, som sagdt, från dessa båda yrkanden, men hemställer, om icke kammaren skulle vilja bifalla detta enda yrkande, som är af följande lydelse: »att Riksdagen ville på det sättet bifalla herrar Boströms och Lindhagens motioner i hvad de röra samskolornas organisation, att Riksdagen hemställer till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, huruvida beträffande skyldighet för ämneslärarinna, som träder i gifte, att afgå från sin befattning, kunde i hufvudsak meddelas enahanda föreskrifter som enligt 21 § 3 mom. i stadgan för folkskollärareseminarierna gälla för vid sådant seminarium anställd kvinnlig adjunkt».

Jag reducerar sålunda mina yrkanden till hvad jag härmed framställt.

Med herr Lindhagen förenade sig herrar *Nyström, Moll, Johansson* i Öija, *Beckman, Hammarlund, Pettersson* i Södertälje, *Hellström, Lindgren* i Örebro, *Brock, Granlund, Ström* i Transtrand, *Forssell, Branting* och *Forsberg*.

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Äfven om man, som jag, hyser liflig sympati för hufvudsyftet i herrar Boströms och Lindhagens motioner, så föreställer jag mig, att kammaren icke så här i arla morgonväkten anser lämpligt att ingå i närmare skärskådande af en så viktig och svårlöst fråga som den om ändrade bestämmelser för kvinnans ställning som lärarinna vid de allmänna läroverken eller ens vid samskolorna. Då denna fråga för närvarande, i mycket vidsträcktare omfattning, än nu senast af den ärade motionären föreslagits, är föremål för Kungl. Maj:ts pröfning, och man först torde böra afvakta hvad denna pröfning ger vid handen, hemställer jag, herr talman, på de skäl som återfinnas i utskottets betänkande, om bifall till den nu föredragna punkten.

Vidare anfördes ej. Efter af herr talmannen framställda propositioner på de under öfverläggningen gjorda yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.
(Forts.)

Mom. c) och d) samt afd. B) — afd. D).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15:0).

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 16:0).

Under *afd. A. mom. a)* hemställde utskottet, att Riksdagen måtte af de för fyllande af den af departementschefen till statsrådsprotokollet framlagda normalstaten erforderliga läraretjänsterna på ordinarie stat bevilja anslag till 7 lektors- och 25 adjunktsbefattningar, att på de olika läroverken fördelas i enlighet med de af departementschefen angifna grunder.

Efter föredragning af detta moment begärdes ordet af

Herr Widén, som yttrade: Herr talman, mina herrar! På grund af det beslut, som i dag fattats angående läroverket i Ystad, tarfvar denna punkt en ändring, i det att orden »7 lektors- och 25 adjunktsbefattningar» böra ändras till »8 lektors- och 26 adjunktsbefattningar», om hvilken ändring jag alltså får göra hemställan.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan i förevarande moment med den af herr Widén under öfverläggningen föreslagna ändringen.

Mom. b) — k).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Mom. l).

Under detta moment hemställde utskottet, att Riksdagen måtte dels på grund af de här ofvan i mom. a) —k) omnämnda särskilda anslagen, dels för genomförande af lönereglering för lärare och lärarinnor vid de allmänna läroverken enligt ofvan närmare angifna grunder, dels ock under förutsättning af bifall till propositionen den 11 december 1903 angående upphörande af Öfver Selö pastorats prebendeegenskap höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp af 1,596,838 kronor eller från 3,344,761 kronor till 4,941,599 kronor.

Momentet föredrogs, hvarefter ordet på begäran lämnades till

Herr Widén, som yttrade: På grund af nyssnämnda beslut, måste äfven här siffrorna något ändras. Reservationsanslaget till de allmänna läroverken bör ökas med 1,606,788 kronor, hvilket gör, att

slutsumman blir 4,951,549 kronor. De af utskottet angifna siffrorna skola nämligen ökas med det belopp, som utskottet afdragit för läroverket i Ystad och hvilka återfinnas på sid. 133 i betänkandet, sammanlagdt 9,950 kronor. Jag får alltså föreslå, att talet 1,596,838 kronor utbytes mot 1,606,788 kronor, och talet 4,941,599 kronor mot 4,954,549 kronor.

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*
(Forts.)

Ytterligare förekom ej. Kammaren biföll utskottets i detta moment gjorda hemställan med den ändring däri, som herr Widén under öfverläggningen föreslagit.

Mom. m) — o) samt afd. B).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17:o).

Mom. a).

Utskottets hemställan bifölls.

Efter föredragning häruppå af *mom. b)* anförde:

Herr Granlund: Ehuru det är sent på kvällen eller, rättare sagdt, tidigt på morgonen, så skall jag dock bedja att få yttra några ord med anledning af min motion. Jag hade ju icke gärna kunnat vänta, att utskottet skulle hafva helt och hållet bifallit densamma, ty därtill är ju saken något för ny och utskottet kanske också fångat i gammaldags föreställningar. Dock tycker jag, att motionen kunde hafva blifvit mera beaktad än hvad den i verkligheten blef. Nu är det ju egentligen ingenting, som utskottet åtgjort i anledning af denna. Då det funnit skäligt att vid behandlingen af friherre De Geers motion påyrka en skrifvelse till Kungl. Maj:t, och därvid särskildt påpekat vikten af ämnena kemi och fysik, så kunde ju utskottet på samma gång hafva framhållit vikten af ämnena fysiologi och hygien. Då nu emellertid så icke skett, så har jag väl kanske ingenting annat att göra än att resignera och foga mig i det oundvikliga.

Jag vill dock i några få ord angifva de motiv, som föranledt mig att väcka denna motion. Därvid vill jag då först säga, att jag anser ämnena fysiologi och hygien eller, för att uttrycka det med andra ord, läran om de mänskliga organens förrättningar och vård, vara bland de förnämsta undervisningsämnena. Kunskapen i dessa ämnen är nödvändig för hvarje människa, i hvilken lefnadsställning hon än må befinna sig och i hvilken verksamhet hon än må uppträda. Den är en nödvändig förutsättning för att vi skola kunna rätt värda vår hälsa, och hälsan är, såsom vi förut här i Riksdagen hafva hört, källan till ett folks kraft, dess materiella såväl som dess andliga. När man har ett plus af hälsa, så försvinna inför detta förhållande en stor del af lifvets vedervärdigheter. Jag är naturligtvis icke fången i den föreställningen, att kunskap i fysiologi och hygien skulle

*Om ändrad
anordning af
rikets all-
männa läro-
verk m. m.*

(Forts.)

nödvändigt hafva till följd, att denna kunskap också praktiserades i lifvet eller, med andra ord, att man efterlefde hälsans lagar. Den nuvarande civilisationen med dess jäktande och utslitande arbete tvingar ofta människan att öfverskrida hvad som för hennes kropp är sundt, tvingar henne att öfverskrida hälsans lagar. Men just detta jäktande och utslitande arbete gör det så mycket nödvändigare för oss att skaffa oss kunskap i sådant, som kan lämna oss hjälp mot det onda. Jag är också fullt öfvertygad därom, att en sådan kunskap skulle skänka den ungdom, som skall utbildas vid våra elementarläroverk, ökad kraft och mycken större glädje af de öfriga kunskaperna. Dessa ämnen stå således efter mitt förmenande i vikt icke efter något annat ämne, och de äro ej heller — det kan jag våga påstå — af den svårlärda beskaffenhet, att de icke kunna uppfattas af ungdomen och det unga barnasinnets. Därom vittnar erfarenheten från våra flickskolor, därom vittnar erfarenheten från våra folkskolor, och därom vittnar också erfarenheten från främmande länder, där dessa ämnen på många ställen förekomma, i synnerhet i Amerika, hvarest de förekomma i nästan alla åldersklasser, ända ned i de allra yngsta med undantag af Kindergarten.

Det gör ett egendomligt intryck, att utskottet icke har kunnat beakta min motion mer, än det har gjort, ehuru den berör ett ämne, som är af så påtaglig nytta och, jag vågar säga, så intellektuellt och moraliskt bildande som detta, och som dessutom förekommer i flera andra länder, hvilka stå högt i bildning; i Norge sedan 1897, i Frankrike sedan 1902 och i Amerikas alla stater, i flera af dem för snart sagdt 20 år tillbaka, ja, till och med i det land, hvarifrån vi bruka hämta föredöme för vårt utmärkta skolväsen, Preussen.

Så långt jag kan minnas tillbaka har uti våra läroböcker i zoologi och naturlära förekommit ett kapitel, som handlar om människokroppen, visserligen ofantligt torrt och registerartadt och just därigenom också egnadt att döda allt intresse för dylik undervisning. Genom det bekanta kungl. cirkuläret utaf den 4 november 1892 har nog denna skildring i våra läroböcker fått litet mera kött och blod, och dessutom har i läroböckerna blifvit tillagdt ett kapitel, benämndt hälsolära, i hvilket dock ett så viktigt ämne som läran om rusdryckernas inverkan på människokroppen diskuteras på, låt oss säga, ett par tre sidor.

Jag är icke så sangvinisk, att jag tror, att det i detta hänseende, åtminstone under den närmaste framtiden, blir väsentligt bättre, än det har varit. Hade däremot min motion kunnat tillstyrkas, eller åtminstone utskottet gjort så pass mycket, att det hade påpekat, eller i samband med att det påpekat kemi och fysik äfven nämnt fysiologi och hygien, då hade otvifvelaktigt ganska mycket varit vunnit, icke minst i nykterhetskänseende.

Komme särskilda fysiologiska läroböcker till stånd, lämpade då naturligtvis för olika årsklasser, däruti rusdryckernas inverkan på människokroppen skildrades i samband med de olika organens förändringar, och tillräcklig tid ansges samt därjämte undervisningen på något sätt kontrollerades, då är jag säker på att nykterhetsaken

i vårt land skulle hafva vunnit en seger, som den kanske icke förr har vunnit.

Då nu ett så viktigt kapitel som läran om rusdryckernas natur och dess verkningar på människokroppen skall skildras fristående eller ryckas lös ur sitt naturliga sammanhang med den öfriga hälso-läran, kan följden icke blifva annan än den, som vi hittills bevittnat beträffande nykterhetsundervisningen, d. v. s. likgiltighet och ovilja mot densamma hos lärarne. Hade undervisningen kunnat ordnas i den riktning, jag föreslagit, är jag också fullt öfvertygad om, att vi äfven hos våra elementarlärare skulle hafva funnit intresse, ja, till och med entusiasm för undervisningen. Den höga tanken vågar jag hysa om dem.

Då nu emellertid kammaren är tämligen fätaligt besatt, och det är sent på kvällen, samt dessutom kammaren förut fattat ett beslut med anledning af herr Wavrinskys motion, som går i ungefär samma riktning som min, ehuru den kanske är mindre omfattande, så skall jag, herr talman, icke göra något yrkande.

Herr Beckman: Herr talman! För att icke den siste ärade talaren skall vara ensam om den beaktansvärda motion, som han framlagt, skall jag be att med några ord få uttala mina stora sympatier för det förslag, som han väckt. Och jag hoppas, att det nästa gång måtte framkomma under andra och för besluts fattande lämpligare omständigheter än nu, så här tidigt på morgonen och med en mindre fätalig kammare.

Herr *Lindgren* i Örebro instämde häruti.

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Det vore mycket att säga i det ifrågavarande ämnet, men jag tror, att vi för närvarande bäst tillgodose hälsolärans fordringar genom att godkänna utskottets förslag, till hvilket jag yrkar bifall.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Justerades protokollsutdrag.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

n:o 31, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående villkoren för postbefordran af tidningar och andra periodiska skrifter, äfvensom en i sammanhang med nämnda proposition väckt motion;

n:o 32, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående stämpelafgiften för friherre Thure Gustaf Elof Gyllenkroks fång af fideikommisssegödomen Svenstorp;

Andra Kammarens Prot. 1904. N:o 52.

n:o 33, i anledning af väckt motion angående inskränkning i rätten för utskänkingsbolag att inköpa fastighet m. m.;

n:o 34, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning, huru brännvinsbränningen må i större grad än för närvarande blifva en binäring till jordbruket m. m.; och

n:o 35, angående verkställd granskning af gällande taratariff; samt

särskilda utskottets n:o 2 utlåtande, n:o 3, angående lån af statsmedel för beredande af tillfälle för arbetare att på landsbygden förvärfa egna hem samt därmed i samband stående ämnen.

§ 4.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *J. E. Biesert* under 2 dagar fr. o. m. den 5 maj,
 » *A. Ekman* » 2 » » » » 5 » och
 » *J. G. Forsberg* » 2 » » » » 6 »

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,26 på natten.

In fidem
Herman Palmgren.